

Politička korektnost zapadnih demokracija

Tomičić, Dagmar

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Libertas International University / Libertas međunarodno sveučilište**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:223:624594>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[Digital repository of the Libertas International University](#)

**LIBERTAS MEĐUNARODNO SVEUČILIŠTE
ZAGREB**

**DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ
MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMACIJA**

**POLITIČKA KOREKTNOST ZAPADNIH DEMOKRACIJA
Political correctness in Western democracies**

KANDIDAT: Dagmar Tomičić

MENTOR: doc. dr. sc. Damir Mladić

Zagreb, srpanj 2022.

SADRŽAJ

Sažetak	3
Summary.....	4
1. UVOD.....	5
2. KORIJENI I RAZVOJ POLITIČKE KOREKTNOSTI	6
3. MARKSIZAM I POLITIČKA KOREKTNOST	8
3.1. O marksizmu	8
3.2. Kulturni marksizam	8
3.3. Frankfurtska škola.....	9
4. KOMUNIKACIJA	12
5. NASTANAK DRUŠTVENIH PREDRASUDA	14
6. POLITIČKA KOREKTNOST NASUPROT SLOBODI GOVORA	18
6.1. Jezični imperijalizam – ugroza „malih“ jezika	18
6.2. Politička korektnost – kompenzacija kršenja ljudskih prava?.....	20
6.3. „Snowflake“ generacija	26
7. SLOBODA GOVORA I GOVOR MRŽNJE.....	31
7.1. Nedostatak univerzalnog autoriteta	36
7.2. Izvanjska ograničenja slobode govora	40
7.3. Sloboda govora i društvene mreže.....	44
8. MOĆ MEDIJA.....	51
8.1. Tehnologija komunikacije.....	51
8.2. Mediji i javno mišljenje	57
8.3. Politička korektnost i komedija	63
9. POLITIČKA KOREKTNOST U HRVATSKOJ.....	66
10. POLITIČKA KOREKTNOST – GRANICA IZMEĐU EFEKTIVNE AKCIJE I APSURDA?	71
Zaključak.....	72
Literatura.....	73
Popis slika	79

Sažetak

Politička korektnost nastala je kao utopijska ideja čija je glavna namjera bila ukidanje uvredljivog govora s ciljem izjednačavanja svih skupina u društvu bez obzira na razlikovne faktore poput spola, dobi, rase, vjerske i seksualne orijentacije... Postoje razni problemi koji onemogućavaju ostvarivanje takvog neutralnog govora kakvog predlaže politička korektnost, a to su: nepostojanje vrhovnog autoriteta koji odlučuje o tome koji su izrazi prihvatljivi ili neprihvatljivi, konflikt između slobode govora nasuprot ograničavanja/cenzuriranja govora mržnje, semantički problemi kod implementacije političke korektnosti u drugim državama od onih s engleskog govornog područja, preusmjeravanje političke korektnosti s društvenih grupa koje se pokušava zaštititi na pojedince koji taj pokret dovode do apsurdna. Velika prepreka idealu koji želi postići politička korektnost je što se pretjerana važnost pridaje onome *kako* je nešto rečeno, a ne samom sadržaju. Zahvaljujući velikoj zastupljenosti pokreta u zapadnim demokracijama poput SAD-a, možemo proučiti učinke koje je primjena političke korektnosti imala na društvo i s kojim su se problemima u provedbi susreli, bez obzira na to što u Hrvatskoj politička korektnost još nije do te mjere implementirana.

Ključne riječi: politička korektnost, sloboda govora, govor mržnje, kulturni marksizam

Summary

Political correctness was formed as a utopian idea whose main intention was to eliminate offensive speech with the aim of equalizing all groups in society regardless of discriminatory factors such as gender, age, race, religious and sexual orientation... There are various problems that prevent such neutral speech which is proposed by political correctness, namely: lack of supreme authority to decide which terms are acceptable or unacceptable, conflict between freedom of speech versus restriction/censorship of hate speech, semantic problems in implementing political correctness in other non English-speaking countries, redirecting political correctness from social groups which should be protected by it to individuals who make the movement absurd. A big obstacle to the ideal which political correctness is trying to achieve is that greater importance is given to *the way* something is said, and not to the content itself. Thanks to the high representation of this movement in Western democracies such as the United States, we can study the effects that the use of political correctness has had on society and the implementation problems they have encountered, despite the fact that political correctness has not yet been implemented to such extent in Croatia.

Keywords: political correctness, freedom of speech, hate speech, cultural marxism

1. UVOD

Politička korektnost je izraz koji se koristi kako bi se opisao stil govora ili izbor riječi koji se temelji na izbjegavanju izraza, gesti i ponašanja koji se mogu protumačiti kao uvredljivi, pogotovo kada se opisuju grupe koje su identificirane po određenim obilježjima kao što su na primjer rasa, spol, vjera, seksualna orijentacija, kultura i sl. Usprkos tome što možemo reći kako se tek nedavno pojavio, ovaj pojam bio je predmetom žestokih rasprava i neslaganja od strane cijelog političkog spektra te s vremenom postaje pravo polarizirajuće pitanje. S obzirom na sve veću važnost koju politička korektnost dobiva, od privatnih odnosa pa sve do makroodnosa između država i političara na globalnoj razini, ovaj rad bavit će se istraživanjem stvarne funkcije ovog fenomena, njegovog pozitivnog (ili negativnog) utjecaja na veće razumijevanje između pripadnika raznih društvenih grupa, njegove povezanosti sa slobodom govora, kako utječe na život pojedinaca, te u konačnici ispunjava li svoju svrhu – donosi li više dobrog nego lošeg.

2. KORIJENI I RAZVOJ POLITIČKE KOREKTNOSTI

S pojmom političke korektnosti prvi se put susrećemo u marksističkom vokabularu neposredno nakon ruske revolucije 1917. U to se doba upotrebljavao kako bi naglasio sklonost pravilima i principima Komunističke partije Sovjetskog Saveza. Tijekom kasnih 70-ih i ranih 80-ih godina 20. stoljeća počeo se koristiti kao pogrđni pojam koji su upotrebljavali liberalni političari kako bi ukazali na ekstremizam određenih ljevičara, pogotovo po pitanju naglašavanja veće važnosti retorike nego samog sadržaja. Na početku 90-ih godina ponovo raste frekventnost korištenja ovog izraza kao reakcija na porast liberalnih metoda podučavanja i samog sadržaja na sveučilištima diljem Sjedinjenih Država. Već u kasnim 90-ima dolazi do ponovnog pada učestalosti korištenja izraza „politička korektnost“, sada samo korištenog od strane komičara kako bi se od političkog jezika napravila satira. Iz ovog kratkog povijesnog pregleda možemo vidjeti kako je politička korektnost imala svojih uspona i padova, tj. varijacije perioda učestalosti korištenja.¹ Kako bismo bolje razumjeli privlačnost koju politička korektnost ima tijekom perioda uspona, bitno je spomenuti koncept lingvističkog relativiteta. Tvorac pojma Benjamin Whorf je u svojim istraživanjima uočio kako nijedan jezik nije dovoljno sličan drugom jeziku da bi bilo moguće savršeno točno prevođenje. Kao primjer za to naveo je kako Inuiti imaju više različitih riječi za snijeg za koje je u drugim jezicima nemoguće naći precizan prijevod sadržan u jednoj riječi. Također, u Hopi jeziku postoje različite riječi za vodu koja se nalazi u cisterni i za vodu koja se nalazi u prirodi (jezero, more). Još jedan primjer je i jezik Eskima koji imaju različite nazive za snijeg koji pada, snijeg koji je na tlu, snijeg koji se smrznuo itd. U kratkim crtama, istraživanje je potvrdilo da se u određenim jezicima stvaraju pojmovi kako bi precizno opisali radnje, pojave ili stvari koje su od velike važnosti za njihovu zajednicu. Ovim primjerima Whorf je dokazao kako različiti jezici različito opisuju stvarnost, time direktno utječući na poimanje govornika o tim idejama.² Zajedničkim radom s Edwardom Sapinom, svojim mentorom, Benjamin Whorf je predstavio hipotezu koja je poznatija kao *Sapir-Whorf hipoteza*, koja se bazira na premisi da jezik utječe na poimanje svijeta i spoznaje govornika. Međutim, različita tumačenja njihove hipoteze rezultirala su stvaranjem dviju struja: lingvističkog utjecaja / slabe struje i lingvističkog determinizma / jake struje. Lingvistički utjecaj (*linguistic influence*) podrazumijeva kako jezik ima

¹ *Political Correctness*, pristup 6. svibnja 2021., <https://www.britannica.com/topic/political-correctness>

² *Benjamin Lee Whorf*, pristup 5. kolovoza 2021., <https://www.britannica.com/biography/Benjamin-Lee-Whorf>

utjecaja na misao i odluke govornika, ali ih nikako ne može u potpunosti kontrolirati i oblikovati. Sapir je odbacivao misao o lingvističkom determinizmu (*Linguistic determinism*) govoreći kako bi bilo naivno misliti da jezik i način govora imaju toliki utjecaj da u potpunosti kreiraju percepciju stvarnosti i određuju kognitivne kategorije kod govornika. Većina modernih lingvista također odbacuje ovu teoriju. U svakom slučaju, temeljem ovih i mnogih drugih podataka, ne možemo nijekati povezanost između jezika i percepcije svijeta oko sebe.³ Primjer za to može nam dati i malo istraživanje koje su prije određenog vremena provele jedne novine gdje je svjedocima prometne nesreće uzimana izjava. Kada su svjedoke upitali koliko je brzo prolazio automobil, odgovori su bili u okviru stvarne brzine kojom se kretao automobil. Kada su ih upitali koliko je automobil brzo „jurio“, odgovori su bili za 10-20 km/h veći nego u prethodnoj skupini. Whorfu i Sapiru možemo zahvaliti za početke političke korektnosti jer se upravo na njihovoj premisi ona i bazira – ljudi svojim izborom riječi mogu imati utjecaj na mijenjanje percepcije, a samim time i na svoje ponašanje prema članovima drugih skupina (a uzajamno i njihov odnos prema pojedincu). Protivnici ideje političke korektnosti taj pokret vide kao oblik cenzure i onemogućavanje slobode govora te smatraju da njeni zagovornici uočavaju uvredljiv govor tamo gdje ga nema. Ostali pak tvrde kako je politička korektnost pozitivan pokušaj da se umanjí (s konačnim ciljem trajnog sprječavanja) govor mržnje te govor kojim se isključuju i obezvrjeđuju određene društvene skupine.

Kao što možemo vidjeti iz priloženog, najveći sukob između zagovornika i protivnika političke korektnosti su razilaženja u mišljenjima koje su prave definicije te kako ispravno koristiti jezik i imenovanje.

³ Alvino E. Fantini, *Theory Reflections: Linguistic Determinism/Relativism*, pristup 8. svibnja 2022., https://www.nafsa.org/sites/default/files/ektron/files/underscore/theory_connections_linguistic.pdf

3. MARKSIZAM I POLITIČKA KOREKTNOST

3.1. O marksizmu

Pod pojmom marksizam podrazumijevamo teoriju i političku djelatnost koja je proizašla iz učenja i radova Karla Marxa i Friedricha Engelsa. Svaka politička praksa koja se temelji na ovim radovima može se nazvati marksizmom, međutim u stvarnosti postoje različiti oblici marksizma koji od drugih odudaraju zbog teorijskih i praktičnih razloga. Iako smo svjesni postojanja ovih različitih oblika marksizma, ta učenja ipak imaju veliki broj zajedničkih točaka, a to su:

- a) obraćanje pažnje na materijalne uvjete u kojima ljudi žive te društvene odnose između njih
- b) vjerovanje da svijest ljudi o uvjetima njihovih života odražava te materijalne uvjete i odnose
- c) razumijevanje klase u pogledu različitih ekonomskih proizvodnih odnosa i kao određeni položaj unutar tih odnosa
- d) razumijevanje materijalnih uvjeta i društvenih odnosa kao povijesno promjenjive
- e) pogled na povijest prema kojemu klasna borba, tj. razvijajući sukob između klasa sa suprotnim interesima, izgrađuje svako povijesno razdoblje i pokreće povijesnu promjenu
- f) simpatija prema radničkoj klasi i proletarijatu⁴.

3.2. Kulturni marksizam

Proučavanjem marksizma moguće je naići na veliki broj sličnosti između osnovnih postulata marksizma i političke korektnosti. Međutim postoje četiri paralele koje se najviše ističu:

- a) Obje su totalitarne ideologije – marksizam ima viziju „besklasnog društva“, no javlja se problem zbog činjenice što društvo jednakih šansi i jednakih uvjeta (ophođenja) nije održivo. Ljudi su po svojoj prirodi različiti i ishodišna točka će im neminovno biti različita bez obzira na početnu. Kritičari tvrde da je u prirodi ljudi da ne prihvaćaju jednakost osim ako im to nije nametnuto. Također smatraju da je totalitarizam političke korektnosti

⁴ Rina Nur Shabrina, *Marxism*, pristup 1. studenog 2020, <https://www.scribd.com/document/372935198/Marxism>

najizraženiji na američkim kampusima gdje je, po njihovom mišljenju, ukinuta sloboda govora, tiska pa čak i razmišljanja.

- b) Objašnjavanje povijesti pomoću jednog faktora – dok klasični, ekonomski, marksizam objašnjava povijest kroz prizmu vlasništva nad sredstvima za proizvodnju, politička korektnost objašnjava povijest pomoću nadmoći jedne grupe nad ostalima (bijelci nad ostalim rasama, muškarci nad ostalim spolovima...).
- c) Polarizacija različitih grupa – obje vrste marksizma tvrde kako postoje grupe koje su dobre, a ostale su *a priori* okarakterizirane kao loše, bez obzira na stvarno ponašanje tih grupa. Po kriterijima ekonomskog marksizma, pozitivne grupe su radnici i seljaci, a buržoazija i ostali vlasnici kapitala su loši. Što se tiče političke korektnosti, pod pozitivne grupe spadaju crnci, Hispanoamerikanci, žene koje podržavaju feminizam, homoseksualci i ostale manjine, dok su kao negativna grupa predstavljeni bijeli muškarci.
- d) Eksproprijacija – ekonomski marksisti oduzimali su imovinu buržoaziji i dodijelili je državi, dok politička korektnost kažnjava bijele muškarce i ostale koji se ne slažu s njima te daju privilegije onima koji se slažu s njima i koje favoriziraju (pisac navodi *affirmative action* kao primjer).⁵

3.3. Frankfurtska škola

Kulturni marksizam vjerojatno po prvi puta kao sintagmu možemo pronaći u članku „New Dark Age: Frankfurt School and Political Correctness“ autora Michaela Minnicina koji je izašao 1992. godine. Ubrzo su ga počeli koristiti američki konzervativci koji su pomoću njega objašnjavali fenomen pretjerane društvene permisivnosti koju su optuživali za potkopavanje tradicionalnih američkih vrijednosti i opću dekristijanizaciju američkog društva⁶. Ovaj pojam nastao je u idealno vrijeme kada je SAD izašao iz Hladnog rata pa sada neprijatelj nije bio izvana, nego iznutra. U samom Minnicinovom članku, frankfurtska škola je pojam koji se koristi kako bi se skupno opisala grupa ljudi koji su u nekom trenutku bili povezani s Institutom za društvena

⁵ Bill Lind, *The Origins of Political Correctness* (Accuracy in Academia, 2000), pristup 1. studenog 2020., <https://www.academia.org/the-origins-of-political-correctness/>

⁶ Karlo Jurak, *Što je „kulturni marksizam“? U povodu članka o rušenju spomenika u SAD* (Zagreb: Nezavisni sindikat znanosti i visokog obrazovanja, 2020), pristup 1. studenog 2020. <http://ideje.hr/sto-je-kulturni-marksizam-u-povodu-clanka-o-rusenju-spomenika-u-sad/>

istraživanja (Institut für Sozialforschung), tadašnjim socijalnim i političkim filozofskim pokretom lociranim u Frankfurtu. Taj pokret bio je žarište gdje je začeta ideja kritičke teorije. Za formiranje Instituta poglavito su zaslužni Antonio Gramsci i Georg Lukacs. Nakon neuspjelog pokušaja uspostavljanja širokog marksističkog mišljenja diljem Europe u ranom dvadesetom stoljeću, marksistički revolucionari za neuspjeh nisu krivili ideje, već radnike čija je „zadaca“ bila da se pobune s obzirom na to da su oni bili ti kojima je takav novi sustav trebao pogodovati. Gramsci i Lukacs nisu željeli odustati od ideje marksizma te su smatrani za nove vođe marksističkog pokreta. Gramsci je završio u jednom od Mussolinijevih zatvora te tamo piše svoje utjecajne „Zatvorske bilježnice“, dok je Lukacs vjerovao da se društvo ne može promijeniti, već isključivo u potpunosti (kulturno) uništiti i ponovo sagraditi na novim temeljima i vrijednostima koje su postavili marksisti.⁷ Lukacs zatim u Mađarskoj provodi edukacijsku reformu koju Raehn naziva „kulturnim terorizmom“.⁸ Takva reforma obuhvaćala je uvođenje seksualnog odgoja gdje su djeca podučavana o slobodnoj ljubavi, seksualnim odnosima, zastarjelosti vrijednosti obitelji srednje klase, zastarjelosti i nevažnosti monogamije itd. Ovime je Lukacs postavio temelje za ono što će se kasnije događati u američkim školama. Godine 1923. Lukacs i ostali marksisti povezani s Komunističkom partijom Njemačke osnovali su Institut za socijalna istraživanja na frankfurtskom sveučilištu. Institut je osnovan s ciljem razvijanja marksističkih studija u Njemačkoj. Članovi Instituta bili su slobodni raspravljati o nizu ekonomskih, društvenih, političkih i estetskih tema, u rasponu od empirijske analize do filozofskog teoretiziranja.⁹ Institut je zatim usvojio određen smjer razmišljanja koji nije odgovarao nacistima koji su 1933. godine došli na vlast te su ubrzo potom odlučili zatvoriti Institut. Međutim, nakon svojevrsnog progona, Institut je novi dom našao u New Yorku na Sveučilištu Columbia. Dvije godine nakon prilagodbe na novo sjedište, član Instituta, Horkheimer, objavljuje ideološki manifest škole u svojem djelu „Tradicionalna i kritička teorija“. Kritička teorija bavila se, kao što joj i samo ime govori, kritikom zapadne kulture, uključujući kritiziranje kršćanstva, autoriteta, kapitalizma, obitelji, patrijarhata, hijerarhije, tradicije, patriotizma, nacionalizma itd. Ovakva struja razmišljanja jasno je odjekivala i drugim djelima tadašnjih autora – Theodor Adorno piše 1950. godine najistaknutije djelo Frankfurtske

⁷ Michael J. Minnicino, „*The New Dark Age: The Frankfurt School and Political Correctness*“ *Fidelio* 1, br. 1 (1992): 4-27, pristup 28. ožujka 2021., <https://www.scribd.com/document/386040871/The-New-Dark-Age-The-Frankfurt-School-and-Political-Correctness-pdf>

⁸ Raymond V. Raehn, *The Historical Roots of "Political Correctness"*, pristup 28. ožujka 2021., <http://arcofcc.freesevers.com/Documents/pc.html>

⁹ *The Frankfurt School and Critical Theory*, pristup 28. ožujka 2021., <https://www.iep.utm.edu/frankfur/>

škole – „Autoritarna osobnost“, knjigu koja je temeljena na osnovnoj pretpostavci da se u prisustvu kršćanstva, kapitalizma i patrijarhalne obitelji oblikuje pojedinac koji je sklon rasnim predrasudama i fašizmu. Ova knjiga postala je dobrom podlogom za stvaranje i širenje ideje političke korektnosti. Tijekom njemačke okupacije Institut je opstao kao jedini izvor slobodne riječi pisane na njemačkom jeziku. Ovakvo stanje bilo je uzrokom dugog perioda izolacije od američkog akademskog života i intelektualne debate – situacija je opisana kao „poruka u boci“ kako bi se što vjernije dočarao manjak američke publike. Preorijentacija Frankfurtske škole događa se 1968. godine kada je ustanovljeno da glavni subjekt više ne može biti radnička klasa, već to mogu biti ugnjetavani identiteti (manjine, žene, ekološke teme itd.). Područje borbe i dalje ostaju sve institucije buržoaskog društva.¹⁰

¹⁰ Raymond V. Raehn, *The Historical Roots of "Political Correctness"*, pristup 28. ožujka 2021., <http://arcofcc.freesevers.com/Documents/pc.html>

4. KOMUNIKACIJA

Kako bismo u punom obujmu mogli shvatiti pojam komunikacije, bitno je definirati njene odrednice. Komunikacija prvenstveno obuhvaća razmjenu informacija. Informacija kao konkretan sadržaj određuje pojave ili odražava realnost (prirodne, društvene ili tehničke stvarnosti). Informacije su bile ključni faktor u svijesti čovjeka u njegovoj borbi za opstanak. Putem konkretne informacije moguće je odrediti vrijeme, prostor ili odnos određene pojave u objektivnoj stvarnosti. Analiziranjem činjenica (podataka) koje sadrži informacija stvara se informativni sadržaj koji omogućava da bolje upoznamo zakonitosti i pojave koje se događaju u prirodi, društvu ili tehnologiji. Što se brže odvija proces slanja i primanja informacija, to društvo brže napreduje. Otkrivanje novih spoznaja i pretvaranja tih spoznaja u informacije direktno je povezano s brzinom primjene tih istih dostignuća u praksi. U prilog tome govori i podatak da su se znanstvene spoznaje između 1750. do 1900. godine uvećale za dva puta u periodu od 150 godina, a između 1900. i 1950. (za samo 50 godina) uvećale su se četiri puta. Bez racionalnog i sistematskog korištenja informacija sigurno je da društvo ne bi doseglo nivo razvijenosti na kojem se nalazi sada. Zbog velike složenosti današnjeg svijeta i sve većih poteškoća u primanju odgovarajućih informacija, javlja se potreba da se ova kategorija posebno istražuje i analizira. To je ujedno postao i jedini način da se iz mnoštva irelevantnih informacija dođe do onih koje će koristiti pojedincima, grupama, sustavima i društvu općenito. Zbog velike zasićenosti i količine informacija kojima je pojedinac svakodnevno opterećen, vreba opasnost da bude sve *manje* informiran.¹¹ Povlačenjem paralela između fenomena informacije i komunikacije vidljivo je da se teorija informacije bavi problemima sadržaja, oblika, funkcije i prenošenja informacija, a teorija komunikacija se prije svega bavi procesom razmjene poruka. Iz ove podjele možemo razumjeti da je proces informiranja jednosmjernan jer se u njemu poruke saopćavaju, a proces komuniciranja dvosmjernan jer se njime poruke razmjenjuju.¹² Komunikacija je prije svega bitna za samo postojanje čovjeka. S obzirom na to da je ljudska jedinka (dijete) najduže bespomoćna od svih živih bića i ne bi mogla opstati bez pomoći drugih, dijete uči uspostaviti kontakt sa svojom okolinom, odnosno uči *komunicirati*. S razvojem čovjeka razvija se i njegova komunikacija, to jest mijenjaju se fokalne točke njegovog

¹¹ Branislav Kostić i Radomir Životić, *Komunikacija i kultura* (Beograd: Građevinska knjiga, 1985), 3.

¹² *Ibid.*, 4.

zanimanja pod utjecajem bioloških i društvenih faktora. Društvo u velikoj mjeri utječe na razvoj čovjeka, kao i na njegovo komuniciranje. Društvene norme koje pojedinac usvaja obično nesvjesno, putem odgoja i obrazovanja, pomažu ljudima da bolje komuniciraju i da se lakše razumiju jer imaju bliske stavove, slične interese itd., ali isto tako različite društvene norme mogu u potpunosti onemogućiti komuniciranje među ljudima. Ovdje ključnu ulogu igra i obrazovanje; što je predmet komuniciranja složeniji, neophodan je i viši nivo obrazovanja kako bi se uspostavila komunikacija. Osim društvenog, važan faktor u komunikaciji je i tehnološki faktor – komunikacijska tehnološka dostignuća od izuzetnog su značaja za razvoj komuniciranja, odnosno za poticanje komunikacije među ljudima. Pod utjecajem znanstveno-tehnološke revolucije koja se odvijala u drugoj polovici 19. stoljeća, posebno rapidno se razvijaju film, radio i televizija – sredstva komuniciranja koja su potpuno promijenila život suvremenog čovjeka.¹³

¹³ *Ibid.*, 73.

5. NASTANAK DRUŠTVENIH PREDRASUDA

Kada pričamo o predrasudama, mnogi su skloni mišljenju kako su predrasude duboko ukorijenjene u naslijeđenim dispozicijama te se zbog toga tako teško mogu iskorijeniti. Postavlja se pitanje koliko su predrasude rezultat čovjekovih genetskih predispozicija, a koliko su one uvjetovane grupom u kojoj se pojedinac nalazi i djeluje. Autor knjige „Društvene predrasude i nacionalizam“ Rudi Supek smatra da se neke tipične društvene predrasude mogu svesti na grupno ponašanje čovjeka, a grupno ponašanje podrazumijeva način na koji se čovjek potvrđuje kao član određene grupe u antagonističkom odnosu prema drugoj grupi. „Da je čovjek grupno biće, pokazuje i činjenica da ne podnosi samoću i da je se plaši, da je osjetljiviji na glas gomile nego na bilo koji drugi, da je sklon kolektivnim strastima u grupi, kako nasilju tako i panici, da pokazuje naročitu osjetljivost prema vodstvu, te na priznanja koja može dobiti od drugova.“¹⁴ W. Mac Dougall, osnivač socijalne psihologije, grupni nagon kod čovjeka naziva *gregarizmom* (od grčke riječi *grege* – stado) te kao jednu od najizrazitijih pojava gregarizma ili grupnog ponašanja kod životinja, ali također i ljudi, smatra prijateljski odnos prema članovima grupe, odnosno neprijateljski odnos prema nečlanovima. Ovaj fenomen javlja se već i kod vrlo jednostavnih životinja poput pčela koje po mirisu prepoznaju onu koja ne pripada njihovom roju. Društvena kooperacija je neophodna za opstanak životinjske vrste – tako možemo primijetiti da krijesnice osvjetljavanjem, cvrčci pjevom, a ptice glasanjem i okupljanjem u cilju zajedničke seobe nastoje uspostaviti grupnu sinkronizaciju. Bitno je spomenuti i veliku vezanost svake vrste i jedinke uz određeni teritorij – životinjske se grupe raspoređuju u životnom prostoru po određenim pravilima kako bi izbjegle prenapučenost i osigurale povoljne uvjete preživljavanja.¹⁵ Čak i oni koji zaziru od spomena „grupnog nagona“ slažu se s tim da pripadanje grupi ima posebnu privlačnost i utjecaj na pojedince. Grupna privlačnost nastaje kao rezultat potrebe za razmnožavanjem i daljnjim širenjem vrste, ali i potrebe samoodržanja. Ono što upućuje na nagonsku osnovu je motivacija, spremnost da izvršimo neku radnju ili je primamo od individua u grupi. Pojedinac se lako podređuje grupnim utiscima, osjetljiv je na njih i sugestibilan – ovdje govorimo o određenoj vrsti društvenog konformizma.¹⁶ Prisutnost grupe nedvojbeno utječe na ponašanje životinjske ili ljudske jedinke. Primjerice, jedna kokoš koja, iako već sita, počinje ponovo jesti čim vidi ostale

¹⁴ Rudi Supek, *Društvene predrasude i nacionalizam* (Zagreb: Globus, 1992), 8.

¹⁵ *Ibid.*, 17.

¹⁶ *Ibid.*, 25.

kokoši kako ključaju. Biolozi koji su promatrali ponašanje životinja koje žive u jatima ili krdima zaključili su kako privlačnost grupe raste proporcionalno s veličinom samog jata ili krda – što je grupa veća, to je privlačnija. Jedan od najprimitivnijih poriva za skupljanjem u grupu je osjećaj izloženosti napadu grabežljivca, stoga ne čudi da se ovaj fenomen može promatrati i kod ljudi – kad god su ugroženi, skupljaju se u grupu i pokazuju solidarnost. Političari često koriste ovaj primitivni nagon na način da ljudima prikazuju opasnosti i „vanjske neprijatelje“ koji najčešće ni ne postoje.¹⁷ Najprimitivniji oblik jednog društva je anonimno jato (tipičan primjer – riblje jato) unutar kojeg nema nikakve strukture, nema ni vođe ni vođenih, već gomila istih elemenata. Za jato je karakteristično da određeni podražaj koji dolazi od pojedinca (uzvik, nagli pokret, bijeg) potiče paniku kod ostalih članova jata i može utjecati na promjenu smjera čitavog jata. Ako taj podražaj nije bio dovoljno intenzivan, taj se pojedinac vrlo brzo vraća ponovo u jato koje nije krenulo za njim. U ljudskom društvu ovaj fenomen može se usporediti s „gomilom“, gdje je čovjek podložniji podražajima iz društvene okoline te ih prima na manje kritičan način. Gustav Le Bon je na osnovi obilježja gomile izveo cijelu teoriju o „psihologiji gomile“ koja ima smanjeno racionalno djelovanje te sklonost povodljivosti. Supek govori da je „gomila samo jedan ekstremni oblik neorganizirane ljudske mase, koji je izložen intenzivnim društvenim utjecajima uslijed povećanog straha ili oduševljenja“.¹⁸

Supek u svojoj knjizi iznosi i jednu anegdotu vezanu za ponašanje prema grupama te stvaranje društvenih predrasuda – kanadski psiholog S. L. Wax napravio je sljedeći eksperiment: slao je hotelima upit za rezervaciju sobe gdje je se u jednom slučaju potpisivao s g. Greenberg, a u drugom s g. Lockwood. Rezultati su bili sljedeći - „g. Greenberg“ dobio je odgovore na 52% upućenih pisama (od kojih je 36% bilo s ponudom za smještaj), a „g. Lockwood“ dobio je 95% odgovora te 93% ponuda za smještaj. Bitno je naglasiti da osobe koje su primile ponude nisu osobno poznavale ni g. Lockwooda ni g. Greenberga te nisu ništa znali o njihovim osobnostima. Upravo su zbog toga došle do izražaja grupne ili etničke predrasude, u slučaju g. Greenberga radilo se o antisemitizmu. Kod etničkih predrasuda uvijek su prisutna dva elementa: 1) izvjesno neprijateljstvo i odbacivanje kod većine u slučaju g. Greenberga, i 2) osnova za navedeno neprijateljstvo nije poznavanje ličnosti, nego odnos prema određenoj grupi ili kategoriji pojedinaca.¹⁹ Za društvene je predrasude

¹⁷ *Ibid.*, 29.

¹⁸ *Ibid.*, 31.

¹⁹ *Ibid.*, 57.

karakteristično da ljudi na osnovi stava prema određenoj grupi zauzimaju isti taj stav i prema pojedincu, bez provjeravanja je li takav stav opravdan ili nije – ovdje se radi o jednoj vrsti deduktivnog mišljenja, gdje se na temelju grupe zaključuje o pojedincu. Predrasude nisu striktno vezane uz negativnu emocionalnu obojenost, već one mogu biti i pozitivne, ali su uvijek bazirane na tome da pogađaju pojedinca zato što je pripadnik određene društvene grupe. Postavlja se pitanje kako dolazi do toga da o cijeloj jednoj grupi ljudi imamo negativno mišljenje. G. Allport smatra da je život toliko kratak, a zahtjevi da mu se prilagođavamo toliko veliki da nemamo vremena baviti se našim neznanjem u svakodnevnim odnosima. Moramo odlučiti jesu li neki predmeti, pojave, ljudi dobri ili loši pomoću klasiranja te ne možemo vagati svaki predmet u životu kao takav.²⁰ Kada pričamo o funkcionalnom značenju predrasuda, poznato je da u tijeku društvenog razvoja mnoge funkcionalno svrhovite pojave mogu postati nesvrhovite, štetne i disfunkcionalne. To najbolje možemo vidjeti u odnosu između predrasude i stupnjeva njezinog praktičnog djelovanja. U tom pogledu, prema Allportu, razlikujemo sljedeće stupnjeve:

- a) ocrnjivanje ili ogovaranje – sklonost da se loše govori o pripadnicima drugih grupa ili naroda
- b) izbjegavanje – stvaranje društvene distance, što podrazumijeva izbjegavanje tjelesnih i društvenih kontakata s pripadnicima određene grupe
- c) diskriminacija – niz mjera koje se društveno poduzimaju protiv pripadnika neke grupe kako bi se istakao njezin manje vrijedan položaj u društvu
- d) fizički napad – prelaz s verbalnog ocrnjivanja ili psovanja na fizičko obračunavanje, izbacivanje pripadnika jednog naroda iz lokala, maltretiranje slabih i nezaštićenih članova jednog naroda
- e) istrebljivanje – konačni izraz antipatije i neprijateljstva prema jednoj grupi ili narodu, očituje se u progonima, genocidu, fizičkom istrebljenju jednog naroda.²¹

Iz predrasuda također nastaje i nacionalizam, gdje se sustav pozitivnih vrijednosti pripisuje jednom narodu (svojem), a te iste vrijednosti se gotovo ne mogu zamisliti kod drugih naroda. Problem nastaje što jedna nacija ovakvim precjenjivanjem vlastite vrijednosti izaziva antipatiju kod drugih naroda. Nacionalna samouvjerenost i precjenjivanje ide prirodno i do rasističkih

²⁰ *Ibid.*, 60.

²¹ *Ibid.*, 62./63.

pretjerivanja jer nacionalizam za sposobnosti svojeg društva uvijek traži jednu dublju, organsku ili biološku legitimaciju.²²

Kada vidimo da predrasude nemaju svoj korijen u racionalnom razmišljanju već su zasnovane na temelju dedukcije i generalizacije, teško je razumjeti koji bi benefit u ovom slučaju imala politička korektnost kod suzbijanja ili smanjivanja predrasuda. Male su šanse da bi drugačiji način izražavanja ponukao pojedince da pozitivnije misle o određenim društvenim skupinama ili da bi im čak promijenio mišljenje o tim skupinama.

²² *Ibid.*, 139.

6. POLITIČKA KOREKTNOST NASUPROT SLOBODI GOVORA

Razvoj progresivnog svijeta posljedično bi trebao dovesti do što više garantiranih osobnih sloboda za pojedinca. U idealnom svijetu postojala bi potpuna sinergija slobode govora i političke korektnosti. S obzirom na to da smo svi individualni, s različitim pragom tolerancije i različitim tumačenjem riječi i (ne)verbalnih konstrukta, nemoguće je jasno ucrtati granicu između onoga što bi se univerzalno trebalo smatrati neprihvatljivim (što bi onda regulirala politička korektnost) i onoga što bi se smatralo uobičajenim i pristojnim. Postavlja se pitanje koliko se efikasno politička korektnost može upražnjavati bez ograničavanja sloboda pojedinaca.

6.1. Jezični imperijalizam – ugroza „malih“ jezika

Imperijalizam prema Hrvatskom enciklopedijskom rječniku podrazumijeva težnju jedne države da gospodari nad drugim državama ili narodima i da osvaja tuđe teritorije i pokorava druge narode. Imperijalizam uključuje stvaranje, održavanje i širenje imperija, bilo izravnim vojnim osvajanjima, bilo posrednom gospodarskom kontrolom i eksploatacijom drugih zemalja i područja.²³ Prema ideološkom, odnosno marksističkom gledištu, imperijalizam je zadnja faza kapitalizma kao društvenog uređenja gdje se velike sile bore za prevlast nad kolonijama. U korijenu riječi se naravno nalazi pojam *imperij* koji podrazumijeva svaku državu na čijem je čelu car, tj. imperator te također širenje spomenutog carstva na nove udaljene teritorije, kolonije. Jezični imperijalizam, koji je značajan za ovaj rad, funkcionira na praktički isti način. Ta težnja jedne države da gospodari drugim državama ili narodima može se predočiti i kroz nametanje svojeg jezika; na taj način ostatak imperija čini ovisnim o sebi. Činjenica je da je nemoguće poznavati svaki jezik i time si olakšati komunikaciju s ljudima s različitih govornih područja. U poslovanju i komunikaciji, pogotovo u današnje doba kada se sve odvija brzo i na globalnoj razini, javila se potreba za efikasnom komunikacijom između pripadnika različitih govornih grupa. Ta se potreba pokušala zadovoljiti stvaranjem jedinstvenog jezika koji bi bio razumljiv svima, a opet bi imao karakteristike različitih jezika kako nijedan ne bi dominirao. Ideja o stvaranju jedinstvenog jezika koji bi omogućio sporazumijevanje između govornika različitih jezika, takozvana *lingua franca*,

²³ „Imperijalizam“, u: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje* (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021), pristup 4. srpnja 2022., <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27200>

pojavi se u Poljskoj gdje su tada na istom području živjeli Poljaci, Rusi, Bjelorusi, Židovi, Nijemci i Litavci koji su se međusobno razumjeli slabo ili nikako. Poljskom oftalmologu Ludovicu Lazarusu Zamenhofu pala je na pamet ideja kako riješiti ovaj problem – 1887. godine izdaje identične brošure na ruskom, poljskom, francuskom i njemačkom jeziku predlažući učenje neutralnog drugog jezika zvanog *esperanto* (u prijevodu – onaj koji se nada). Zamenhof je tvrdio da je ovim jezikom moguće savršeno ovladati već za sat vremena.²⁴ Jezik je smatrao idealnim zbog toga što bi bio ne samo „štit od svakoga jezičnog imperijalizma, već i zato što ne pripada ni jednom narodu i ni jednoj zemlji. Stoga on ne daje nikakve povlastice ni jednoj nacionalnoj kulturi, ali ih ipak ne zanemaruje, jer je sazdan od riječi iz raznih jezika“²⁵. Međutim upravo je to bio glavni razlog zašto se taj „idealni“ jezik nije ustalio i bio široko prihvaćen. Problem je predstavljala činjenica da nijedan jezik nije prevladavao niti bio povlašten, što bi samim time uništavalo već uspostavljeni jezični imperijalizam, a poteškoće je stvaralo i to što bi se esperanto, koliko god bio na glasu kao jednostavan jezik, ipak morao učiti. „Imperativ učenja stranih jezika imaju tzv. mali narodi, a ne veliki – još manje najveći.“²⁶ Novostvorenim jezikom bile su nezadovoljne Sjedinjene Američke Države koje su svoj jezik bile nametnule ostalim narodima kao *lingua franca* te su ih na taj način učinili ovisnima ne samo o svojoj tehnologiji nego su tako širili svoj utjecaj putem usvajanja određenih obrazaca ponašanja – kulture, običaja (komercijalizacija blagdana poput Valentinova i Božića, uvođenje novih „praznika“ poput Noći vještica i Black Friday čiji je osnovni cilj poticanje konzumerizma), prehrambenih navika (*fast food*, tj. brza hrana, nema više zajedničkih ručkova i večera, već se hrana priprema i konzumira u što kraćem roku), te bezbrojnih poziva na *shoppingiranje*. Samo su u prethodnoj rečenici već navedeni brojni amerikanizirani izrazi koji su se toliko uvriježili u govoru da iako postoje njihove hrvatske verzije, veoma se slabo koriste i male su šanse da bi ih itko u svakodnevnom govoru i razumio. Svakako se podrazumijeva da ne postoji konkretna prisila da se mora znati i govoriti engleski jezik, ali je jasno da neznanjem izostaju razne povlastice koje inače pruža. „Danas mnogi ljudi diljem svijeta (a poglavito mnoge struke) rabe taj jezik i zato da dokažu vlastitom 'neukom' narodu kako su oni građani svijeta, premda često imaju izgrađeno domaće nazivlje, no ono, dakako, ne zvuči tako 'učevno“.“²⁷

²⁴ Ludovic Lazarus Zamenhof, *Dr. Esperanto's International Language, Introduction & Complete Grammar* (Berwick: Gene Keyes, 2006), pristup 13. studenog 2021., https://www.genekeyes.com/Dr_Esperanto.html

²⁵ Nives Opačić, „Jezični imperijalizam i politička korektnost“, *Slavia Meridionalis* 10 (2010): 235-250, <https://doi.org/10.11649/sm.2010.017>

²⁶ *Loc.cit.*

²⁷ *Loc.cit.*

Zanimljivo je spomenuti i nonšalantnost govornika „velikih“ jezika prilikom izgovaranja njima stranih vlastitih imena; primjerice Michael Schumacher je uvijek *majkl*, dok je naša Janica Kostelić tijekom stranih prijenosa postala *đanika*. Ovim se preimenovanjem dokazuje koliko je velikim silama nevažno da ispravno izgovore nečije ime i time daju na važnosti očuvanju njihovog identiteta. Potrebno je i navesti primjere kako se profesori i učitelji, te također nadređeni na radnom mjestu odnose i prema Afroamerikancima, Hispanoamerikancima ili bilo kome stranog porijekla tko ima drugačije ime pa ih navedeni ne znaju izgovoriti niti se trude, već im daju nadimke koji su „lakši“ za izgovoriti. Upravo zato ta lažna inkluzivnost koju garantira politička korektnost graniči s parodijom kada znamo da je taj pokret dobio zamah upravo u SAD-u. Politička bi korektnost trebala jamčiti da se nijedan pojedinac neće osjećati izopćeno iz društva bez obzira na njegovu pripadnost bilo kojoj društvenoj grupi determiniranoj spolom, seksualnom orijentacijom, rasom, vjerom itd.

6.2. Politička korektnost – kompenzacija kršenja ljudskih prava?

Već nam je poznato da je politička korektnost zamišljena s krajnjim ciljem poticanja širih socioloških promjena putem prihvaćanja političkih i kulturnih različitosti. Međutim postavlja se pitanje koliko je uspostava političke korektnosti u današnjici ustvari kompenzacija manjinama zbog godina sustavnog kršenja njihovih ljudskih prava. U suštini ideja političke korektnosti je odlična, ali, izgleda, samo na papiru. Kao što je jedan korisnik Twittera oštro primijetio: „They still hate us, they're just more polite about it.“²⁸ Sve je više primjetno kako taj pokret graniči s farsom jer izlaze na vidjelo primjeri licemjerja. Redovito vidimo kontrast između poteza koje vuku velike kompanije i javne ličnosti kako bi „skupili bodove“ kod publike i dobili na popularnosti te njihovog stvarnog odnosa prema potlačenim grupama. Primjer toga je Gucci koji je niz svoju pistu poslao bijele modele s turbanima na glavi navodno promičući jednakost, a da je to uistinu bio osnovni cilj tog poteza, te turbane bi nosile osobe čiji je to sastavni dio kulture.²⁹ S druge strane, Sikh aktivistu koji se zalagao za zaštitu okoliša i mirno prosvjedovao ispred parlamenta je u napadu

²⁸ „I dalje nas mrze, samo su sada pristojniji u vezi toga.“ Izvor: Twitter

²⁹ Olivia Petter, *Gucci Criticised for Putting Turbans on White Models* (The Independent, 2018), pristup 8. svibnja 2021., <https://www.independent.co.uk/life-style/fashion/gucci-white-models-turbans-avan-jogia-fashion-canada-actor-a8224716.html>

mržnje nasilno skinut taj isti turban s glave.³⁰ Ovo nije samo jedan izolirani slučaj već se s takvim licemjermima susrećemo gotovo svakodnevno. U SAD-u su kao znak solidarnosti uništili ili prenamijenili stare tržnice robovima i „Old Confederacy“ spomenike jer su smatrali da su previše uvredljivi za Afroamerikance. Sullivan smatra da time nisu ništa drugačiji od tirana koji su palili i uništavali knjige i publikacije za koje su smatrali da ne podržavaju njihove ideje.³¹ S druge strane, nakon tolike nametnute jednakosti i solidarnosti, vijesti u medijima nikako ne propuštaju naglasiti za Serenu Williams da je „prva Afroamerikanka“ koja je postigla određeni rezultat. Treba li to uopće biti navedeno i koja je svrha isticanja da je ona Afroamerikanka koja je nešto postigla ako već njezin rezultat govori sam za sebe? Vrijedi li drugi set pravila i očekivanja za nju zato što je Afroamerikanka?

Kada govorimo o ljudskim pravima, ne možemo ne spomenuti zloglasne Jim Crow zakone u Americi koji su odredili rasnu segregaciju u javnim ustanovama. Mnogi smatraju da je balans vraćen te prava Afroamerikanaca zaštićena ukidanjem rasne segregacije nakon potpisivanja Zakona o građanskim pravima 1964. te da je time nestao i institucionalni rasizam.³² Istina je nažalost sasvim drugačija jer politička korektnost je medalja s dvije strane. Svjedočimo fenomenu gdje grupe ljudi smatraju da je samo potrebno „pravilno“ oslovljavati Afroamerikance i kako time njihova dužnost po tom pitanju, a i samo postojanje rasizma, prestaje. Međutim, ovdje se ne radi samo o pogrđnim nazivima, ovdje je riječ i o sustavnoj diskriminaciji koja je živa i zdrava u američkom sustavu, a koja se očituje prvenstveno u razlici u plaćanju („pay gap“ – v. sliku 1.1.).³³ Dok se društvo bavi formom kako adresirati koju skupinu, sadržaj ostaje nepromijenjen – stvarni rasizam koji se događa na sistemskoj razini i to svakodnevno.

³⁰ Tom Batchelor, *Sikh man has turban ripped off in racist attack while waiting to meet MP outside Parliament* (The Independent, 2018), pristup 8. svibnja 2021., <https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/sikh-man-turban-ripped-off-parliament-hate-crime-police-london-portcullis-house-a8222376.html>

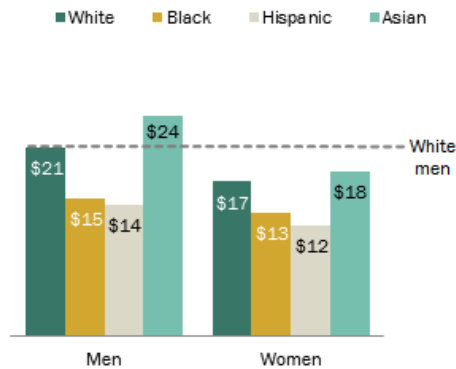
³¹ Donald H. Sullivan, *Marxism and Political Correctness* (2013), pristup 8. svibnja 2021., <https://www.scribd.com/read/272745204/Marxism-and-Political-Correctness>

³² Jim Crow law, pristup 8. svibnja 2021., <https://www.britannica.com/event/Jim-Crow-law>

³³ Eileen Patten, *Racial, gender wage gaps persist in U.S. despite some progress* (Pew Research Center, 2016), pristup 8. svibnja 2022., <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/07/01/racial-gender-wage-gaps-persist-in-u-s-despite-some-progress/>

White men had higher hourly earnings than all except Asian men in 2015

Median hourly earnings of men and women from each race/ethnicity

Note: Figures are rounded to the nearest dollar. Based on civilian, non-institutionalized, full- or part-time workers with positive earnings. Self-employed workers are excluded. Hispanics are of any race. Whites, blacks and Asians include only non-Hispanics. Asians include Native Hawaiian and Pacific Islanders.
Source: Pew Research Center tabulations of 2015 Current Population Survey data.

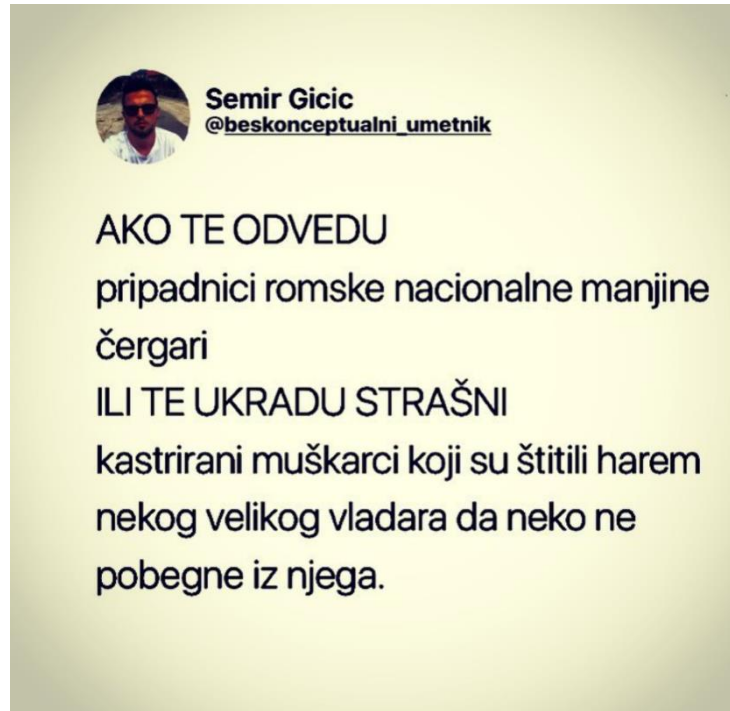
PEW RESEARCH CENTER

Slika 1.

Dobro nam je poznata činjenica da svaka dobra ideja ima i svoju negativnu stranu, pa tako i politička korektnost. Ovdje se ona očituje u pojedincima koji, poneseni pokretom političke korektnosti, u svakom odnosu vide diskriminaciju. Naravno, diskriminacija nije stvar koju bi trebalo olako shvaćati, stoga je problematično kada svaku prepreku koju doživimo opisujemo kao diskriminaciju ili rasizam. Kao što u poznatoj Ezopovoj basni „Dječak koji je vikao vuk“ dječaka više nisu shvaćali ozbiljno nakon što je nebrojeno puta vikao da stiže vuk kada to nije bilo točno, pa na njegovo zazivanje kada se opasnost stvarno pojavila više nisu reagirali, tako niti pojedincu koji svaku neugodnost koju doživi opisuje kao diskriminaciju naposljetku više nitko neće vjerovati. Problem je u tome što se rasizam u nizu reakcija može i lažno očitovati; primjerice, ako je konobar bezobrazan prema bijelcu, on je samo bezobrazan. Ako je on drzak prema crncu, on je rasist. Realno postoji mnogo razloga zašto je netko neuljudan – oni mogu varirati od toga da je osoba taj dan bila loše volje do toga da je generalno neljubazna, a ne samo prema drugim rasama. Ovakvo stanje ne vidamo samo u situacijama koje imaju veze s rasom već su one prisutne i u #MeToo pokretu, koji je idejno hvalevrijedan, ali u praksi stvari stoje malo drugačije. Neke djevojke i žene su pronašle priliku da lažnim optužbama postanu glavna tema rasprava u medijima,

forumima i društvenim mrežama i time si osiguraju popularnost, a možda i novčanu dobit u vidu nagodbe s optuženim ili ucjenjivanja. Ovakvim ponašanjem ne čine uslugu ni sebi, a ni svim drugim ženama koje su stvarne žrtve takvih groznih napada. Međutim licemjerja ne staju ovdje; kako bi se na neki način obeštetilo žrtve rasizma, seksizma ili bilo koje druge diskriminacije, počela se preispitivati ideja treba li cenzurirati, mijenjati ili u potpunosti ukinuti i izbrisati sve pjesme, filmove i druge medije koji su općepopularni, ali sadrže odraz prošlih vremena u situacijama koje su danas daleko drugačije. Na takav napad naišla je i pjesma „Baby, It's Cold Outside“ tadašnjeg popularnog pjevača Deana Martina koja opisuje situaciju između djevojke i muškarca koji je poslije spoja na sve načine nagovara da prenoći kod njega, a ona se čitavo vrijeme nećka govoreći da takvo nešto nije primjereno, da će joj roditelji biti zabrinuti ili da će se svašta govorkati u njezinoj obitelji. U današnje vrijeme jasno je da su stvari drugačije, stoga se ljudi bore kako bi se tu pjesmu ili zabranilo ili izmijenilo jer ovako, po njihovom mišljenju, samo uči mlađe naraštaje da opravdavaju i trpe predatorsko ponašanje. Ponukan ovim događajima, jedan korisnik Instagrama iz regije duhovito je odgovorio na prethodno navedenu apsurdnost, ističući kako ima i domaćih pjesama koje bi trebalo korigirati.³⁴

³⁴ *Instagram profil @beskonceptualni_umetnik*, pristup 1. studenog 2020., https://www.instagram.com/beskonceptualni_umetnik/?hl=en

Slika 2.

Postavlja se pitanje koliko je pametno jednostavno izbrisati cijeli dio prošlosti samo zato što on ne odgovara današnjoj društvenoj klimi. Danas imamo niz događaja, također i puno većih razmjera, koji stoje kao opomena i podsjetnik da se takve strahote više ne smiju ponoviti; neki od njih su Holokaust, napadi atomskim bombama, gotovo svi horori Prvog i Drugog svjetskog rata itd. Kako se patnje spomenutih ljudi ne bi zaboravile i kako bi služile kao poticaj današnjim naraštajima da se može i *mora* bolje, svjedoci smo brojnim muzejima, spomen-pločama, podsjetnicima, obilježenim područjima koja djeluju efektivnije nego bilo koji „redar političke korektnosti“. S obzirom na to da protekom vremena, a posljedično i promjenom razmišljanja društva dolazimo do razvijenijih, kulturnijih i etički ispravnijih ponašanja, upitno je zašto se smatra da se zastarjele pjesme i filmovi moraju bespovratno izbrisati, zašto nam, po uzoru na muzeje i spomenike, i oni ne bi bili uputa kako se *ne* ponašati?

Kada govorimo o temi svojevrsnog iskupljenja za kršenje ljudskih prava, ne možemo ne spomenuti tzv. „affirmative action“ i pozitivnu diskriminaciju. Kada govorimo o ova dva pojma, bitno je naglasiti da se ovdje radi o različitim realizacijama iste ideje, ali isto tako s obzirom na način njihove realizacije, to jednu ideju prilikom sprovođenja u djelo čini legalnom, a drugu ne. „Affirmative action“ ili još poznat kao „positive action“ je oblik poticanja povećanja broja

kandidata koji se prijavljuju na otvoreno radno mjesto, a kojem je krajnji cilj davanje jednakih šansi svima za dobivanje spomenutog radnog mjesta. Bitno je napomenuti da je proces odabira pogodnog kandidata za radno mjesto jednak za sve prijavljene, a izabrani kandidat bira se isključivo na temelju svojih sposobnosti za obavljanje navedene dužnosti, bez obzira na druge razlikovne faktore kao što su spol, dob, rasa itd. Ova pohvalna ideja sadrži i različite metode kako bi se svim kandidatima pružile jednake šanse prilikom prijave na natječaj za posao čime se osigurava raznolikost prijavljenih kandidata. Potrebno je pobrinuti se da je jezik koji se koristi prilikom sastavljanja natječaja uključiv, te da upotrijebljena terminologija nenamjerno ne odbije potencijalne kandidate. Prilikom objavljivanja oglasa preporučuje se korištenje nekoliko kanala oglašavanja kao što su lokalne novine, internetska stranica, društvene mreže kako bi svi kandidati imali pristup barem jednoj od lokacija na kojima se nalazi oglas. Korištenje mjera prilagođenih obiteljskom životu („family friendly“) poput kliznog radnog vremena te razumnih mjera za prilagođavanje radnog mjesta osobama s invaliditetom također mogu biti sjajan poticaj za prijave kandidata. Poanta cijele ideje pozitivne akcije jest da se privuče što veći broj kandidata gdje svi imaju istu šansu za dobivanje posla, a nikako da se utječe na sam proces izbora najpogodnijeg kandidata.

Za razliku od ideje pozitivne akcije, na drugoj strani spektra imamo pozitivnu diskriminaciju koja se pod krinkom povećanja različitosti na radnom mjestu služi nelegalnim politikama kako bi zaposlila kandidate manjinskih ili ugnjetavanih skupina. Ovdje je opet riječ o diskriminaciji jer se nekoga tretira na drugačiji način od ostalih, samo što se to čini pod izgovorom „pomoći“ dotičnim skupinama, a bez pravog razmišljanja o tome ima li kandidat potrebna znanja za obavljanje posla. Prilikom ovakvog načina zapošljavanja, događa se da se kandidat s boljim vještinama i pogodniji za posao u pitanju odbije u korist kandidata čije su kvalifikacije upitne, sve zbog potrebe da se ispuni određena „kvota“ osoba koje dolaze iz manjinskih skupina te na umjetan način poveća raznolikost na radnom mjestu. To naravno dovodi do brojnih problema u radnom okruženju, prvenstveno za izabranog kandidata koji možda neće imati dovoljno samopouzdanja ili iskustva da povjereni posao obavi na način na koji se to od njega zahtijeva. Ovdje se riskira i loša reputacija novog kandidata kod ostalih kolega što može prouzrokovati nesklad u kolektivu, a nerijetko rezultira i pokretanjem pravnih zahtjeva za regulacijom ovakvog stanja. Posljedično ova situacija može dovesti do financijskog rizika za tvrtku, a pogotovo kada uzmemo u obzir da osoba možda neće biti u stanju isporučiti proizvod ili uslugu po standardima tvrtke što kasnije dovodi i

do uništavanja njenog ugleda i ekonomskih gubitaka. Uzimajući u obzir sve navedeno, nije ni potrebno naglašavati kako je ovakav način zapošljavanja zabranjen³⁵. Mnogi u ovakvom načinu zapošljavanja vide želju bijelaca i drugih povlašćenih skupina da se riješe krivnje od ugnjetavanja koje su njihovi pretci (ili čak oni sami) nanijeli marginaliziranim skupinama pa ovo vide kao način iskupljenja. Kao što je već prije spomenuto, ovo nije ništa drugo doli drugačiji oblik diskriminacije jer se opet prema određenoj skupini/kandidatu ne ponaša kao prema svima ostalima, već dobiva drugačiji tretman. Kako bi suzbili ovakve ilegalne i preferencijalne načine zapošljavanja, Velika Britanija je 2010. donijela zakon tzv. „Equality Act“ kojim se osiguravaju jednake šanse za zaposlenje svim kandidatima, a bez bojazni od zloupotrebe i preferencijalnog odabira kandidata na temelju razlikovnih karakteristika, a ne stručnosti ili kompetencije.³⁶

6.3. „Snowflake“ generacija

Kada govorimo o mladim ljudima i njihovom utjecaju na mijenjanje političke, kulturološke i sociološke klime, često se spominje i termin „snowflake generacija“. Taj termin vuče korijene iz popularnog filma iz 90-ih „Fight Club“ u kojem jedan od glavnih glumaca govori: „Nisi poseban. Nisi predivna i posebna pahuljica snijega.“³⁷ *Snowflake* generaciju često se karakterizira kao preosjetljivu „djecu“ nespremnu za samostalan život. Dosta često se u literaturi opisuju kao krhke, pretjerano emocionalne, lako uvredljive osobe, opsjednute samim sobom s nemogućnošću suočavanja s mišljenjima suprotnim od vlastitog. Popularno je mišljenje da je situacija s današnjom mladeži takva upravo zato jer se takvo ponašanje odobrava, čak štoviše i potiče, na sveučilištima (pogotovo diljem Sjedinjenih Američkih Država). Većina fakulteta štiti svoje studente od, po njihovom mišljenju, negativnih stavova i rigorozni su po pitanju slobode govora, o čemu će biti riječi kasnije u ovom radu. Ovakva djela polako ali sigurno mijenjaju svijet, primjerice postavljanje upozorenja u knjige, filmove, članke i druge publikacije na sadržaje koji bi mogli uznemiriti, poput spominjanja samoubojstva, nasilja, poremećaja prehrane, depresije, mentalnih poremećaja i sl. Ovaj termin većinom se koristi kao politizirana uvreda, ali i kako bi se narugalo

³⁵ *Positive action or positive discrimination - what's the difference?* (Equality and Diversity Office, 2017), pristup 1. studenog 2020., <https://www.dundee.ac.uk/guides/positive-action-or-positive-discrimination-whats-difference>

³⁶ *Equality Act* (The National Archives, 2010), pristup 1. studenog 2020., <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/contents>

³⁷ U originalu: “You are not special. You are not a beautiful and unique snowflake.”; Izvor: film *Fight Club*, 1999.

bilo kome tko se usudio podijeliti neki oblik progresivnog razmišljanja. Protivnici političke korektnosti smatraju kako takvo šticeenje djece i mladih može rezultirati samo nesposobnim i emocionalno nezrelim pojedincima s obzirom na to da u djetinjstvu i u periodu do odrasle dobi ne prolaze iskustva koja su im potrebna kako bi se pravilno formirali u funkcionirajućeg člana društva. Nažalost, ispostavilo se da su djelomično u pravu. Mnoge škole i vrtići su već do sada uveli razne mjere kako bi se smanjio stres, nelagoda, ljubomora i čitav rang negativnih emocija s kojima se danas susreću djeca i mladi. Te mjere variraju od ustezanja od davanja ocjena do dijeljenja istih medalja svima na natjecanjima kako se ne bi poticalo rivalstvo između pojedinaca. Takav pristup ne samo da ne ostvaruje željene rezultate o smanjivanju rivalstva i ljubomore već uljuljkava djecu u određenu vrstu apatije jer im je svejedno hoće li se natjecati i hoće li biti dobri u onome što rade ako će u konačnici svi dobiti istu nagradu. Ako nema poticaja u vidu jedinstvene nagrade, na taj način izostaje zadovoljstvo kada nešto postignemo (jer više nema ni osjećaja postignuća ako trud nije iznjedrio vrjedniju nagradu od ostalih), a samim time smisao gube i treninzi te želja za prikupljanjem raznih znanja i vještina. Nedavno je na jednom američkom sveučilištu ukinuto pljeskanje koje se ocijenilo kao uznemirujuće za studente te je umjesto njega uvedena praksa pod nazivom „jazzy hands“ koja podrazumijeva tiho lelujanje prstiju i dlanova u zraku u znak podrške. Nakon svega navedenog, postaje upitno koliko to pozitivno utječe na samopouzdanje djece i mladih ljudi, a koliko je uistinu štetno te djecu i mlade stavlja pod figurativno stakleno zvono. Ostaje samo vidjeti hoće li to rezultirati stvaranjem generacije mladih ljudi koji će biti previše šticeeni za funkcioniranje u stvarnom svijetu, hoće li to dovesti do većeg jaza u generacijama i u komunikaciji među istima te hoće li stvarno pretjerana briga rezultirati apatijom mladih ljudi i samim time stagnacijom napretka društva. Naravno, nije sve tako crno, pa u ovoj priči postoji i svjetlija strana – bljesak koji se izdvaja od ostatka svoje generacije – mladi ljudi koji su svjesni svojih vrijednosti i naprosto ne žele dozvoliti da ih se tretira kao manje vrijedne. Osnovni problem s nazivom „snowflake generacija“ jest preširoka primjena tog pojma. Možda je problematiku ovog nazivlja najbolje sažela novinarka Serena Smith:

Zašto se milenijalci nazivaju „posebnim pahuljicama“ svaki put kada progovore protiv bilo čega? Znamo da je svijet prepun rasizma, seksizma i homofobije – lista se nastavlja – ali zašto smo prozvani generacijom koja „nije u stanju nositi se sa stvarnim svijetom“ kada progovorimo protiv

toga? Trebamo li samo sjesti i prihvatiti to? Trebamo li se zadovoljiti s nepravdom i neravnopravnošću u svijetu i prihvatiti da su „stvari takve kakve jesu“?³⁸

Zauzimanje stava mladih ljudi najčešće se krivo interpretira kao „prigovaranje“ na svaku sitnicu te ih se neopravdano trpa u isti koš sa „snowflake“ pojedincima, iako se ovi prethodni bore za stvaranje sustava koji je pravedniji, dok se starije generacije vode principom „*i nama je bilo loše pa se nismo žalili*“. Važan primjer za ovo je borba mladih protiv neplaćenih stažiranja koja nude samo iskustvo (koje je naravno nemonetizirano), a od iskustva se ne plaćaju režije i hrana. Takav sistem svake godine od mladih zahtijeva sve veće preduvjete i znanja prilikom zapošljavanja na mjesto od kojeg skoro da i nemaju nikakve koristi. Slično ponašanje vidimo i kod mladih žena, pripadnika LGBT zajednice, drugih etničkih i vjerskih skupina koji se također bore za vlastita prava i ne žele prihvatiti stari sistem „*radi što ti je rečeno*“. Ovakvi su pojedinci svjesni vlastitih kvaliteta i ne boje se tražiti ono što su zaslužili, više su vokalni oko današnjih problema za razliku od prethodne „*šuti i trpi*“ generacije, zalažu se ne samo za svoja prava nego i za prava drugih, podupiru ideje koje idu na korist čitavog čovječanstva kao npr. zaštita okoliša. Sve češće možemo vidjeti kako se umjesto *reality* zvijezda, glumaca i pjevača uzdižu i slave osobe poput Malale Yousafzai, koja se zalagala za mogućnost obrazovanja djevojaka, ili Grete Thunberg, koja je svojim primjerom pokazala koliko možemo učiniti za očuvanje naše planete. Na društvenim mrežama možemo primijetiti trend „body positivity“ koji se zalaže za inkluzivnost svih oblika tijela, svih „mana“ koje su sve češće zastupljene na modnim pistama i u časopisima (upravo tako je prvi model s vitiligom, Winnie Harlow, izgradila svoju karijeru). Pažnja se sve češće skreće i na mentalno zdravlje i emocionalnu pomoć žrtvama vršnjačkog nasilja te metodama njegovog sprječavanja, a takve akcije najviše potiču upravo učenici i studenti. Sudeći po svemu, dijelu ove generacije je dosta da im drugi diktiraju kako će živjeti i što je „dozvoljeno“, a što ne. Iako su to sve hvalevrijedne ideje i pokreti, preostaje nam nadati se da će upravo ta mladež utjecati na promjenu svijeta, a ne obrnuto. Najveća problematika političke korektnosti jest činjenica da oni zbog kojih je taj pokret i nastao te koji bi trebali biti glavni predmet zaštite (to su redom osobe

³⁸ “But why, whenever a Millennial speaks out against literally *anything*, are they dubbed a “special snowflake”? We know full well the world is full of racism, sexism, homophobia – the list goes on – but why are we getting branded as a generation that “can’t cope with the world” for speaking out about it? Are we meant to just sit down and take it? Are we meant to be content with the injustice and inequality in this world, and just accept “that’s the way things are”?” – Serena Smith, *Am I a special snowflake, or do I just have opinions?* (London Digitalbox Publishing Limited, 2017), pristup 1. studenog 2020., <https://thetab.com/uk/leeds/2016/12/09/i-special-snowflake-i-just-opinions-28112>

diskriminirane na temelju razlikovnih faktora poput spola, rase, religije, seksualnog opredjeljenja i sl.) su zanemareni i stavljeni u drugi plan zbog „snowflake“ pojedinaca koji smatraju da imaju veća prava na zaštitu od onih koji su stvarno ugroženi. Potrebno je kao jednog od uzroka današnje „snowflake“ generacije navesti i takozvani „helicopter parenting“ – stil odgoja djece koji podrazumijeva pretjeranu brigu i nadzor nad djecom i tinejdžerima koji ih kasnije ostavlja emocionalno sakatima i nespremnima za samostalan život. Naravno da je manjak pažnje i brige oko djeteta loš i zabrinjavajući način odgoja koji ostavlja trajne posljedice, ali nažalost ni pretjerano miješanje i usmjeravanje djeteta nije puno bolje. Dijete u svojim razvojnim godinama od roditelja dobiva povratnu informaciju o tome koliko napreduje u svojim vještinama i koje ponašanje je prihvatljivo, stoga se prema toj „ocjeni“ ravna u odnosu na druge ljude koje susreće u životu. Ako dijete već od malih nogu od roditelja, pa kasnije i od učitelja i profesora, sluša samo riječi hvale i pozitivnu afirmaciju, a ne susreće se s kritikom zbog politike uklanjanja faktora koji bi uzrujali dijete, ono neće izrasti u stabilnu i samostalnu osobu. Takav će pristup najvjerojatnije rezultirati neprilagođenom odraslom osobom koja konstruktivnu kritiku shvaća kao osobni napad, koja smatra da sve treba biti podređeno njoj jer godinama gleda kako roditelji za svaku njegovu grešku okrivljavaju druge – odgojiteljicu u vrtiću, sportskog trenera, profesora koji ih „ne voli“, šefa koji ih ugnjetava itd. Zanimljivo je primijetiti da generacija koja se najviše žali na današnje mlade je upravo generacija koja ih je navedenim načinom odgoja i učinila takvima, a to su takozvani „baby boomersi“. Rođeni poslije Drugog svjetskog rata, ova generacija dobila je ime po velikom porastu novorođenih („baby boom“). Zbog povećanja stope rađanja, čini ih i najbrojnijom generacijom koja je uživala povlastice porasta životnog standarda, samim time i uzrokujući porast konzumerizma uz relativno niske cijene stanovanja i drugih životnih troškova. Iza njih slijedi generacija X koja je također odrastala sličnim načinom života, rađajući djecu koja danas čine najkritiziraniju generaciju, a to su milenijalci („millennials“). Ovu generaciju dočekala je drugačija ekonomska klima od one kojoj su svjedočile prethodne dvije generacije, kada su zabilježene rekordne stope nezaposlenosti, stvarajući period ekonomske nestabilnosti koji je otežavao mladim ljudima da pristupe radnom odnosu. Poneke kritike koje starije generacije upućuju milenijalcima su nažalost osnovane na njihovom vlastitom iskustvu, ne uzimajući u obzir promijenjene okolnosti u kojima žive današnji mladi. Primjerice, šokantno je kada se današnja mladež sve kasnije odseljava od roditelja i zasniva vlastite obitelji, koliko kasnije se odlučuju na brak i djecu, koliko često mijenjaju poslove. Sve od navedenog odraz je današnje ekonomske klime

gdje su plaće osjetno smanjene (te ih često zamjenjuju prethodno navedena neplaćena „radna iskustva“), a troškovi života neprestano rastu. Razumljivo je da se mladi ne osjećaju financijski spremnima za samostalan život, brak i zasnivanje obitelji gdje svaka od navedenih stavki donosi dodatne troškove. Zbog razlika u stilu života i promijenjenoj vremenskoj crti između navedenih generacija pokušaji dijaloga dovode do sukoba te nerazumijevanja između njih.

7. SLOBODA GOVORA I GOVOR MRŽNJE

Često se u debatama o političkoj korektnosti raspravlja upravo o ova dva pojma: „sloboda govora“ i „govor mržnje“. Sloboda govora temeljno je ljudsko pravo. Europska konvencija o ljudskim pravima koja je pravno obvezujuća za članice Vijeća Europe i služi kao temelj presudama Europskog suda za ljudska prava ističe kako „svatko ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice“.³⁹ Zbog čega je sloboda govora toliko važna? Klasični argument daje John Stuart Mill koji tvrdi da sve ono što treba poštivati u čovjeku kao intelektualnom biću počiva na činjenici da su njegove greške popravljive, a greške popravlja raspravljanjem i iskustvom. Smatra da je jedini način da se čovjek „posve približi poznavanju predmeta ako sluša što o njemu kažu ljudi najrazličitijih mišljenja i ako prouči sve moguće načine prosudbe o predmetu“.⁴⁰ Kulenović smatra da zabluda o vlastitoj nepogrešivosti dovodi do potiskivanja slobode govora, a da izražavanje mišljenja, čak i potpuno pogrešnog, ima svoju vrijednost jer nam dopušta da obranimo i potvrdimo utvrđenu istinu. Uz ovaj epistemološki, postoji i moralni značaj slobode govora – sloboda izražavanja mišljenja je nužan preduvjet ostvarenja autonomije svakog pojedinca. Uz dva prethodno navedena razloga zbog kojih slobodi govora pripisujemo toliku važnost, treći počiva na instrumentalnom odnosu između demokracije i prava na slobodu izražavanja. Predstavnička demokracija može funkcionirati samo ako su građani slobodni kritizirati vlast i reći svojim predstavnicima što žele od njih.⁴¹ Iako se pravo na slobodu govora smatra temeljnim pravom zbog svoje vrijednosti, ono nije *apsolutno* pravo. To pravo ima i neke svoje granice, a postavlja se pitanje kada je opravdano govoriti o ograničavanju slobode govora. Ovdje uključujemo situacije u kojima dolazi do zloupotrebe slobode govora s namjerom ugrožavanja prava drugih. Prijetnja, ucjena, kleveta, lažno svjedočenje, otkrivanje profesionalne tajne, čak i lažno oglašavanje moraju biti sankcionirani upravo zbog toga što ugrožavaju prava drugih osoba.⁴² Ovdje naravno uključujemo i govor mržnje – Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima eksplicitno kaže da zabranjuje svako poticanje na rat te pozivanje na

³⁹ Enes Kulenović, *Govor mržnje u Hrvatskoj* (Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 2016), 21.

⁴⁰ *Ibid.*, 22.

⁴¹ *Ibid.*, 23.

⁴² *Ibid.*, 25.

nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju.⁴³ Oni koji se zalažu za političku korektnost smatraju da upravo zbog neprijateljskog govora svojeg sugovornika imaju pravo na zaštitu od takvih napada, dok njihovi suparnici, protivnici političke korektnosti, misle kako zahvaljujući slobodi govora mogu bez zadržke reći ono što im je na umu, bez obzira kakav to efekt ima na drugu stranu. U SAD-u se ova dilema pokušala razriješiti predstavljanjem Prvog amandmana kojim je zaštićena sloboda govora. Ovaj prvi amandman od ukupno deset u američkom ustavu govori kako “Kongres ne može donositi nikakav zakon (...) koji ograničuje slobodu govora ili tiska”⁴⁴ što ga danas čini najpoznatijim ustavno-pravnim dokumentom o slobodi govora. Ovaj dokument koji je usvojen 1791. godine zalaganjem Thomasa Jeffersona i liberalnih američkih političara znatno je utjecao na slobodu izražavanja, a time i na slobodu medija, ne samo u SAD-u već i u cijelom svijetu. U SAD-u danas, zahvaljujući Prvom amandmanu, postoje dvije situacije u kojima se govor koji se smatra neprimjerenim može pravno ograničiti. Prvi slučaj podrazumijeva situaciju u kojoj govor potiče, ili je vjerojatno da će potaknuti, protuzakonite radnje kao što su nasilje i sl. Druga situacija podrazumijeva pogane ili razvratne govore za koje se smatra da nisu na razini da bi ih se moglo štiti Prvim amandmanom. Međutim pokušaji zabrane govora mržnje već su dugo prisutni u SAD-u; od prvih napora prilikom traženja zabrane iskazivanja simbola i pozivanja na nasilje poput paljenja križeva na obredima Ku Klux Klana, ti pokušaji su se tijekom godina razvili kako bi obuhvatili sve veći broj navodnih slučajeva govora mržnje i „zločina misli”⁴⁵. Danas navodni govor mržnje može uključivati praktički bilo što, a može se primijetiti da što se više ljudima određuje što će raditi, to više imaju osjećaj da ih se ograničava te da se protiv nametnutoga moraju pobuniti. U današnjem dobu usred globalne pandemije najveći smo svjedoci koliko je otpora pružano obavezi nošenja zaštitnih maski gdje je glavni argument da ako se netko drugi želi zaštititi, on je dužan nositi masku, a ne tjerati druge da je nose. Bitno je spomenuti da je glavna korist nošenja zaštitne maske upravo zaštita drugih od aerosola koji mi proizvodimo prilikom kašljanja i kihanja, pa čak i običnog govora. Ovdje je glavni fokus na empatiji i zaštiti drugih ljudi, a nije pitanje osobne koristi. Još jedan segment u kojem se ponavlja isti scenarij je državno nametnuto cijepljenje djece koje stječe sve više protivnika, a temelji se na istoj politici kao i zaštitne maske –

⁴³ *Ibid.*, 27.

⁴⁴ *The Constitution*, pristup 1. studenog 2020., <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/our-government/the-constitution/#:~:text=The%20First%20Amendment%20provides%20that,for%20a%20redress%20of%20grievances>

⁴⁵ U originalu „thought crimes”; Kim R. Holmes, *The Origins of „Hate Speech”* (The Heritage Foundation), pristup 1. studenog 2020., <https://www.heritage.org/civil-society/commentary/the-origins-hate-speech>

poanta je da se stvori kolektivni imunitet kako bi se bolest gotovo iskorijenila pa ne bi obolijevali oni slabijeg zdravlja ili imunokompromitirani. Okolnosti su drugačije, ali obrazac je isti – ako se društvu nešto nameće, ono će pružati proporcionalno sve veći otpor. Nažalost, u ovo doba kada nam je omogućena trenutna razmjena informacija i provjera činjenica putem interneta te pristup znanstvenim člancima pojednostavljenim da ih svatko može razumjeti, svjedočimo situaciji „nikad više dostupnih informacija, a nikad manje znanja“.

Kao što je već prethodno bilo spomenuto, najveći problem na kojeg pojedinci nailaze kada pokušavaju implementirati zabranu govora mržnje je Prvi amandman – od 1940-ih pa do danas, postojao je izniman broj slučajeva u kojima su oštećeni tražili zadovoljštinu, međutim zbog Prvog amandmana pravda nije došla na ispravnu adresu. Kao jedan primjer, navodi se čovjek koji je pokušao pravno zaštititi ime svojeg benda „The Slants“, što je u SAD-u pogrdan naziv za Azijate (prijevod na hrvatski bi bio „kosooki“). Američki ured za *trademark* (zaštitne znakove) odbio je zaštititi ime njegova benda s obzirom na to da je u njihovom pravilniku stajalo da se ne mogu zaštititi imena koja u sebi sadrže pogrdne riječi. Simon Tam, koji je pokušavao zaštititi ime, žalio se i izgubio, ali kada je predmet došao do Vrhovnog suda, Tam je odnio pobjedu s obzirom na to da je Sud odlučio kako se klauzula o uvredljivim riječima u pravilniku Ureda za *trademark* kosi s Prvim amandmanom. U svojoj presudi sudac je još dodatno naglasio kako „najponosnija pohvala našoj sudskoj praksi o slobodi govora jest da štitimo slobodu izražavanja ‘misli koju mrzimo’“⁴⁶. Čak i na službenoj stranici američkih sudova postoji poveznica na kojoj je prikazano nekoliko primjera onoga što spada pod slobodu govora i onoga što to nije. Među primjerima koji su sadržani u slobodi govora su i: „korištenje određenih uvredljivih riječi i fraza kako bi prenijeli političku poruku“⁴⁷ te „angažiranje u simboličnom govoru“⁴⁸, primjerice spaljivanje zastave u znak protesta. Međutim ovakav sistem vrijedi samo u SAD-u, dok u drugim državama vrijede malo drugačija pravila. Primjerice, u Njemačkoj se govor mržnje smatra kaznenim djelom, što i ne iznenađuje ako uzmemo u obzir proces oporavka od Drugog svjetskog rata te posljedica nacističkog režima. Kada su 2017. godine dvojica kineskih turista izveli „Heil Hitler“ pozdrav ispred Reichstaga, adekvatno

⁴⁶ Torsten Ove, *Free Speech vs. Hate Speech: How Societies Balance Competing Rights* (Pittsburgh Post-Gazette), pristup 4. studenog 2020., <https://www.post-gazette.com/news/crime-courts/2019/10/22/tree-of-life-synagogue-pittsburgh-online-hate-speech-first-amendment-rights-protections/stories/201910200007>

⁴⁷ „To use certain offensive words and phrases to convey political messages“; *What Does Free Speech Mean?*, pristup 4. studenog 2020., <https://www.uscourts.gov/about-federal-courts/educational-resources/about-educational-outreach/activity-resources/what-does>

⁴⁸ „To engage in symbolic speech“, *loc.cit.*

su kažnjeni sukladno činjenicom da je nacistička simbolika zabranjena zakonom, unatoč njihovim žalbama kako su se samo šalili. U Ujedinjenom Kraljevstvu okrivljen je i kažnjen komičar koji je u svojem videu na Youtubeu pokazivao svog psa kako na pitanja poput „Želiš li da ubijemo plinom sve Židove?“ diže šapu kao imitaciju nacističkog pozdrava, a 2015. godine u Francuskoj je najviši sud osudio skupinu palestinskih aktivista koji su nosili majice s natpisima „Dugo živjela Palestina, bojkotirajte Izrael“.⁴⁹ Imajući u vidu sve ove slučajeve, pitamo se gdje je točno granica između slobode govora i govora mržnje te kako uskladiti tu granicu ako smo svjedočili koliko se regulacija istog razlikuje od države do države. Neki smatraju da je bolje približiti se europskom načinu regulacije govora mržnje. Čak i ako se to i ostvari, ostaje nam problem s govorom mržnje i drugim neprimjerenim oblicima izražavanja na društvenim mrežama. Naravno, Facebook, Instagram i druge platforme mogu same odlučiti hoće li cenzurirati određeni sadržaj, ali to su privatne tvrtke od kojih tražimo da uvedu autocenzuru – neke će se složiti i prilagoditi, a neke će iskoristiti svoje pravo da to ne učine. Onda kako doskočiti rješavanju problema s kojim se svi jednako ne slažu? Kako će na međunarodnoj sceni koegzistirati države koje ozbiljno shvaćaju problem govora mržnje i posljedica koje on može imati i države koje smatraju da je čovjekova sloboda govora ispred svega? Svijet je danas toliko povezan na razne načine – komunikacijske, ekonomske, političke; s obzirom na to, pravila u jednoj državi ne možemo gledati kao da su u vakuumu, države danas nisu izolirane jedinice gdje pravila unutar jedne države ne utječu na susjedne, pa čak i daleke zemlje. Mnogi su počeli zagovarati jedinstveni pristup suzbijanju problema govora mržnje koji bi svakako više naginjao europskom modelu te se temeljio na civilnom diskursu. S obzirom na to da znamo da su u SAD-u zakonom regulirane opscenosti, dječja pornografija i kleveta, a za sve to netko može tvrditi da su načini slobodnog izražavanja i same slobode govora, onda nije potrebno govoriti da se i na adekvatan način mogu regulirati i druge ideje. Koliko često čujemo na vijestima ili pročitamo u novinama da su napadači koji su počinili masakre ili teroristi pa čak i učenici u školama koji su otvorili vatru na svoje kolege otvoreno pozivali na nasilje u Facebook grupama, preko Youtube videa ili drugih društvenih mreža? Zašto u *online* svijetu ne vrijede ista pravila kao u stvarnom? Nečiji osobni izražaj može varirati od neprimjerenog pa sve do opasnog i nasilnog, a politička korektnost bi u idealnom svijetu mogla biti dobro oružje u borbi protiv potonjeg ako bi

⁴⁹ Torsten Ove, *Free Speech vs. Hate Speech: How Societies Balance Competing Rights* (Pittsburgh Post-Gazette), pristup 4. studenog 2020., <https://www.post-gazette.com/news/crime-courts/2019/10/22/tree-of-life-synagogue-pittsburgh-online-hate-speech-first-amendment-rights-protections/stories/201910200007>

imala čvrsto utemeljene granice kako one ne bi zadirale u slobodu govora. S obzirom na prethodno navedene slučajeve i razloge, pitanje je hoće li se ikada uspjeti uspostaviti jasna granica koju ne bi trebalo prelaziti. Uzevši u obzir povijesne obrasce u kojima se ljudima prisilno nametalo što smiju govoriti i činiti te kakva su se daljnja ponašanja razvila iz nečega što je u početku izgledalo bezopasno, pa čak i korisno, a naposljetku rezultiralo sve gorim uskraćivanjem sloboda (uspon nacizma i fašizma, UDBA za vrijeme Tita...), logično je da će ljudi pod pritiskom i prisilnim nametanjem sve strožih pravila razviti (ponekad bezrazložnu) averziju prema tome. Ako se hoće nešto postići kao pomak prema tolerantnijem suživotu različitih grupa ljudi, tada prisila nikako nije rješenje, kao što vidimo iz priloženog. Ovu vječnu dilemu možemo najbolje opisati citatom iz članka *Free Speech vs. Hate Speech: How societies balance competing rights*: „Ono što je nekome terorist, to je drugom čovjeku borac za slobodu.“⁵⁰ S obzirom na to da je teško regulirati nešto o čemu ima toliko različitih mišljenja, rabin koji je preživio napad na sinagogu u Pittsburghu savjetuje kako je možda najsigurniji način za sprječavanje neželjenih posljedica upravo uklanjanje onoga što mrzitelje pretvara u ubojice, time aludirajući na pojačanu kontrolu oružja. Razmišljajući o tome tko je od ta dva tabora (zagovornika slobode govora s jedne strane, a s druge strane protivnika govora mržnje) u pravu, nerijetko se pitamo tko uopće ima apsolutni autoritet da razgraniči gdje je crta iza koje se sloboda govora pretvara u govor mržnje. Hume (2015) navodi kako je ovu distinkciju nemoguće odrediti upravo zato što se pojam neprihvatljivog u govoru konstantno mijenja. Govor je odraz vremena u kojem se nalazimo, političke klime, socijalne situacije i brojnih drugih faktora te je kao takav podložan stalnim promjenama. Potrebno je korigirati govor u skladu s vremenom u kojem jesmo; primjerice, danas je neprimjereno reći „crnac“ u Americi ili pretpostaviti kojeg je netko spola, a sutra će biti neprimjereno pitati nekoga je li vegetarijanac, a nije isključena mogućnost da će i ovaj rad za nekoga biti uvredljiv. Kao primjer navodi sferu u kojoj se najviše osjete nova pravila u govoru: *stand-up* i ostali oblici komedije. Ne postoji nitko tko je toliko moralno ispravan da se nijednom u životu nije nasmijao na šalu koja je probijala granice „prihvatljivog“. Znamo da dobar humor zna biti crn, a problem je što se ono što smatramo nečuvenim i groznim stalno mijenja. Nekada su prigovori bili na blasfemične i nedolične šale, a danas je fokus prebačen na spominjanje novih tabua – rasizam, seksizam, homofobija, transfobija, islamofobija, antisemitizam itd. Glavna prednost komedije nad ostalim oblastima u kojima se nastoji uvesti „policija govora“ jest da se ljudima možda može reći

⁵⁰ U originalu: “One person’s terrorist is another person’s freedom fighter“, *loc.cit.*

što smiju ili ne smiju govoriti, ali im se ne može reći što će smatrati smiješnim.⁵¹ U videu „Political correctness is a more dangerous form of totalitarianism“, slovenski filozof Slavoj Žižek opisuje situaciju koja vjerno prikazuje današnje stanje s političkom korektnošću. Uvodi nas u priču u kojoj nam dočarava dva scenarija – u prvom scenariju, otac od njega traži da zajedno idu u posjetu baki. To čini kao tradicionalni autoritet, ne dajući izbora svojem sinu. Time mu jasno govori: „Ne zanima me kako se osjećaš u vezi toga, tražim od tebe da ovo odradiš.“ S druge strane nam prikazuje i drugu situaciju za koju kaže da se i on osobno u njoj našao – otac mu, umjesto klasičnim autoritetom, pristupa načinom koji on još zove moderni permisivni autoritet, te mu govori kako je svjestan koliko ga baka voli, ali da ga on neće tjerati da je posjeti, već bi on to trebao učiniti samo ako to uistinu želi. Svako dijete koje se našlo pred ovakvim izborom je svjesno da se u drugom pristupu krije puno veći pritisak kojem se teško oduprijeti. Žižek kaže kako je situacija ista i sa, primjerice, šefovima. Ako šef predstavlja striktnu autoritativnu figuru, puno se lakše pobuniti protiv takvog načina nego ako ste sa šefom u prijateljskim odnosima pa takav odnos ne želite kvariti i dopuštate puno više nego što biste inače tolerirali. Ovdje povezuje paralelu i s političkom korektnošću jer tvrdi da ovaj način ne samo da sakriva pravo stanje odnosa moći već ga i čini neprobojnim jer pod opravdanjem da ne narušavamo odnose, nećemo se suprotstaviti onome tko je stvarno na poziciji moći.⁵²

7.1. Nedostatak univerzalnog autoriteta

Kao što je prethodno navedeno, u debati oko političke korektnosti najveći problem predstavlja nedostatak univerzalnog autoriteta koji bi trebao odrediti koja od navedenih dviju strana je u pravu. Među prvim događajima koji su podijelili javnost po pitanju slobode govora bio je napad na Charlie Hebdo 2015. godine. Kako bi „osvetili“ proroka Muhameda koji je bio predmetom ismijavanja u satiričkom magazinu, islamistički radikali su usmrtili sveukupno dvanaest crtača, novinara i ostalog osoblja zaposlenog u pariškom uredu magazina. Nakon kobnog događaja, svjedočili smo ljudskoj solidarnosti golemih razmjera kada se izjava „Je suis Charlie“

⁵¹ Mick Hume, *Trigger Warning: Is the Fear of Being Offensive Killing Free Speech?* (2015), pristup 4. studenog 2020., <https://www.scribd.com/read/265143281/Trigger-Warning-Is-the-Fear-of-Being-Offensive-Killing-Free-Speech>

⁵² Slavoj Žižek, *Political Correctness Is a More Dangerous Form of Totalitarianism*, pristup 4. studenog 2020. <https://bigthink.com/videos/slavoj-zizek-political-correctness-is-fake/>

proširila diljem svijeta. Međutim, naoko liberalan stav pojedinaca koji su se zalagali za slobodu govora nije bio toliko tolerantan. Ubrzo je postalo jasno da glavna prijetnja slobodi govora nisu šačica agresivnih radikala. Samo što su se raščistili plakati sa spomenutim natpisima, na snagu je stupio međunarodni konsenzus o restrikciji slobode govora. Zaključilo se kako ipak treba preispitati način na koji se izražava, koje se riječi koriste te koje bi od njih mogle uzrokovati emocionalnu potresenost. Tako se na kraju ispostavilo da islamski napadači nisu bili borci stare istočnjačke religije, već su samo upućivali na veći problem pomodnog pitanja o ograničavanju slobode govora. U današnje vrijeme sloboda govora je pod napadom s tri različite strane: prvenstveno su to vladajuće strukture i sudovi koji imaju želju kontrolirati i suzbiti načine izražavanja koji bi za nekoga bili potencijalno uvredljivi i bolni. U SAD-u i Ujedinjenom Kraljevstvu na tisuće ljudi svake godine biva optuženo za „zločine govora“. U SAD-u, državi u kojoj je sloboda govora zaštićena Prvim amandmanom, postavlja se pitanje nije li vrijeme da se taj dio ustava promijeni. Drugi izvor prijetnje za slobodu govora čine neslužbeni „redari“ ispravnog govora koji nikoga ne vrijeđa, a najčešće se nalaze na internetu i društvenim mrežama. Takozvani Twitter ratnici su najglasniji u ušutkivanju onih čije se mišljenje kosi s njihovim. Na sveučilištima i ostalim javnim mjestima okupljanja također se nastoji sputavati bilo koga tko bi mogao činiti nelagodu studentima i ostalima koji slušaju. To se čini na način da se upražnjava „No platform“ pravilo kojim se ne daje mjesto i mogućnost izjavljivanja misli i ideja za koje postoji mogućnost da bi uznemirile slušače. Na sveučilištima diljem svijeta studenti se organiziraju u prosvjedima kako bi spriječili predavače od održavanja nastupa, nerijetko i nasilnim metodama. Primjer za to su studenti i alumni Middlebury Collegea koji su tražili otkazivanje izlaganja kontroverznog autora Charlesa Murraya koji je tvrdio da postoji razlika između razina kvocijenta inteligencije između rasa.⁵³ Treći, a ujedno i posljednji neprijatelj slobode govora je sam pojedinac i njegova autocenzura. Pod pritiskom dviju prethodno navedenih strana, pojedinac osjeća strah od osude ili, još gore, pravno-kaznenih sankcija te osjeća potrebu korigirati svoje riječi prema onome što drugi smatraju prihvatljivim.⁵⁴ Najveći problem ovdje je činjenica da nigdje ne postoji univerzalan „rječnik“ neprihvatljivih riječi te je na pojedincu da sam metodom pokušaja i pogreške

⁵³ *Kada smijemo ograničiti slobodu govora?* (Hrvatsko debatno društvo), pristup 4. studenog 2020., <https://hdd.hr/2018/11/26/kada-smijemo-ograniciti-slobodu-govora/>

⁵⁴ Mick Hume, *Trigger Warning: Is the Fear of Being Offensive Killing Free Speech?* (2015), pristup 4. studenog 2020., <https://www.scribd.com/read/265143281/Trigger-Warning-Is-the-Fear-of-Being-Offensive-Killing-Free-Speech>

ocijeni koje se riječi mogu koristiti, a koje ne. Također, ovdje postoji i opresija mišljenja jer se pojedinci počinju pribojavati toga da na miran način iskažu svoje nazore (ovdje je potrebno naglasiti miran način izražavanja mišljenja jer agresivan pristup je, naravno, neprihvatljiv o kakvom god mišljenju da je riječ) zbog straha od tuđe osude, stoga se najčešće priklanjaju mišljenju većine. Ovakva situacija dovodi do toga da se isključuje konstruktivan dijalog i iznošenje različitih nazora te rad na mirnom rješavanju konflikata i diskrepancija između mišljenja. Većina ljudi misli da je politička korektnost pojava bez nadzora i vodstva, međutim redovita je pojava da se studentima na fakultetima, koji su zamišljeni kao osnovne postaje razvijanja slobodnog i kritičkog mišljenja, ispire mozak. Stoga kao primjer imamo sveučilišta koja bi trebala biti kolijevke slobodnog mišljenja, međutim u posljednje vrijeme događa se upravo suprotno – sloboda govora je sustavno gušena kako bi se prilagodilo sveopćem trendu političke korektnosti i doslovne cenzure. Najgori scenariji se, izgleda, ostvaruju; ustanove koje su godinama svojim primjerom i djelima vodile rat za slobodu izražavanja postaju utvrde koje štite studente od ružnih i „opasnih“ riječi. Tako se susrećemo sa izrazom „PC police“⁵⁵ koji se podrugljivo koristi, međutim taj izraz nije nimalo nestvaran i fiktivan. Naša današnjica podrazumijeva profesore i učitelje koji kažnjavaju studente i učenike zbog izraza ili radnji koje nisu politički korektne. Te sankcije mogu rangirati od isključenja iz sudjelovanja u raspravama, preko javnog sramoćenja prozivanjem dotičnih učenika pred njihovim vršnjacima pa sve do smanjenja ocjena i akademskog uspjeha. U prethodnom primjeru je navedeno samo utjecanje na mlade ljude onda kada su najpodložniji sugestiji. Što se tiče odraslih, vladine agencije u SAD-u već su počele s provođenjem „satova osjetljivosti“ u čijem je programu podučavanje radnika kako bi se trebali ponašati, što trebaju misliti i činiti. Radikalniji kritičari političke korektnosti, poput Sullivana, smatraju da konačni cilj tog pokreta nikada ustvari nije bio isključivanje i cenzura negativnog govora, već pokušaj usmjeravanja misli i djela cijelog pučanstva (svojevrсна kontrola uma). Također, Sullivan spominje kako tom pokretu uopće nije važno što je moralno ispravno, a što ne, već kako da sa što većom uspješnošću kontrolira mase. Naravno, kao što je spomenuto, ovo su radikalna mišljenja i nije moguće biti jednostran po ovom pitanju s obzirom na širinu utjecaja koju netko dobiva na temelju date platforme. Primjerice, da se Hitleru ograničilo pravo govora te primijenilo „no platform“ pravilo, umjesto davanja potpune slobode da izriče svoje ideje, bi li i tada opet došlo do

⁵⁵ Donald H. Sullivan, *Marxism and Political Correctness* (2013), pristup 8. svibnja 2021., <https://www.scribd.com/read/272745204/Marxism-and-Political-Correctness>

tragedije uzrokovane rasprostranjivanjem nacizma? Iz svega navedenog rađa se još jedna problematika, a to je mogućnost da studenti, okruženi samo pozitivnim govorom i sigurnim prostorom, ne uspijevaju razlikovati dobre ideje od loših jer loše nisu imali priliku čuti. Samim time oni postaju laka meta za manipulatore, demagoge te kolokvijalno zvane „prodavače magle“. Ta tematika je obrađena u svjetski poznatoj znanstveno-fantastičnoj seriji Black Mirror koja je u kratko vrijeme ostvarila ogromnu popularnost. Epizoda u pitanju je „Arkangel“⁵⁶ koja započinje sa samohranom majkom čija je glavna, a može se reći i opsesivna, briga njezino dijete. S obzirom na svoj stalan nemir i strah za dobrobit djeteta, majka odlučuje kćerkicu prijaviti u eksperimentalni program koji promovira neuralne čipove kao način kontrole vlastitog djeteta u nizu segmenata: od zdravstvenog stanja do misli i doživljaja. Majka odlučuje kako je u najboljem interesu djeteta da ga zaštiti od negativnih utjecaja i stoga joj preko neuralnog čipa kojeg kontrolira na svojem tabletu cenzurira sadržaje koji bi je uznemirili. Prvotno se može vidjeti kako kontrola dobro funkcionira, cenzurirajući psa koji laje na djetetovom putu do škole pomoću pikselizacije dijelova vidnog polja. Nakon godina provedenih pod cenzurom djevojčica postaje emocionalno nezrela i samim time djelomice izopćena iz društva. Nakon mnogo promišljanja, majka ipak ukida cenzuru te se djevojčica u školi, u necenzuriranoj komunikaciji, po prvi puta susreće s nasiljem, internetskom pornografijom i obezglavlivanjem terorista koje gleda na mobitelima svojih vršnjaka. Od šoka pri susretanju s negativnim stimulansima gubi kontrolu nad svojim ponašanjem te više ne može ocijeniti što je ispravno, a što nije s obzirom na to da je toliko dugo bila štíćena od onoga što je njezina majka smatrala neprimjerenim. Iako je ovo fiktivno djelo znanstvene fantastike, epizoda je odlično dočarala do kojih sve problema može dovesti pretjerana zaštitnička nastrojenost te izlaganje djece samo pozitivnim idejama i podražajima.

Kada pričamo o pitanju apsolutnog autoriteta, razmislimo malo o situaciji u kojoj takav autoritet uistinu postoji. Djelo Georgea Orwella, *1984.*, potpuno nas uranja u takvo stanje. Radnja djela odvija se 1984. godine (kao referenca, djelo je napisano 1949. godine), distopijski je prikaz budućeg društva u kojem država/režim imaju potpuni autoritet u svim aspektima života građana. U tom društvu priča se *novogovorom*, izmišljenim jezikom kojim se nastoji ograničiti sloboda govora i mišljenja, a nastoje se osnažiti doktrine Patrije. Način izražavanja kontrolira se pomoću takozvane *thought police* – policije misli, te neprestanim nadzorom. U knjizi se opisuju situacije

⁵⁶ Izvor: televizijska serija Black Mirror (ep.02, s.04)

u kojima ljudi strahuju od vlastite djece jer bi rijetko kad prošao tjedan, a da djeca (tzv. djeca-heroji) ne bi prijavila Policiji misli roditelja kojeg su slučajno čuli da govori protiv režima. Protagonist djela Winston radi u Ministarstvu istine i njegov je posao prepravljavanje starih izdanja novina i dokumenata kako bi oni održavali sadašnje stanje, dok su se stari dokumenti bacali u takozvane *rupe za pamćenje* i spaljivali. U jednom trenutku spominje se kako prepravljene novine sada spominju da je Partija izumila zrakoplov, a Winston se sjeća zrakoplova još iz djetinjstva te je i sam svjestan da ono što se servira publici nije istinito. U djelu možemo vidjeti i kako se Winston nesvjesno priključuje pobješnjelost masi koja psuje i viče na izjave Goldsteina, oponenta i kritičara režima, kojeg redovito prikazuju u emisiji „Dvije minute mržnje“. Winston shvaća kako masa djeluje na njega i kako je, prije nego što je toga uopće postao svjestan, i on počeo vikati na ekran. U jednom trenutku Winston se pobuni te počinje ljubavnu vezu s Juliom, biva uhvaćen i podvrgnut mučenjima s namjerom uništenja njegovog dostojanstva i ljudskosti. Cijelo djelo fantastičan je prikaz prevelikog utjecaja države ili drugog autoriteta na slobodu misli i govora te služi kao upozorenje za buduće naraštaje.⁵⁷

7.2. Izvanjska ograničenja slobode govora

Pravo na slobodu govora ubraja se u temeljna ljudska prava te na njemu počiva i održavanje demokratskog sustava društva. Kao što je objašnjeno u prethodnim poglavljima, postoji niz faktora kojima se u društvu nastoji kontrolirati rečeno, ali teško je sa stopostotnom sigurnošću tvrditi je li ta kontrola pravedna ili uopće nužna. Općepoznata je činjenica da ne postoji univerzalan autoritet koji može odrediti gdje se nalazi granica iza koje prestaje sloboda govora te je dopušteno provoditi cenzuru. Iako je tu crtu teško odrediti, najčešće se u zakonodavstvima koristi pristup cenzuriranja sadržaja koji bi, jednom izrečen ili na drugi način predstavljen, nanio značajnu i/ili dugotrajnu štetu društvu.⁵⁸ U obzir se uzimaju i motivi pojedinaca (poziva li se izrečenim na mržnju drugih osoba, na diskriminaciju ili nanošenje štete) te postoji li možda drugačiji, odnosno bolji način formulacije određenih misli koji ne bi polučio štetne posljedice. U prethodno navedenom primjeru novinara u Charlie Hebdo, oni nisu bili kažnjeni jer francusko zakonodavstvo ne raspoznaje

⁵⁷ George Orwell, 1984 (Frankfurt: Ein Ullstein Buch, 1976)

⁵⁸ *Kada smijemo ograničiti slobodu govora?* (Hrvatsko debatno društvo), pristup 4. studenog 2020., <https://hdd.hr/2018/11/26/kada-smijemo-ograniciti-slobodu-govora/>

blasfemiju kao kazneno djelo. Međutim iako ne postoje službena pravila i zakoni na temelju kojih bi komunikacija bila regulirana, postoje mehanizmi koji ipak vrše neku vrstu kontrole nad komunikacijom u javnom prostoru. Primjere toga možemo naći posvuda, primjerice u načinu na koji FIFA i ostale sportske udruge koje sankcijama (financijskim i onim koje se odnose na daljnje sudjelovanje u igri) protiv igrača, trenera, klubova i slično nastoje osnažiti pridržavanje pravila korektno komunikacije između svih članova. No u većini je slučajeva jasno vidljivo kako sankcije i ne igraju preveliku ulogu u održavanju zdrave komunikacije na terenu i izvan njega. Situacija koja to zorno predočuje je slučaj gdje je nogometaš crne boje kože, Belgijanac Romelu Lukaku, koji je u utakmici između Intera i Cagliarija izvodio penal, doživio neugodnost kada su se navijači suparničkog Cagliarija prije izvođenja udarca počeli glasati kao majmuni kako bi omeli Lukakua. Ovaj incident prošao je bez posljedica s obzirom na to da je organizator tvrdio kako nije bilo dovoljno dokaza kako bi se odredile sankcije za Cagliari. Važno je spomenuti kako ovaj istup navijačima dotičnog kluba nije prvi kada pričamo o rasističkim dobacivanjima te da je i sam klub pokušao obraniti čast svojih navijača dajući izjavu kako oni nisu mislili ništa loše, već su samo htjeli dekoncentrirati suparnika.⁵⁹ Istog protagonista ima i situacija iz siječnja 2021. godine – nogometaša Romelua Lukakua je napadač protivničkog tima Zlatan Ibrahimović nakon prepirke na terenu nazvao pogrđnim imenom „donkey“. S obzirom na nejasan zvuk na snimci, polemiziralo se oko toga je li Ibrahimović izgovorio „donkey“ ili „monkey“, gdje jedan pogrđni naziv sadrži rasističku notu. Komentator koji je u tom trenutku bio narator situacije odmah se ogradio govoreći kako ne smije ni ponoviti što je Ibrahimović rekao Lukakuu. Ibrahimovićev odvjetnik je pod javnim pritiskom odmah reagirao te dao izjavu kako je Ibrahimović ipak rekao „donkey“.⁶⁰ Koliko je „bolja“ druga pogrđna riječ kada ne zahtijeva primjenu nikakvih sankcija? Kada pogrđna riječ prestaje biti pogrđna riječ i prelazi u nešto više?

Apsurd političke korektnosti možemo vidjeti i na primjeru Spotifyja, giganta muzičkog *streaminga*. U svojem nastojanju da privuku nove korisnike i time pariraju Appleu i Googleu, bilo je potrebno dovesti *podcast* superzvijezdu. Odluka je pala na Joea Rogana,

⁵⁹ Tariq Panja, *In Italy, Racist Abuse of Romelu Lukaku Is Dismissed as Part of the Game* (The New York Times, 2019), pristup 21. ožujka 2021., <https://www.nytimes.com/2019/09/04/sports/romelu-lukaku-inter-milan-racist-chants.html>

⁶⁰ Samprati Lavana, *Milan Lawyer on Zlatan Ibrahimovic-Romelu Lukaku Conflict: Donkey or Monkey?* (Livematchupdates.com, 2021), pristup 26. ožujka 2022., <https://livematchupdates.com/football-news/milan-lawyer-on-zlatan-ibrahimovic-romelu-lukaku-conflict-donkey-or-monkey/>

komičara/glumca/sportskog komentatora koji je već imao sličan uspješan projekt na YouTubeu pod nazivom „The Joe Rogan Experience“. Nakon dugog pregovaranja, Spotify je najavio kako su postali ekskluzivni zastupnici za Roganov *podcast*. Iako je prvotno špekulirano kako je vrijednost dogovora bila oko 100 milijuna dolara, stvarna vrijednost dogovora koji je pokrивao period od 3 i pol godine iznosila je minimalno 200 milijuna dolara. Isti program koji je pomogao Spotifyju da potvrdi svoju poziciju kao *podcast* velikana, također ga je doveo i u središte drame namećući pitanje koliko su Spotify i slični servisi odgovorni za sadržaj koji stavljaju na raspolaganje publici. Nakon rastuće javne kritike zbog uvođenja Roganovog programa koji je sadržavao kontroverzne stavove (ujedno i o bolesti COVID-19 usred pandemije), Spotify je potvrdio svoju posvećenost slobodi govora, iako su sa servisa uklonili neke prethodne epizode Roganovog *showa*, uveli po prvi puta smjernice za objavljivanje sadržaja, naglasili kako će sadržaj koji obrađuje teme koronavirusa imati upozorenje, te su obećali kako će stvaratelje sadržaja koji pripadaju povijesno marginaliziranim grupama podržati s iznosom od 100 milijuna dolara. Ovi potezi bili su rezultat velikog pritiska koji su na servis vršili drugi visokoprofilirani autori sadržaja kojima je Spotifyjeva podrška Roganu stvorila probleme s njihovom postojećom publikom. Velik utjecaj izvršio je i pjevač Neil Young koji je zatražio da, ako Spotify misli zadržati i podržati Rogana, skinu sav njegov sadržaj s platforme. U toj odluci pratila ga je pjevačica India Arie, ali je svoj zahtjev popratila s videom u kojem Rogan opetovano koristi rasističke izraze. Kako se kontroverza otimala kontroli, princ Harry i Meghan Markle koji su imali jednu objavljenu epizodu svojeg *podcasta* također su se pridružili prethodno navedenim zahtjevima za smanjenjem širenja dezinformacija o koronavirusu. Daniel Ek, suosnivač i direktor Spotifyja, je naglasio da zaziru od zauzimanja pozicije cenzora, navodeći kako je to sklizak teren. Tvrdi da oni ne mogu diktirati stvarateljima sadržaja kakvu će vrstu diskursa predstaviti svojoj publici te, ako bismo željeli stvarati i konzumirati samo onaj sadržaj koji je svima prihvatljiv i s kojim se svi slažu, onda se nikako ne bi smjelo diskutirati o politici, religiji, komediji, zdravlju, okolišu, edukaciji...⁶¹

Za primjere funkcioniranja izvanjskih mehanizama ograničenja govora ne moramo ići daleko – već i u našoj domovini imamo primjer nogometaša Josipa Šimunića koji je kažnjen od strane FIFA-e, ali i od hrvatskog sudstva zbog animiranja publike pozdravom „Za dom spremni“

⁶¹ Katherine Rosman et al., *Spotify Bet Big on Joe Rogan. It Got More Than It Counted On*, (The New York Times, 2022), pristup 27. ožujka 2022. <https://www.nytimes.com/2022/02/17/arts/music/spotify-joe-rogan-misinformation.html>

nakon pobjede nad Islandom 2013. godine na maksimirskom stadionu. FIFA ga je zbog tog poteza suspendirala na deset utakmica, a morao je platiti i novčanu kaznu u iznosu od 30 000 švicarskih franaka. Nije se samo FIFA okomila na nogometaša, već je isto učinio i sud u Zagrebu. Prvotno je kažnjen s 5000 kuna, ali je kazna povišena na 25 000 kn⁶². Šimunić je nastupom na svjetskom prvenstvu 2014. godine trebao okruniti kraj svoje karijere, međutim to nije bio u prilici učiniti zbog izrečene suspenzije. FIFA-ina disciplinska komisija nije povjerovala u objašnjenje da je pjevao dio operne arije, već su bili uvjereni da je svojim usklikima poticao sve oblike diskriminacije⁶³. Kako se to radi u većim klubovima, zna tadašnji nogometaš Barcelone Dani Alves na kojeg je navijač suparničkog tima bacio bananu, a Alves ju je – pojeo. Svojim činom Alves je pokrenuo svjetski trend u borbi protiv rasizma gdje su se na društvenim mrežama počele dijeliti slike poznatih i slavni koji su na fotografijama, kao podrška Alvesu, također jeli banane. Suparnički klub je, naravno uz veliki pritisak javnosti, brzo razriješio misterij diskriminatornog navijača te su ga uz pomoć publike i redara brzo pronašli. Dobio je doživotnu zabranu pristupa stadionu El Madrigal, a Alves je smatrao da je i takva kazna preblaga. Tvrdio je kako je rasizam u Španjolskoj jako izražen te da bi on najradije objavio fotografiju dotičnog navijača na internetu kako bi bio javno osramoćen⁶⁴.

Sankcije razljučene javnosti osjetio je na svojoj koži i ukrajinski baletan Sergei Polunin nakon javne poruke podrške i ljubavi prema Vladimiru Putinu. Nimalo začuđujuće, ukrajinska vlada to nije dobro podnijela, pogotovo nakon njegovog nastupa na Krimu poslije Putinove aneksije 2014. godine. Ukrajina ga je, prema njegovim riječima, stavila na listu terorista i ratnih zločinaca. Iznenadujuće, sličan tretman dobio je i s ruske strane gdje ga je ruska administracija zatražila da prestane „onečišćavati njihov medijski prostor“. Svoju je karijeru uništio u istočnoj Europi, ali ostatak svijeta kao da nije pazio na satu. Balet Pariške opere pozvao ga je da pleše

⁶² "Za dom spremni" ponovo koštao Šimunića, (United Media, 2016), pristup 18. studenog 2021.

<https://hr.n1info.com/sport-klub/nogomet/a166697-josip-simunic-jos-zesce-kaznjen-zbog-povika-za-dom-spremni/>

⁶³ Dražen Krušelj, *DESET UTAKMICA KAZNE! FIFA zbog ustaškog pozdrava izbacila Šimunića sa Svjetskog prvenstva*, (Hanza Media d.o.o., 2013), pristup 18. studenog 2021., <https://www.jutarnji.hr/sport/nogomet/deset-utakmica-kazne-fifa-zbog-ustaskog-pozdrava-izbacila-simunica-sa-svjetskog-prvenstva-929672>

⁶⁴ V.H., *Alves pokrenuo svjetski trend, rasistu doživotna zabrana na stadion!*, pristup 18. studenog 2021., https://dnevnik.hr/svjetski_nogomet/dani-alves-pokrenuo-svjetski-trend-rasistu-dozivotna-zabrana-na-stadion---333785.html

Labuđe jezero, međutim ta ponuda je povučena nakon serije njegovih komentara na društvenim mrežama u kojima govori kako pretile ljude treba ošamariti i niza homofobnih izjava.⁶⁵

Kao slučaj za razmišljanje može nam poslužiti slučaj Richarda Handysidea koji je u Velikoj Britaniji kupio prava knjige čija je osnovna zamisao bila educirati mlade o seksu. Knjiga je sadržavala i potpoglavlja o masturbaciji, pornografiji, homoseksualnosti, abortusu itd. te je zbog toga Handyside osuđen za posjedovanje opscenih publikacija za dobit prema Aktu o opscenim publikacijama. Europski sud za ljudska prava naveo je kako je glavni cilj navedenog akta da zaštiti maloljetnike te u tom svojstvu ima „dozvolu“ za restrikciju slobode govora.⁶⁶ Ovaj slučaj ubraja se u jedan od prvih slučajeva slobode govora koje je razmatrao Sud, a stvorio je snažni presedan te se i danas poteže u sličnim slučajevima. Ono što je od osobite važnosti u ovom slučaju je stvaranje principa da je „sloboda izražavanja... ne samo primjenjiva na 'informacije' i 'ideje' koje se primaju blagonaklono ili ih smatramo neuvredljivima ili nevažnima, već i one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju državu ili bilo koji sektor populacije“⁶⁷. Glavni problem u ovom slučaju bila je činjenica da je Europski sud za ljudska prava smatrao kako ne postoji europski konsenzus o štíćenju javnog morala, a pogotovo kod djece. Države bi stoga trebale imati određeni prostor u kojem mogu manevrirati i interpretirati kada se određena mjera smatra „nužnom“ gdje se opet susrećemo s ranije objašnjenim problemom nedostatka autoriteta.

7.3. Sloboda govora i društvene mreže

Brzi razvoj tehnologije i sustava širenja informacija doveo je do toga da vijest u današnje vrijeme može obići čitav svijet u manje od dvadeset i četiri sata. Osim relevantnih izvora informacija, platformu je dobio i svaki pojedinac s mobilnim uređajem i pristupom internetu, tako da je u današnje vrijeme od siline informacija teško razlikovati što je uistinu bitno i što je ustvari

⁶⁵ Simon Hattenstone, *Self-destructive dance superstar Sergei Polunin: 'Ukraine put me on a list of terrorists'* (Guardian News and Media Limited, 2019), pristup 4. svibnja 2022.,

<https://www.theguardian.com/stage/2019/mar/07/sergei-polunin-sacked-putin-tattoo-interview>

⁶⁶ *Global Freedom of Expression* (Columbia University), pristup 18. studenog 2021.,

<https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/handyside-v-uk/>

⁶⁷ “freedom of expression...is applicable not only to ‘information’ or ‘ideas’ that are favourably received or regarded as inoffensive or as a matter of indifference, but also to those that offend, shock or disturb the State or any sector of the population.”, *ibid.*

istinito. Društvene su mreže promijenile način na koji komuniciramo i kako se informiramo, a ono što je najgore je činjenica da su mnogima upravo te platforme primarni izvor informacija. U današnjem ubrzanom svijetu ljudi se ne trude provjeriti informacije, već povjeruju svemu što pročitaju na internetu. Prvi veliki viralni pokret koji je ujedinio svijet bio je #Kony2012, video koji se dijelio diljem svih tadašnjih društvenih mreža te je prvi video na YouTubeu koji je dosegao milijun pregleda. Pokret je bio usmjeren na hapšenje ugandskog vođe Josepha Konyja koji je bio na lošem glasu zbog vođenja kulta te regrutacije djece u vojne svrhe. Akcija je podigla cijeli svijet na noge, od „običnih ljudi“ do *celebrityja*. Od tada je započela era „call-to-action“ (poziv na djelovanje) preko društvenih mreža i dovela do vala humanitarne pomoći koja je bila od velike koristi za društvo. Pozivi koji su zahtijevali djelovanje varirali su od prikupljanja sredstava za pronalaženje lijeka za određene bolesti, preko novčane pomoći teško oboljelima ili ranjenima, do financijskih donacija koje pogođenim zajednicama olakšavaju oporavak od ratnih stradanja, raznih prirodnih nepogoda i sl. Nažalost, u posljednje vrijeme se objavljuje toliko novih *postova* s različitim vapajima za pomoć da je teško razabrati koji od njih je vrijedan naše pažnje i donacija, a poseban problem predstavljaju lažne udruge koje nas „navuku“ na davanje financijskih sredstava iako se iza profila uopće ne krije osoba za koju mislimo da joj dajemo novce ili se dogodi da novac uistinu ode za dotičnu ustanovu, ali se koristi za privatne svrhe. Ljudi postaju nepovjerljivi prema humanitarnim akcijama, pogotovo kada se u vijestima pojavljuje toliko slučajeva prevare, stoga pažljivo biraju kome će povjeriti svoj novac. Unatoč tome, broj takvih akcija ne prestaje rasti, a svima je jasno da je u današnje doba reklamiranje bilo koje svrhe preko društvenih mreža doseglo nekoć nezamislive razmjere. Nažalost, platforme koje su donedavno služile kao pozitivan primjer poticanja ljudske solidarnosti su sve manje ono što su prethodno bile. Utjecaj društvenih mreža je toliko snažan da se danas u vrtlogu istih oblikuju sudbine mnogih ljudi. Ono što se nekada činilo kao bezazlenim mjestom za dijeljenje svoje svakodnevice koju će vam prijatelji „lajkati“ zbog iskrenog osjećaja sreće i ponosa prema vašim malim i velikim uspjesima, danas slovi kao mjesto taštine, ljubomore, prijezira i osude. Jedan od nedavnih primjera – popularnu američku pjevačicu Madonna su figurativno razapeli na društvenim mrežama jer je svoje usvojene kćerke (koje su uzgred budi rečeno Afroamerikanke) fotografirala i objavila na Instagram u „haljinicama“ od lubenica.⁶⁸

⁶⁸ *Is THIS Racist of Madonna?*, pristup 18. studenog 2021. <https://perezhilton.com/is-this-racist-of-madonna>

Slika 3.

Da se sličan incident dogodio primjerice u Hrvatskoj, vrlo je vjerojatno da nitko ne bi obratio pažnju na spomenuti događaj, ipak su to dvije djevojčice koje sudjeluju u nevinom fotografiranju i pritom su nasmijane. Međutim, s obzirom da u SAD-u postoji dugotrajan stereotip baziran na rasizmu kako svi Afroamerikanci vole lubenice, ovaj je događaj prouzročio mnoge kritike. Sličnu sudbinu doživjela je i *reality* zvijezda Khloe Kardashian koja je na društvenim mrežama optužena za još jedan „zločin“, a to je kulturalna apropiacija. Radi se o pojavi gdje bijelci koriste dijelove drugih kultura koje su u prošlosti potlačivali (primjerice, afro frizure i pletenice, azijski kimono i štapići u kosi itd.). Naime, pri posjeti Tajlandu, njena djevojčica nosila je konusni šeširić kakav je karakterističan upravo za azijsko područje. Na društvenim mrežama dočekale su je salve uvreda, prozivanja i optužbi za socijalnu neosjetljivost. Potrebno je reći da se takvi šeširići na ulicama azijskih zemalja prodaju kao suveniri što bi svjedočilo u korist činjenice da lokalci ne smatraju nošenje šeširića uvredljivim za njihovu kulturu.⁶⁹ Interesantno je primijetiti kako takve prozivke na društvenim mrežama najčešće dijele oni koji nemaju nikakvih poveznica

⁶⁹ *Khloe Kardashian Accused of Cultural Appropriation YET AGAIN!*, pristup 18. studenog 2021., <https://perez Hilton.com/khloe-kardashian-accused-cultural-appropriation-yet-again/>

s kulturom o kojoj je riječ te oni sami za sebe misle da trebaju biti *ratnici društvenih mreža*⁷⁰ kako bi zaštitili tuđa osjećanja. Po logici na kojoj se temelji kulturalna apropijacija, ljudi ne bi smjeli bojati kosu, ići u solarij ili koristiti sredstva za samotamnjenje (mijenjanje boje kože), nositi leće u boji, ići na plastične operacije ili koristiti druge estetske zahvate kojima se mijenjaju prirodna obilježja (uvećanje usana, grudi, stražnjice...).

PERZHILTON.COM

Khloe Kardashian Accused Of Cultural Appropriation YET AGAIN! - Perez Hilton

Slika 4.

Ovi primjeri svakako nisu jedini u svijetu poznatih i slavni. Još jedan zločin na internetu je takozvani „*blackface*“. Izraz potiče iz doba kada je otvoreno ismijavanje Afroamerikanaca bilo doživljavano kao šala. Ustvari ono podrazumijeva nanošenje teške i visokopokrivajuće crne šminke na bijele glumce kako bi oni ličili na Afroamerikance. Cijeli izgled bio je zaokružen s naglašenim usnama, nošenjem kovrčavih perika i iznošene, potrgane odjeće. To je bila učestala teatarska pojava u kojoj mnogi (bijelci) nisu vidjeli ništa loše. Naravno, s vremenom je takva praksa postala neprihvatljiva, a samim time i izbačena iz upotrebe. Danas tako nešto ne bi moglo

⁷⁰ “social media warrior”

proći bez kazne javnosti, kako je svojim primjerom dokazala i pjevačica Katy Perry koja je u svojoj novoj kolekciji odjeće i obuće predstavila i sandale koje su svojim motivom korisnike društvenih mreža neodoljivo podsjećale na prethodno spomenuti „blackface“.⁷¹

Slika 5.

Bitno je podsjetiti i da spomenute cipele dolaze i u bijeloj varijanti koju nitko nije smatrao neprimjerenom niti našao za shodno žaliti se na njih. Također je za isti „zločin“ optužena i mlada američka pjevačica Ariana Grande koja je zbog prekomjernog korištenja solarija, krema za samotamnjenje ili popularnog „*spray tana*“ proglašena kao rasistkinja koja se tamnijom bojom

⁷¹ Katy Perry Pulling Her 'Blackface' Shoes From Market!, pristup 18. studenog 2021., <https://perezhilton.com/katy-perry-blackface-shoes/>

kože pokušava pretvoriti u Afroamerikanku/mulatkinju kako bi se mogla više svidjeti navedenom dijelu publike i tako profitirati – takozvani *blackfishing*. Zdravom razumu ova je optužba rasistkinje koja se maskira u Afroamerikanku nespojiva. Također je nedavno optužena i za *asian-fishing* zbog načina šminkanja u kojem nastoji svoje oči prikazati užima i nalik onima kakve imaju Azijati.⁷²

Američki model i supruga pjevača Johna Legendaa, Chrissy Teigen, našla se na meti kritika nakon što je na Instagramu objavila fotografiju svoje nove tetovaže na podlaktici na kojoj su bili navedeni datumi rođenja njoj važnih osoba. To je uzburkalo vode kod njezine publike te su je prozvali da joj tetovaža vrlo nalikuje onima koje su prisilno nosile žrtve Holokausta.⁷³ Na meti kritika nisu samo *celebrity* nego i brendovi također. Brend Puma našao u središtu skandala kada su izbacili liniju tenisica koje su neke podsjećale na Adolfa Hitlera.⁷⁴ Ruska producentica Nina Kraviz također je optužena za kulturalnu apropijaciju nakon što je nosila frizuru popularno zvanu „*cornrows*“, čestu frizuru crnačke populacije. Kraviz se suočila s bijesom zajednice na društvenim mrežama koja joj je ukazala kako bijelci ne bi smjeli nositi takvu frizuru na što je ona odgovorila da može nositi što hoće. Također su joj spočitnuli kako je jednu od svojih pjesama nazvala „Ghetto Kraviz“ – *ghetto* bi po njima trebao biti naziv koji isključivo pripada Afroamerikancima, a Kraviz ih je podsjetila na geta u kojima su se nalazili Židovi tijekom Drugog svjetskog rata.⁷⁵ Ovakav razvoj situacije nas potiče na razmišljanje – je li reper Eminem bio rasist što je godinama nosio „*durag*“, specifičnu vrstu pokrivala za glavu koje je bilo popularno kod crnih osoba (čak je noseći *durag* prihvatio i nagradu Grammy 2003. godine)? Je li i Justin Timberlake rasist zato što je nosio pletenice i *cornrows* na početku svoje karijere? Hoće li i sva djeca koja treniraju karate biti optužena za kulturalnu apropijaciju zato što nose odjevni predmet koji je specifičan za azijski svijet ili ljudi koji jedu *sushi* pomoću štapića?⁷⁶ Sve ovo nas dovodi do zaključka kako je pokret političke korektnosti koristan i učinkovit isključivo ako se koristi u svrhu koja mu je inicijalno bila

⁷² Carolina Monclou, *Is Ariana Grande's Excessive Tanning Proof Of Her Race-Fishing?* (The Things, 2022), pristup 8. svibnja 2022., <https://www.thethings.com/ariana-grande-tan-race-fishing/>

⁷³ Chrissy Teigen Blasted Over Forearm Tattoo That Critics Claim Gives 'Really Strong Holocaust Vibes', pristup 1. svibnja 2022., <https://perezhilton.com/chrissy-teigen-tattoo-forearm-holocaust-controversy/>

⁷⁴ Nikara Johns, *Twitter Thinks These Puma Sneakers Look A lot Like Adolf Hitler* (Fairchild Publishing, LLC., 2020), pristup 1. svibnja 2022., <https://footwearnews.com/2020/focus/athletic-outdoor/puma-hilter-sneaker-viral-storm-adrenaline-1202975999/>

⁷⁵ Marissa Cetin, *Nina Kraviz faces accusations of racism over appropriating cornrows and insensitive comments on Twitter* (Resident Advisor Ltd., 2019), pristup 1. svibnja 2022., <https://ra.co/news/44688>

⁷⁶ Izvor: Facebook; <https://hr-hr.facebook.com/djyesh>, pristup 01. svibnja 2022.

dana, a ne ako se aktivira svaki puta kada nekome nešto zasmeta ili mu se ne sviđa dotična osoba. Jesu li *celebrityji* svojim odabirom da s javnošću dijele fragmente svojih života prešutno pristali i da ta ista javnost vrši intruziju te polaže pravo i na dijelove njihove privatnosti? S obzirom na to da su životi *celebrityja* sastavni dio svakodnevnog žutog tiska, da su nam informacije o njima dostupnije danas nego ikad prije, i to putem različitih kanala, da su pod konstantnim povećalom i sudom javnosti, potrebno je zapitati se zašto od njih očekujemo da su u svakoj prilici savršeni kada već mi nismo u stanju biti takvi. Svatko od nas je čovjek i prije i kasnije će napraviti grešku, bilo u načinu komunikacije, ophođenju s drugima ili nekim drugim djelom. Ljudi koji nisu pod povećalom javnosti i koji nisu snimani i fotografirani u najintimnijim trenucima svog života te proganjani po ulici ili čak na vlastitom posjedu zaboravljaju da se samim time umnožavaju mogućnosti da će se snimiti ili uslikati sadržaj koji se neće svidjeti određenom dijelu javnosti. Koliko puta se svatko od nas našao u situaciji gdje se nada da se nešto što smo učinili neće pročitati ili saznati iz različitih razloga – bilo to benigne stvari poput bijelih laži i izgovora za večerašnji sastanak s prijateljima na kojemu ne želimo prisustvovati do ozbiljnijih stvari poput toga kada u prometu napravimo prekršaj pa se nadamo da nitko nije vidio. Iz navedenog naravno izuzimamo otvorene (ili prikrivene) napade na prava i slobode svake zajednice, na pozive da se određenoj zajednici naudi, da im se uskrati ono što je drugima garantirano itd., što je bez razmišljanja neoprostivo. Imajući u vidu sve navedene aspekte, ponekad se pitamo jesu li *celebrityji* samim time što su izabrali takav način života prešutno pristali i na odricanje od svojeg privatnog života koji će od tog trenutka biti objavljivan svim mogućim kanalima za dijeljenje informacija. Svakako bi svatko od nas trebao biti u mogućnosti raspolagati s informacijama koje želi podijeliti s javnošću i onima koje želi ostaviti za sebe. Da zaključimo, sasvim je razumljivo da se govor i način ponašanja kroz vrijeme mijenjaju, uostalom kao i socijalne okolnosti, njihova veza je neporeciva i neraskidiva. Međutim to nikome ne daje za pravo da drugoga cenzurira, a javnim napadom na tu osobu direktno krši vlastitu politiku – poanta samog pokreta političke korektnosti jest upravo smanjivanje tenzija između grupa koje su po određenim kriterijima različite, a grubim riječima i „lovom na vještice“ tenzije se sigurno neće smanjiti.

8. MOĆ MEDIJA

Nije ni potrebno dodatno napominjati koliki utjecaj mediji imaju na naš svakodnevni život. Pomoću tiskane riječi, slike na ekranu ili glasa putem radija, diktiraju što ćemo nositi, jesti, kako ćemo se ponašati, za koga ćemo glasati, kako ćemo se izražavati... S obzirom na značajan utjecaj medija na brojne sfere našeg života, valja istražiti na koji način primamo i doživljavamo informacije koje su nam ponuđene.

8.1. Tehnologija komunikacije

Ne tako davno, ljudi su živjeli u svijetu gdje se širenje informacija odvijalo puževom brzinom, a i to malo informacija što se moglo pronaći, bilo je dostupno samo uskom krugu ljudi koji su bili dovoljno bogati da mogu doći do izvora informacija, a ujedno i pismeni i dovoljno obrazovani kako bi primljenu informaciju mogli procesuirati. Danas je situacija znatno drugačija, razvojem tehnologije širenje informacija (izvori kao što su novine, radio, televizija, internet) samo jedan klik nas dijeli od nepregledne količine vijesti i informacija za koje nažalost ne postoji sustav verificiranja istinitosti.

U sredstvima javnog obavještanja (tisak, radio, televizija...) jezik je u specifičnoj komunikativnoj funkciji. Jezik u svakodnevnom životu značajno se razlikuje od jezika koji se koristi prilikom javnog obavještanja. Takav jezik mora biti prikladan i jasan, misli i emocije moraju biti koncizno i precizno izražene, oblikovane u zanimljivoj formi koja plijeni pažnju primatelja poruke te moraju biti skladne s predmetom iskaza.⁷⁷ Za potrebe svakog medija, tj. sredstva obavještanja jeziku se nešto dodaje ili oduzima. Kao primjer možemo usporediti vijesti koje se iznose u novinama, na radiju ili televiziji. U *novinama* se važnost vijesti iskazuje mjestom na koje je postavljena unutar lista, ali i na samoj stranici, dužinom teksta, oblikom i veličinom slova, popraćenošću nekim slikovnim sadržajem (fotografija, crtež)... Jednom kada je vijest napisana, ona se ne može više ispravljati i dopunjavati, ali se može više puta čitati te tumačiti na

⁷⁷ Kostić i Životić, *Komunikacija i kultura*, 102.

različite načine. S obzirom na to da svaki čitatelj može vijest protumačiti na svoj način, novine često imaju rubrike poput „Pisma čitatelja“ i sl., koje služe dobivanju povratnih informacija te se pomoću njih jednosmjerna komunikacija pretvara u dvosmjernu. Za razliku od novinskih vijesti, *radijska* vijest je govorna te njezin efekt (osim o sadržaju) uvelike ovisi i o formi – je li ona pravilno i uvjerljivo izgovorena. Ovaj faktor ima moć da diskreditira ili demantira sami sadržaj, stoga je od izuzetne važnosti u ovom načinu prenošenja vijesti. Važnost vijesti određuje se na sljedeći način: ima li vijest najavu ili ne, nalazi li se na početku, u sredini ili na kraju emitiranja, je li obogaćena zvučnim efektima, hoće li je vijesti koje slijede iza nje potvrditi itd. Radio vijest je ujedno i najbrža, a najveći značaj i uvjerljivost postiže kada je izgovara osoba o kojoj se govori, kada nema posrednika. Radio, kao i novinske vijesti, ima za cilj saznati povratnu informaciju od svojih slušatelja što čini putem radio-ankete ili direktnim uključivanjem slušatelja u program. *Televizijska* vijest još je kraća, ali je živopisnija s obzirom na to da su za njezinu konzumaciju potrebna dva osjetila: sluh i vid. Primatelj poruke ne treba ulagati napor niti uključivati maštu pošto je vijest na televiziji popraćena sa zvučnim efektima, riječima i dinamičnom slikom. Jezik kao sredstvo komunikacije u medijima ima ogroman značaj. Upravo zbog toga, ako želimo da poruke budu pravilno shvaćene i prihvaćene, kultura izražavanja mora biti stalna briga ne samo reportera i spikera već i ostalih stručnih, znanstvenih i tehničkih radnika.⁷⁸

Poznato nam je da komunikacija podrazumijeva proces razmjene informacija, a prvi medij (osim tiskanoga) koji je omogućio masovno širenje informacija u vrlo kratkom roku bio je radio. Ono što je nekada bio zabavan projekt samo onima koji su radio shvaćali kao hobi, nakon Prvog svjetskog rata doživjelo je veliki procvat. Neki podaci pokazuju da je primjerice u SAD-u prije Prvog svjetskog rata postojalo samo 125 000 jedinica, dok je već 1937. godine 27,5 milijuna američkih obitelji uživalo u radiju kao primarnom izvoru zabave. Važno je i spomenuti da je postotak kućanstava koja su imala radio veći od onih koja su imala telefon, automobil ili čak struju i funkcionalan vodovod. Unatoč tome što je radio olujnom brzinom pridobio pozornost građana, nikada nije provedena systemska analiza kojom bi se utvrdio koliki utjecaj ovaj medij ima na slušatelje. The Rockefeller Foundation je bila prva ustanova koja je osmislila i provela ovakav tip istraživanja; ova mreža eksperata djelovala je pod nazivom Ured za istraživanje radija,

⁷⁸ *Ibid.*, 104

kolokvijalno zvanim „Radio projekt“.⁷⁹ Unatoč ovakvim dobrozvučecim nazivima, glavni cilj ovog projekta bio je dokazati da masovni mediji mogu imati utjecaj na porast labilnosti među ljudima – što će se kasnije nazivati „ispiranjem mozga“. Prve analize temeljile su se na istraživanju publike koja je slušala radio drame u nastavcima. Ovakav format prvotno je predstavljen 1929. godine te se smatralo da se interes za njega javljao kod žena nižeg socioekonomskog statusa koje su, ograničene u uživanju različitih životnih iskustava, putem ovog medija pronalazile bijeg od dosadne stvarnosti na egzotična mjesta te romantične situacije. Ubrzo se, zahvaljujući Herti Herzog i njejoj analizi, zaključilo kako interes žena za radijske „sapunice“ nije bio povezan s društveno-ekonomskim statusom, već je dokazano kako je interes budio upravo *format* serijala, ostavljajući slušatelja u iščekivanju što će se dogoditi idući tjedan u novoj epizodi. Ovim je eksperimentom dokazano kako ova „ovisnost“ za nastavkom sadržaja može udvostručiti broj konzumenata istog ako ga se samo podijeli na segmente.

Kao primjer koliki utjecaj mediji mogu imati na ljude dokazuje nam i radiodrama u naraciji Orsona Wellesa iz 1938. godine. Nije toliko bio šokantan njen sadržaj koliko način njegovog prijenosa. Proces se odvijao ovako: slušatelji su već bili psihološki uvjetovani da tijekom programa čuju kratke prekide s najnovijim vijestima. Ovo je bilo prvi puta da se vijesti ne iznose u dugim analitičkim komadima, već u kratkim crtama. Ti su prekidi tijekom vremena postali toliko učestali da je izbila šala kako su se kratke vijesti prekidale zbog kratkih vijesti. Politička klima u to doba je bila takva da je svijet bio na rubu ponovnog rata. Samim time povećala se i slušanost radija koji je bio jedini točan i pravovremeni izvor novih informacija. Welles je započeo svoju pripovijetku sa standardnim programom plesne glazbe nakon koje su slijedili isječci iz knjige popraćeni sa izjavama koje su obično najavljivale kratke vijesti: „Prekidamo program zbog izvanrednih vijesti...“. S obzirom na predratno stanje u svijetu, ovakva najava iza koje je slijedila riječ „invazija“ izbezumila je slušateljstvo. Welles kasnije nastavlja radiodramu u formatu prekida za izvanredne vijesti u kojima opisuje pad letećeg tanjura na Zemlju, zainteresiranost građana i istraživanje oko pale letjelice, izlazak Marsovaca te njihov napad pomoću toplinskog oružja i kasnije puštanja otrovnog plina i tek tada slijedi prva pauza radiodrame. Pri povratku u program, Welles opisuje pobjedu Zemljana nad Marsovcima zahvaljujući mikrobima koji su oslabili

⁷⁹ Michael J. Minnicino, „*The New Dark Age: The Frankfurt School and Political Correctness*“ *Fidelio* 1, br. 1 (1992): 4-27, pristup 28. ožujka 2021., <https://www.scribd.com/document/386040871/The-New-Dark-Age-The-Frankfurt-School-and-Political-Correctness-pdf>

vanzemaljce napadajući njihov nepripremljeni imunitet, a u konačnici opisujući njihov poraz. Unatoč prethodnim upozorenjima kako je sadržaj koji slijedi fiktivnog karaktera, procjenjuje se da je oko 25% slušatelja cijeli program shvatilo ozbiljno što je uzrokovalo dalekosežnu i neočekivanu histeriju.⁸⁰

U posljednje vrijeme, tema o kojoj se kontinuirano diskutira i oko koje se vode polemike je negativan utjecaj modernih medija (televizija, internet, društvene mreže, videoigrice...) na ponašanje ljudi, a pogotovo djece i mladih. Izloženost populacije određenom sadržaju smatra se krivcem za porast nasilja (videoigrice s eksplicitnim prikazom nasilja, serije i filmovi puni krvi i kriminala), seksualno riskantnog ponašanja (televizija i internet postaju glavni „edukatori“ o temama seksualnosti i reproduktivnog zdravlja), nutritivno lošije prehrane i pretilosti (*fast food* koji se konzumira ispred televizije ili drugih ekrana, frekventnost zajedničkih objeda u opadanju), poteškoća u učenju (konzumiranje TV i internet sadržaja oduzima vrijeme od učenja i ispunjavanja školskih obveza) itd. Sve ove negativne strane imaju korijen u neadekvatnoj kontroli/samokontroli po pitanju konzumiranja sadržaja. Kod odraslih ljudi, to možemo objasniti pomoću manjka sposobnosti da sami sebi odredimo što pozitivno utječe na naše mentalno zdravlje i potiče osobni razvoj. Kod djece, krivnja pada na roditelje koji te iste granice ne mogu postaviti svojim potomcima. Televizija, internet i drugi javni sadržaj nemaju odgovornost da educiraju odrasle, budu politički korektni ili da odgajaju tuđu djecu. Ta je odgovornost isključivo na pojedincu, pogotovo kada je u pitanju dijete koje je potrebno educirati o sadržaju kojeg može susresti te ga naučiti o sigurnosti na internetu. Stručnjaci savjetuju da obitelji zajednički istražuju sadržaj i diskutiraju o njegovoj edukativnoj vrijednosti, da se konzumiranje sadržaja reducira na sat do dva dnevno, da dijete pod vodstvom roditelja nauči raspoznavati kvalitetan sadržaj od onoga koji nema nikakvu vrijednost.⁸¹ Često se sadržaj na internetu ili televiziji krivi za „kvarenje današnje mladeži“ kada je osnovna bit prevencije „zastranjivanja“ djece i mladih kvalitetan i involviran odgoj. Možemo reći i za Barbie, Bratz ili LOL lutke da svojim oskudnim odijevanjem ili prenatlašenom šminkom, neostvarivim proporcijama tijela postavljaju djevojčicama nemoguće standarde, ali upućeno dijete zna što je čovjek, a što lutka te da takav standard ne mora i *ne može*

⁸⁰ Brad A. Schwartz, *The Infamous “War of the Worlds” Radio Broadcast Was a Magnificent Fluke* (Smithsonian Magazine, 2015), pristup 9. siječnja 2022., <https://www.smithsonianmag.com/history/infamous-war-worlds-radio-broadcast-was-magnificent-fluke-180955180/?no-ist>

⁸¹ “Impact of media use on children and youth”. *Paediatrics and Child Health* 8, br. 5 (2003): str. 301-306. Pristup 5. srpnja 2020., <https://doi.org/10.1093/pch/8.5.301>

ostvariti. Dobar primjer ove teme navodi komičar Bill Burr⁸² – ne možete od McDonald'sa očekivati da će vas spriječiti u naumu da pojedete nezdravu brzu hranu. Oni su biznis i ako ih tražite 50 hamburgera, oni će vam ih dati. Ako ne želite jesti brzu hranu, na vama je da donesete drugačiji, zdraviji izbor. Slična situacija je i s upijanjem sadržaja na internetu/televiziji i drugim modernim medijima – ako se pojedincu ne sviđa sadržaj koji mu se nudi, on uvijek ima mogućnost da ga ne konzumira – da prebaci kanal, *otprati influencera* s društvenih mreža, ne čita žutu štampu itd. U medijima uvijek možemo pronaći konfliktne pojave – nikad više *body positivity* pokreta, usporedno i nikad veća hiperprodukcija sadržaja koji se bavi traženjem i isticanjem nesavršenosti (pretežito ženskih) tijela. Problem *body positivity* pokreta nije u njegovom poticanju na prihvaćenost različitih oblika tijela i njihove zastupljenosti u medijima, već u tome što potenciraju isključivost. Pjesma za koju se mnogi slažu da je himna pokreta *body positivityja*, pokreta usmjerenog na prihvaćanje vlastitog tijela točno onakvog kakvo ono jest, ustvari je puna otvorene negativnosti prema ljudima s drugačijim tipom tijela od onog koji se slavi u tekstu pjesme. *All About That Bass* popularne pjevačice Meghan Trainor veseli je pjesmuljak koji naoko predstavlja i potiče žensko prihvaćanje svojeg tijela u svijetu koji je prepun nemogućih standarda. Pjevačica sama pobija svoje tvrdnje u pjesmi gdje govori da se ljudi svih veličina i oblika trebaju osjećati dobro u svoj tijelu, a kasnije govori kako šire stražnjice ponovo postaju popularne i neka se to obznani „*mršavim kujama*“.⁸³ Omalovažavanje drugih žena nije jedini problematičan dio ove pjesme, Trainor također pjeva kako je u redu biti zadovoljan sa svojim tijelom samo onda kada misliš da bi takvo tijelo bilo privlačno drugim muškarcima – problematični stih je: „Yeah my mama she told me don't worry about your size/She says, "Boys like a little more booty to hold at night“⁸⁴.

Ova nas analiza dovodi do pitanja kakav utjecaj ovakav jedan trend poput *body positivityja* može imati. Jesu li takvi *influenceri* i javne osobe „*woke*“⁸⁵ ili su neodgovorni? Glavna poanta cijelog pokreta trebala je biti smanjenje anksioznosti povezanih s vlastitom percepcijom nesavršenosti svoga tijela, a pokret se u međuvremenu pretvorio u apologetiziranje morbidne

⁸² Bill Burr | Fat People And McDonalds | Stand Up Comedy, pristup 8. svibnja 2022.,

<https://www.youtube.com/watch?v=F03NgeTz7QY>

⁸³ U originalu: „I'm bringing booty back/Go ahead and tell them skinny bitches that.“; Kelsey McKinney, „*All About That Bass*“ isn't actually body positive (Vox Media, 2014), pristup 6. svibnja 2022.,

<https://www.vox.com/2014/9/12/6126429/ban-meghan-trainor>

⁸⁴ „Mama mi je rekla da se ne brinem oko svoje veličine/Dečki vole držati malo veću stražnjicu tokom noći“

⁸⁵ „*budni*“, podrazumijeva pojedince koji su svjesni društvenih problema.

pretilosti i zagovaranje stava da se tijela ne bi trebala mijenjati jer su ona „savršena takva kakva jesu“, a oni koji se usude promijeniti svoj izgled, pa makar i zbog zdravlja, su okarakterizirani kao „izdajnici“ pokreta. Bi li situacija bila drugačija da *influenceri* zagovaraju neko drugo neodgovorno ili nezdravo ponašanje, bi li i dalje imali toliku podršku javnosti? Mnogi vjeruju da je *body positivity* trend stvorio nezdravo okruženje gdje je nagnao ljude da zanemare negativne zdravstvene učinke koje donosi pretilost, poput srčanih bolesti i dijabetesa.⁸⁶ Osvrnimo se malo i na licemjernost *influencera* koji, iako tvrde da su se oslobodili okova tuđeg mišljenja, i dalje traže eksternu validaciju stavljanjem svojih „ogoljenih“ slika na internet. Ovo je rezultat činjenice da se žene nalaze u limbu u kojem kada naprave bilo što, njihova odluka odmah mora proći sud društva koje će odlučiti je li njihova odluka bila dobra ili ne. Naravno, u isto vrijeme se suočavaju s potpuno kontradiktornim informacijama. Tintor na tu temu zaključuje sljedeće: „*Body positivity* postaje zagušen, toksičan pokret u kojima se žene jednostavno ne pušta u umnom miru da odlučuju same za sebe – ako prigrlje ožiljke, nisu dovoljno lijepe; ako odu popraviti usne, mediji su im nametnuli; ako krenu vježbati, iskompleksirane su težinom; ako se šminkaju, stvaraju lažni identitet;...“.⁸⁷

Postavlja se pitanje je li politička korektnost nešto što se organski pojavljuje u društvu ili je prisilno stvorena i nametnuta. U videu *The History of Political Correctness – The Frankfurt School*⁸⁸, možemo vidjeti isječak u kojem britanski novinar (nakon pobjede Donalda Trumpa na izborima 2016. protiv kojeg se kandidirala Hillary Clinton) vidno iznerviran govori kako nam je već odavno vrijeme da shvatimo kako se jedino rješenje nalazi u diskusiji jer ako je izbjegavamo, to stvara okruženje u kojem ljudi poput Trumpa mogu uspijevati. U nastavku videa opisuje kakvo je ozračje bilo u predizborno vrijeme te kojim se taktikama Clinton služila u svojoj kampanji. Govori kako je ona prilikom predstavljanja svojih ideja, umjesto racionalnih i validnih argumenata, koristila samo podršku *celebrityja* – za koju on govori da ne može nadomjestiti

⁸⁶ Kristen Fuller, *Body Positivity vs. Body Neutrality* (Dotdash Media Inc., 2021), pristup 6. svibnja 2022., <https://www.verywellmind.com/body-positivity-vs-body-neutrality-5184565#:~:text=Many%20people%20believe%20that%20the,movement%20often%20criticize%20this%20research>

⁸⁷ Andrea Tintor, *Mit o ljepoti: Kako je javno "prihvatanje" sebe preraslo u vapaj za društvenom validacijom?* (Zagreb: ASTI, 2020), pristup 6. svibnja 2022., <https://jolie.hr/lifestyle/kolumne/mit-o-ljepoti-kako-je-javno-prihvatanje-sebe-preraslo-u-vapaj-za-drustvenom-validacijom/>

⁸⁸ *The History of Political Correctness-The Frankfurt School*, pristup 7. prosinca 2020., <https://www.youtube.com/watch?v=1SRhr2STdeM>

argumentiranu debatu. Smatra da je sama kriva za rezultat izbora jer se tijekom kampanje vodila načelom da nijedno mišljenje koje se razlikuje od njenog nije dobro. Također kao veliku grešku u njenoj kampanji vidi i njen odnos prema desničarima te kako je u svakom govoru jasno iskazala njezino negativno mišljenje prema njima te ih nazivala rasistima, seksistima, islamofobima, ksenofobima i sl., što je one glasače koji su se u tom trenutku dvoumili između dvije političke opcije u konačnici još više udaljilo od nje i njezine vizije, a gurnulo u naručje Trumpu. Novinar daje odličan argument: „Kada je itko promijenio mišljenje nakon što ga se vrijeđalo?“ Također je bitno spomenuti i kako novinar tvrdi da su sve predizborne ankete iznosile rezultate drugačije od onih koji su se u konačnici obistinili na izborima, a kao glavnog krivca za to navodi sram biračkog tijela – ljudima je bilo neugodno reći kako će glasati na izborima zbog osude javnosti. U nastavku videa, novinar poziva ljude da ako su se našli uvrijeđeni zbog načina na koji je on iznio svoje stajalište, svakako pristupe racionalnoj debati te napominje da treba pod hitno prestati s razmišljanjem kako svatko tko se ne slaže sa vama je zao ili seksist, rasist itd. Kaže kako je ljevica izgubila umijeće uvjeravanja, a općenito i aktivnog sudjelovanja u političkom životu. Također navodi dobre poante kao što je činjenica da ako na Facebooku „lajkate“ Greenpeace, ne znači da ste smanjili svoj ugljični otisak, ili ako ste podijelili članak o aktualnoj društvenoj temi, da vas to ne čini političkim aktivistom. Svoj govor zaključuje s pozivom gledateljima da sudjeluju u zdravoj debati, te im govori kako imaju dva izbora – da se zatvore u svoj „sigurni krug“ ili da skupe hrabrosti, izađu iz njega i kažu mu ono što misle da on (ili bilo tko drugi) radi krivo.

8.2. Mediji i javno mišljenje

Ne možemo govoriti o političkoj korektnosti bez da ujedno spomenemo i najveći kanal koji utječe na ljudsko mišljenje, ponašanje i osjećaj za ispravno, a to su mediji. Kada govorimo o utjecaju medija na mišljenje ljudi, potrebno je spomenuti veliki porast fenomena koji se popularno naziva „cancel culture“. Riječ je o pojavi u kojoj se neku medijsku ličnost javno kažnjava radi istupa koji je svjesno ili nesvjesno napravila svojim postupcima ili izražavanjem. Poanta *cancel culturea* (ili kulture otkazivanja) jest pokazati „počinitelju zločina“ da njegova djela i riječi ne mogu proći nekažnjeno. Kako je *cancel culture* uopće nastao i uzeo toliki zamah u današnjem društvu? Početkom 21. stoljeća, kada internet još nije postojao niti cijelo desetljeće, a Facebook i Twitter su bili misaone imenice, u kineskom slengu pojavio se novi izraz – *renrou sousou*. U

doslovnom prijevodu, ova bi fraza zvučala kao „traženje ljudskog mesa“. Ovaj je pojam nastao kada je dolaskom interneta omogućeno ljudima s istim interesima da se povezuju u grupe. U početku su te grupe krenule s nevinim istraživanjima o fenomenima ili ljudima koji su bili u fokusu interesa, poput lokalnih *celebrityja* i slično. Glavni cilj grupe bio je iskopati što je više moguće informacija o zadanoj temi. Ubrzo su ta nevinna istraživanja prerasla u nešto više te se fokus okrenuo prema „prijestupnicima“ bilo koje vrste – primjerice, državni dužnosnik niskog ranga koji je na ruci imao dizajnerski sat čija vrijednost nekoliko puta premašuje iznos njegove plaće je automatski bio sumnjiv i misli su odmah počele bježati na korupciju. Kada su jednom ovakvi pojedinci identificirani, njihovi osobni podaci su objavljeni *online* te su verbalno napadnuti, proganjani i efektivno uklonjeni iz zajednice.⁸⁹ Nažalost, kultura otkazivanja nema isti efekt na sve – ona može varirati od toga da utjecajni i bogati ljudi dobiju „po prstima“ zbog ozbiljnijih istupa do običnih ljudi koji mogu izgubiti posao zbog puno manjeg prekršaja. Taj se izraz prvotno počeo koristiti kod mladih u komunikaciji na internetu kada bi nekoga okarakterizirali kao „*cancelled*“, to je značilo da su s njim završili, ne žele više pratiti što se s tom osobom zbiva – dolazi do otvorenog ignoriranja postojanja dotične osobe. Kako je taj trend uzeo maha, postao je sinonim za ignoriranje i „otkazivanje“ osoba i poduzetništava te odbijanja korištenja njihovih usluga i u stvarnom životu, a ne samo na internetu. Ovo se može dogoditi kada meta koja je u pitanju krši neke društvene norme (primjerice daje seksističke ili rasističke komentare), ali i ako izražava svoje mišljenje (s kojim se komentatori ne slažu) o politici, društvu, poslu ili čak pop-kulturi i drugim značajnijim temama.⁹⁰ Oni koji otkazuju druge ljude na temelju drugačijih razmišljanja često koriste argument kako je otkazivanje vrsta aktivizma kroz koju ljudi na pozicijama moći mogu osjetiti posljedice svog djelovanja. Kritičari ovakvog načina kažnjavanja osoba i brendova govore kako kultura otkazivanja uvodi netolerantnu klimu te oslabljuje uvjete za otvorenu debatu. Kao čest problem koji se spominje u vezi s ovom temom prednjači nedostatak univerzalnog autoriteta. Kada se jednom neko djelovanje ili izgovorena riječ označe kao neprihvatljivi ili uvredljivi te se samim time osoba ili brend „otkažu“, postoji malo toga što mogu učiniti kako bi poništili efekte otkazivanja. Postoji mogućnost davanja otvorene isprike koja i dalje ne sapira ljagu s imena počinitelja već će ga, zahvaljujući budnom i neopraštajućem oku interneta

⁸⁹ Ligaya Mishan, *The Long and Tortured History of Cancel Culture* (The New York Times, 2020), pristup 7. prosinca 2020., <https://www.nytimes.com/2020/12/03/t-magazine/cancel-culture-history.html>

⁹⁰ Zoe Thomas, *What is the cost of 'cancel culture'?* (BBC, 2020), pristup 7. prosinca 2020. Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/business-54374824>

gdje je sve dugoročno pohranjeno, pratiti zauvijek. Jasno je da je *cancel culture* u svojoj suštini dobra metoda za upozoravanje drugih da njihove riječi i djelovanja ne prolaze bez posljedica, ali je isto tako bitno podsjetiti se da čak i naizgled pošten i fer način „kažnjavanja“ drugih zbog njihovih pogrešaka ima za rezultat činjenicu da će pogođena osoba ispaštati, a posebice oni koji se ne nalaze na pozicijama moći. Jedan globalni brend koji će se u javnosti posuti pepelom će sigurno bolje proći od pojedinca ili malog lokalnog brenda koji tek izgrađuje svoj put – krivnja i posljedice nikada neće biti podijeljene na isti način. U praksi nailazimo i na slučajeve gdje su razjareni optužitelji na internetu uspjeli pronaći poslodavca počinitelja te direktno apelirali na njih da dotičnome daju otkaz. Otpuštanje nepoćudnog radnika je najbrži način da brend povрати izgubljeni ugled, ali kako će se dalje snalaziti otpušteni radnik? Čekaju ga zatvorena vrata gdje god se prijavi za posao s obzirom na to da si nijedan brend neće dozvoliti takvu tempiranu bombu za svoju reputaciju, pogotovo nakon što su vidjeli kako je prošao prethodni poslodavac.

Kada govorimo o kulturi otkazivanja, zagovornici zaboravljaju da svatko ima mogućnost (te je to također i poželjno) da raste i da se razvija, kako fizički tako i mentalno. Razvoj načina razmišljanja i mijenjanje nekorisnih obrazaca ponašanja cilj je svakog pojedinca te takav zadatak unaprjeđivanja može i treba trajati doživotno. Sposobnost prilagodbe jedna je od čovjekovih najvećih vrlina zahvaljujući kojoj naša vrsta opstaje evoluirajući već milijunima godina. Ono što pokret *cancel culturea* ne uzima u obzir je promjenjivost osobnosti i uvjerenja okrivljenog pojedinca. Kada je on jednom „otkazan“, nikome nije bitno je li on nešto naučio iz svoje pogreške što bi i trebala biti primarna ideja ove prakse. Nije bitno je li subjekt napredovao, je li se promijenio na bolje, hoće li takvo što ponoviti, već on doživotno ostaje vezan epitetom prijestupnika. U prethodnim poglavljima ovog rada bila su navedena djela koja su u vrijeme kada su izdana i bila popularna smatrana savršeno normalnim. Jasno, s promjenom društvenih okolnosti i evolucijom društva, neke teme vidimo kao zastarjele i u suprotnosti s općeprihvaćenim društvenim normama današnjice. Danas se poziva da se takva djela u potpunosti bojkotiraju – prikazivanje filmova, slušanje i izvođenje pjesama s odrazom starih vremena. Djela čak ne moraju sadržavati ni upitna stajališta kako bi bila „otkazana“ – dovoljno je da se umjetnik koji ih izvodi smatra otkazanim.

Dobar primjer je otkazivanje R. Kellyja koji je optužen i protiv kojeg se vodi postupak za odnose s maloljetnicama te drogiranje istih i držanje u zatočeništvu u sklopu svojevrsnog sekskulta. U isti koš stavlja se i Michael Jackson nakon čije je smrti snimljen dokumentarac gdje žrtve

njegovog predatorskog ponašanja javno obznanjuju što se sve događalo iza svjetala reflektora. Obojica su bili ikone svog vremena s popularnim pjesmama koje se i dan-danas puštaju na radiju, koriste u filmovima i šire. Kao dodatni primjer iz druge branše možemo iskoristiti glumca Kevina Spaceyja, dvostrukog dobitnika Oscara što dovoljno govori o njegovim umjetničkim sposobnostima, za kojeg je Anthony Rapp u listopadu 2017. tvrdio kako ga je Spacey seksualno napastovao, a naknadno je stiglo još dodatnih 30 optužbi o seksualnom uznemiravanju i napastovanju od različitih osoba. Spacey je odmah izgubio mjesto u popularnoj Netflixovoj seriji *House of Cards*.⁹¹ Postavlja se pitanje je li bilo dovoljno izbaciti ga iz serije. Je li potrebno uništiti (ili barem prestati prikazivati) i njegova ostala djela? Kako u takvim slučajevima (i je li uopće moguće) odvojiti djelo od osobe koja ju je stvorila? Ovo je pitanje pogotovo osjetljivo jer u samim djelima nema ničega spornog, već u događajima koji su se odvijali iza scena i bez znanja javnosti. Trebaju li budući naraštaji ostati uskraćeni za djela koja se smatraju ikonskim? U nedavno objavljenom dokumentarnom filmu *Allen v. Farrow* također se provlači isti narativ – glumac i redatelj optužen je za seksualno napastovanje vlastite kćeri, međutim prolazi bez posljedica zahvaljujući moćnim vezama i velikom bogatstvu. Ključan trenutak ovog dokumentarca je prikaz hvalospjeva koje je dobio od kolega na dodjelama nagrada Golden Globes nakon čega napastovana kći Dylan putem eseja odlučuje progovoriti o užasu koji je proživljavala. Njezin esej ponukao je mnoge glumce i suradnike Woodyja Allena da se doslovce ispričaju što su surađivali s njim jer tada nisu bili upoznati s činjenicama. Nije li pomalo apsurdno da se njegovi suradnici moraju ispričavati što su radili svoj posao, a sve kako se ne bi našli na meti društvene odmazde? Isto se događa i na našim prostorima gdje je javnost jedva dočekala da razapne poznatu aktivisticu za prava žena Jelenu Veljaču jer je u njezinoj seriji *Pogrešan čovjek* glumio Branislav Lečić kojeg je kolegica Danijela Štajnfelđ optužila za silovanje.⁹² Činjenica da se ona sada mora opravdavati kako nije na vrijeme prepoznala silovatelja i još mu je dala medijski prostor u svojoj seriji graniči sa zdravim razumom. Ovo nije boljka samo današnjih vremena; ako se vratimo malo u prošlost, teško da bismo mogli pronaći poznatog autora koji iza sebe nema upitne postupke u svom

⁹¹ Aja Romano, *The sexual assault allegations against Kevin Spacey span decades. Here's what we know* (Vox Media, LLC), pristup 28. ožujka 2021. <https://www.vox.com/culture/2017/11/3/16602628/kevin-spacey-sexual-assault-allegations-house-of-cards>

⁹² Vinko Paić, *Glumca optuženog za silovanje kolegice Hrvati su gledali u sapunici RTL-a. Jelena Veljača: 'Zgrožena sam, da sam znala bilo bi drugačije...'* (Hanza Media d.o.o., 2021), pristup 6. svibnja 2022., <https://slobodnadalmacija.hr/mozaik/showbiz/glumca-optuzenog-za-silovanje-kolegice-hrvati-su-gledali-u-sapunici-rtl-a-jelena-veljaca-zgrozena-sam-da-sam-znala-bilo-bi-drugacije-1086071>

privatnom životu. Ako je pisac povijesnog djela koje je već zauzelo legendarni status činio stvari koje se u današnjoj društvenoj klimi smatraju neprihvatljivima, treba li i to djelo također prestati konzumirati te učiniti nedostupnim za buduće generacije?

Čini se da je u posljednje vrijeme postalo vrlo popularno izvući izjave slavnih iz konteksta i objaviti to kao vijest. U takvoj situaciji našao se glavni glumac serijala filmova o Jamesu Bondu, Daniel Craig. Nakon upita o njegovom mišljenju treba li u idućem filmu glavna protagonistica biti žena, on je rekao kako smatra da nema potrebe da žena bude novi Bond, već bi trebalo stvoriti novu ulogu koja je jednako dobra kao i Bond, ali koja je stvorena specifično za ženu. Mediji su njegovu izjavu izvukli iz konteksta i prikazali ga kao mizogina.⁹³ Gnjev medija osjetila je i supruga tadašnjeg premijera Zorana Milanovića, Sanja Musić Milanović koja je kao poznati promicatelj zdrave prehrane gostovala u radijskoj emisiji „Izaberi zdravlje“ te je izjavila da, ako je ljudima skupo kupovati crni kruh, mogu ga rezati na tanje šnite. Gospođa Milanović je odmah prozvana hrvatskom Marijom Antoanetom, a bombastični naslovi su glasili „BIZARNA PREPORUKA MILANOVIĆEVE SUPRUGE 'Crni kruh vam je skup? Režite ga na tanje šnite“⁹⁴. Njezina originalna izjava je naravno izvučena iz konteksta, dok u originalu zvuči daleko benignije: „Kada se kaže da je crni kruh koji preporučujemo skuplji od bijeloga, on inicijalno jest skuplji, no crni kruh naprosto možete rezati na tanje šnite. To je jeftinije i zdravije, a kada je dehidriran, sutradan, još je kvalitetniji za jesti. Trebamo razbiti mit o tome da je pravilna prehrana skuplja – ona je jeftinija jer trebate pojesti manje hrane“.⁹⁵ U njezinu obranu stala je dijetetičarka i nutricionistica Olja Martinić koja je potkrijepila tvrdnju Sanje Milanović govoreći kako tanja šnita crnog kruha znači da ćete ga pojesti manje jer će vas brže zasititi zato što ima niži glikemijski indeks. Ovakav način prehrane podrazumijeva konzumiranje manje količine kruha nego kod unosa bijelog kruha ili peciva, a usto vas još i duže drži sitim.⁹⁶ Naravno da je ovakva obrana u medijima bila rijetka,

⁹³ Peony Hirwani, *Daniel Craig says James Bond should not be played by a woman* (The Independent, 2021), pristup 6. svibnja 2022., <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/films/news/daniel-craig-james-bond-woman-b1923858.html>

⁹⁴ *BIZARNA PREPORUKA MILANOVIĆEVE SUPRUGE 'Crni kruh vam je skup? Režite ga na tanje šnite'* (Hanza Media d.o.o., 2014), pristup 27. ožujka 2022., <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/bizarna-preporuka-milanoviceve-supruge-crni-kruh-vam-je-skup-rezite-ga-na-tanje-snite-572806>

⁹⁵ *Loc.cit.*

⁹⁶ Ivana Rimac Lesički, *'U pravu je Sanja Musić Milanović, crni kruh bolje je rezati tanko'* (Večernji list d.o.o., 2014), pristup 27. ožujka 2022., <https://www.vecernji.hr/lifestyle/u-pravu-je-sanja-music-milanovic-crni-kruh-bolje-je-rezati-tanko-970356>

većina se naslađivala „kiksom“ premijerove žene koja je neko vrijeme bila glavna vijest u novinama.

Do sad smo zaključili da nam politička korektnost nameće pravila po kojima se neke teme trebaju adresirati. Jedna od tih tema je invaliditet – u svakom članku koji se bavi uspjesima osoba s invaliditetom, važno je naglasiti da su oni to uspjeli napraviti *unatoč* svojem invaliditetu (iako sami uspjeh nije bio uvjetovan stupnjem tjelesne funkcionalnosti). Holistički pristup prema osobama s invaliditetom nedavno je potencirala i kampanja „Validni“ projekta „Moj validitet“ čija je glavna poanta ukazati na apsurdnost koju mediji pokazuju prilikom izvještavanja o uspjesima osoba s invaliditetom. Priče o uspjehu ili projektima osoba s invaliditetom najčešće postaju priče o njihovom invaliditetu, a pristup bude karitativan. Začetnici su projekta oko sebe okupili još nekoliko mladih istomišljenika što je rezultiralo stvaranjem kampanje „Validni“ koja je izašla s fingiranim medijskim naslovima poput „Ana je svjetski poznata kuharica s dvije noge“ pomoću kojih su pokušali skrenuti pažnju na spomenuti problem. Smatraju da se takvim naslovima narušava ljudsko dostojanstvo, invaliditet je dio njihovog identiteta, ali ih ne identificira.⁹⁷

Slika 6.

⁹⁷ Lucija Špiljak, *Priče o uspjehu osoba s invaliditetom ne smiju postati priče o njihovu invaliditetu* (Styria Media Group AG, 2022), pristup 28. travnja 2022., <https://www.poslovni.hr/hrvatska/price-o-uspjehu-osoba-s-invaliditetom-ne-smiju-postati-price-o-njihovu-invaliditetu-4332971>

8.3. Politička korektnost i komedija

Možda i najkontroverznija tema kada je u pitanju politička korektnost jest komedija. Komedija je osjetljiva tema – različitim ljudima će različite stvari biti smiješne. Komičari koji često prelaze granicu dobrog ukusa nisu nikakva novost, međutim zbog više razloga je to publika danas manje spremna tolerirati. S druge strane, u današnje doba možemo sa svih strana čuti veliko negodovanje komičara kako politička korektnost ubija modernu komediju. Ovakve optužbe dolaze iz svih dijelova svijeta, a odnose se na ograničenja nametnuta *stand-up* i ostalim komičarima te tvorcima raznog humorističnog sadržaja. Svakako znamo da postoji i određena čar u zbijanju provokativnih šala, međutim tanka je linija između provokativnog i neukusnog, a tu liniju komičari nerijetko prelaze. U članku⁹⁸ novinarka i komičarka Rebecce Shaw, odlučno se tvrdi kako gotovo ne postoji tema koja je zabranjena u komediji, međutim stvar je načina kojim se pristupa toj temi. Ako joj se pristupi na pravilan način, teme koje su trenutno veliki tabu mogu se obraditi da ne budu uvredljive, već smiješne. Shaw smatra da ovaj primjer nije ograničavanje i ubijanje komedije zbog političke korektnosti, već evolucija i napredak društva. U svom članku tvrdi kako su jedine osobe koje se žale kako ih politička korektnost cenzurira i uništava karijeru upravo one koje su nedovoljno maštovite ili previše lijene kako bi se potrudile da njihov tip komedije napreduje zajedno s društvom u cjelini. Također naglašava kako su ogorčeni komičari oni koji odbijaju pristupiti komediji na pametniji način i usput se žale kako više ne smiju koristiti razne društvene grupe kao boksačke vreće u svojim nastupima (etničke i religijske manjine, homoseksualce, transrodne osobe...). Dok njezini kolege hvale mlade komičare koji su svoj stil komedije prilagodili modernim vremenima, ostali ih šikaniraju. Kažu da se evolucija najbolje očituje u prilagodabama, a za ove komičare to možemo sa sigurnošću ustvrditi – trude se naučiti kako biti duhoviti, a ne koristiti vjekovima stare stereotype, također uče i prilagođavaju svoj nastup onome što je publika spremna tolerirati i smatra smiješnim. S obzirom na to da i sama nije heteroseksualne orijentacije, Shaw završava članak sa zaključkom da će radije zamijeniti komičare koji oplakuju zastarjelu vrstu komedije za iskustvo odlaska na *stand-up* nastup, a da se pritom ne pribojava da će u jednoj od šala i sama biti ismijana. Naravno, ovdje je bitno naglasiti kako je za evoluciju komedije potrebno da ta promjena dolazi „iznutra“, a ne izvana. Takva promjena trebala bi biti potaknuta unutar njom

⁹⁸ Rebecca Shaw, *Political correctness isn't killing comedy. Scared old stagnant comedians are* (Guardian News and Media Limited, 2018), pristup 22. travnja 2021., <https://www.theguardian.com/culture/2018/may/28/political-correctness-isnt-killing-comedy-scared-old-stagnant-comedians-are>

željom komičara da stvaraju sadržaj koji će biti prilagođen modernim vremenima, a nikako izvanjski nametnutom cenzurom. Komičar Chris Gethard to zorno predočava u videu „Political correctness in comedy: Is it making comedians too afraid to be funny?“ – priča o teškoćama s kojima se komičari suočavaju prilikom testiranja materijala gdje nikada niste sigurni kako će publika odreagirati na određenu šalu. Govori kako bi komičari morali zadržati svoje pravo da zbijaju šale o bilo kojim temama, ali također i publika ima pravo da im se takva šala ne sviđa.⁹⁹ Naravno, uvijek vrijedi argument da svaka roba ima svoga kupca, isto tako će se naći publika kojoj će drugačiji način humora biti zabavan, zato i imamo raznolike žanrove komedije. U ovom slučaju možemo povući paralelu sa filmovima – ako ne volite horore, nećete ih ići gledati, ali ujedno nećete tražiti da se taj žanr filma prestane snimati i prikazivati samo zato što se to vama osobno ne sviđa.

Nedavno smo imali prilike svjedočiti drami koja je uslijedila nakon što se komičar Chris Rock našalio na račun Jade Pinkett-Smith, supruge Willa Smitha. Tijekom borbe s alopecijom, medicinskim stanjem koje uzrokuje gubitak kose, Pinkett-Smith je u potpunosti ošišala kosu. Na ceremoniji dodjele nagrada Oscar 2022. godine, Chris Rock je izrekao neukusnu šalu koja se odnosila na Jadin manjak kose – rekao je da se veseli što će je gledati u filmu „G.I. Jane 2“, fiktivnom nastavku popularnog filma iz 1997. gdje je glavnu ulogu vojnkinje igrala Demi Moore koja je u tu svrhu obrijala glavu. Jada je na šalu odreagirala kolutanjem očiju, stiskanjem ruke položene u krilu i ni u kojem slučaju nije se činilo da joj je šala smiješna, dok se njezin suprug u isto to vrijeme smijao. Vjerojatno je tek kada je vidio njezin izraz lica shvatio kako joj šala nije sjela te osjetio poriv da svoju suprugu zaštititi. Dramatično je ustao sa svog mjesta, popeo se na pozornicu i ošamario Chrisa Rocka koji je u nevjerici gledao kako se Smith vraća na svoje mjesto. Nakon prvotnog šoka, Rock se pokušao našaliti govoreći kako je ovo najbolja večer u povijesti televizije. Mnogi su Smithu zamjerali ovaj potez navodeći kako se prvotno i sam smijao na „G. I. Jane“ šalu te je šamar koji je uputio Rocku ispao licemjerno, a također se našao na meti kritičara koji su smatrali kako je svojim djelovanjem samo preusmjerio ljutnju publike s Rocka na sebe; da nije odreagirao, Rock bi ispao loš komičar koji se šali s tuđim zdravstvenim stanjem, ovako je

⁹⁹ Chris Gethard, *Political Correctness in Comedy: Is It Making Comedians Too Afraid to Be Funny?* (Freethink Media, Inc.), pristup 1. svibnja 2022., <https://bigthink.com/videos/chris-gethard-comics-can-say-whatever-they-want-audiences-can-react-however-they-want/>

samo cijeli svijet brujao o Smithovom pogrešno usmjerenom kavalirstvu.¹⁰⁰ Kako je komedija često oblast u kojoj ni jedna tema nije zabranjena, događalo se (i događat će se) da nečiji osjećaji budu povrijeđeni. Odmalena nas uče da je znati se našaliti na vlastiti račun odlika velikih ljudi, ali kako razlikovati šalu na koju se možemo nasmijati, čak i kada se nas osobno tiče, a kada to prelazi u čisto vrijeđanje i ponižavanje skriveno iza krinke komičnosti? Nažalost za ovo pitanje ne postoji vrhovni autoritet koji bi napravio distinkciju između onoga što će nekome biti smiješno, a što će se već smatrati osobnom uvredom. Jaki se u ovom slučaju također može zamjeriti dvoiličnost jer se tijekom cijele večeri smijala na šale koje su se ticale drugih sudionika na Oscarima, ali je bila uvrijeđena kada je šala bila upućena na njen račun. Kako bismo rezimirali, ovdje se radi o evoluiranju publike koja više ne prihvaća lijene pokušaje šala, već traži od izvođača da bude kreativan, prilagodi se i vodi inkluzivan nastup. Oni i dalje posjeduju slobodu govora, ali moraju prihvatiti i posljedice koje s njome dolaze.

¹⁰⁰ Monica Hesse, *The misguided chivalry of Will Smith* (The Washington Post, 2022), pristup 6. travnja 2022., <https://www.washingtonpost.com/lifestyle/2022/03/28/will-smith-jada-pinkett-slap-fallout/>

9. POLITIČKA KOREKTNOST U HRVATSKOJ

S obzirom na činjenicu da u našoj domovini uočavamo definitivni manjak etničke, rasne i druge raznolikosti u odnosu na ostale države zapadne civilizacije te da je također i sama politička korektnost relativno nov pojam na svjetskoj sceni, možemo reći da donedavno to i nije bila tema o kojoj se u Hrvatskoj često diskutiralo. Kako se zahvaljujući više faktora, a ponajviše zbog velike sposobnosti širenja informacija diljem svijeta pomoću novih tehnologija, današnji problemi i poteškoće u drugim državama mogu saznati jednim klikom, postalo je očito da se ono što mori građane drugih teritorija širi i na ostale kao šumski požar. Jednostavno rečeno, ako je evidentna nepravda učinjena određenoj skupini u jednoj državi ili mjestu, podršci će se pridružiti i pripadnici drugih zajednica iz svih dijelova svijeta. Mogli smo svjedočiti solidarnosti koju je diljem planete dobio pokret poljskih prosvjednika koji su se zalagali za pravo na odlučivanje o pobačaju. Masovni prosvjedi na ulicama gradova Krakow, Wrocław, Szczecin i Katowice su izgleda ponukali mnoge da daju svoju podršku pokretu, a i poslužili kao nadahnuće za zalaganje za vlastita prava. Ovakav scenarij solidarnosti često vidamo kada je u pitanju povreda osnovnih ljudskih prava pojedinih skupina, tako da se ni Hrvatska po tom pitanju ne razlikuje. Kako je pojam političke korektnosti počeo biti učestala tema na društvenim mrežama i drugim kanalima, nije dugo trebalo da se o tom trendu počine raspravljati i u Hrvatskoj. Prije nekoliko godina, kada je cijeli svijet s nestrpljenjem pratio kraljevsko vjenčanje, na televiziji koja je prenosila „vjenčanje desetljeća“ dogodio se gaf koji nije prošao nezamijećeno. Naime, urednica Vijesti na Hrvatskoj Radioteleviziji je netom prije početka vjenčanja izjavila sljedeće: "U Londonu se okuplja sve više fanova koji žele pratiti subotnji spektakl kraljevskoga vjenčanja buntovnog britanskog princa Harryja i rastavljene američke mulatkinje Meghan"¹⁰¹. Mnogima je uši zaparao izraz „rastavljena mulatkinja“ koji je koristila kako bi opisala buduću princezu, ponajviše zbog cijele konstrukcije rečenice gdje je princa okarakterizirala kao buntovnog (što nema pozitivan prizvuk), a njoj nadodala opis rastavljena mulatkinja pridružujući to negativnom prinčevom opisu kako bi najavila senzaciju koja će se dogoditi kada se dva takva karaktera vjenčaju. Naravno da je takva najava izazvala pometnju i da su prigovori počeli stizati sa svih strana, a najznačajniji od njene kolegice s N1 televizije:

¹⁰¹ JE LI BILO UMJESNO REĆI DA JE MEGHAN 'RAZVEDENA MULATKINJA'? Evo kakva se žestoka rasprava povelala zbog najave HTV-ove novinarke, pristup 1. studenog 2020., <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/je-li-bilo-umjesno-reci-da-je-meghan-razvedena-mulatkinja-evo-kakva-se-zestoka-rasprava-povelala-zbog-najave-htv-ove-novinarke-7369446>

„Kaže curka, urednica Vijesti, kako je sve spremno za vjenčanje buntovnog princa Harryja s, citiram, rastavljenom američkom mulatkinjom... Dugo nisam okrenula na HRT, al sad sam impresionirana. Bi li rekla s rastavljenom bjelkinjom, baš me zanima“¹⁰². Nije trebalo dugo prvoj novinarki da odgovori kolegici: „Pa da rastavljenu bjelkinju ženi afrički princ i da je to presedan u povijesti kraljevske loze, bih. Inače, ta se sintagma često koristi u stranim i domaćim medijima. U mojoj glavi ni 'rastavljena' ni 'mulatkinja' nisu pogrdne riječi.“

Kada pričamo o političkoj korektnosti, situacija u Hrvatskoj je dosta specifična i što se tiče samog jezika. U SAD-u se određene semantičke promjene mogu provesti, dok je to u drugim jezicima teško ili nemoguće postići. U Americi je popularno (pogotovo kod mlađe populacije) preispitivati poistovjećivanje roda i spola. Tome suprotno mišljenje je da je spol biološka kategorija (muško ili žensko), a rod zasebna društvena kategorija koja ne mora biti istovjetna sa spolom i reproduktivnim sustavom dobivenim prilikom rođenja. U SAD-u oni koji smatraju da se te dvije kategorije kod njih osobno nisu poklopile često za sebe koriste (i traže od drugih korištenje) zamjenice „*they*“ (*oni*). U hrvatskom jeziku to zvuči vrlo neobično, a da ne spominjemo činjenicu da u našem jeziku postoje padeži i mijenjanje pridjeva i glagola po rodu – bilo bi zanimljivo čuti kako bi kod nas zvučala ta inačica američkog „*they*“. Ovo također donosi i neke tehničke izazove, primjerice kada nekoga upoznajete, trebate li odmah i pitati kako se oni identificiraju? Je li to preintimno pitanje na samom početku upoznavanja? Ako ne pitate odmah na početku, može se dogoditi da nekoga krivo oslovite pa opet imate problem – tako je nastala i poznata internetska šala „*did you just assume my gender?*“¹⁰³ Također, što je sa situacijama gdje vam netko kaže da se on ne identificira kao nijedan rod, kakav sustav oslovljavanja vrijedi u tom slučaju? Svakako, faza u kojoj su sva ova pitanja riješena na zadovoljavajući način u Hrvatskoj u ovom se trenutku čini kao znanstvena fantastika.

Na vijestima ili drugim popularnim programima često se mogu čuti izrazi poput „tamnoput/tamnoputa glumica/pjevač/sportaš“ itd. Ovakav način imenovanja unutar hrvatskog jezika unosi još i dodatnu problematiku – naime, pod pojmom „tamnoput/a“ ne misli se samo na jednu rasu već u ovu kategoriju možemo smjestiti pripadnike širokog spektra rasa i boja kože. Kod nas je teško reći „Afroamerikanac“ jer to ne uključuje sve crnce (što ako nisu iz Amerike?). Ovo

¹⁰² *Loc.cit.*

¹⁰³ „Jesi li ti to pretpostavio moj rod?“

nije jedini primjer gdje je već vidljivo širenje ideje političke korektnosti i u Hrvatskoj – ovoga puta se na meti našao poznati show koji se već više godina emitira, a to je popularni format gdje se više ili manje poznati glumci, pjevači, plesači te drugi izvođači iz industrije zabave maskiraju u svjetski poznate pjevače te izvode njihove numere nakon čega se ocjenjuje njihov performans. Riječ je o showu *Tvoje lice zvuči poznato* koji je, iako je godinama bio izvor zabave za sve uzraste, posljednjih godinu dana pod napadom kako se u emisiji koristi već prethodno spomenuti „blackface“. Podsjetimo kako je *blackface* bio tip kazališne, a kasnije televizijske, šminke gdje su se karakteristike crnaca karikaturno naglašavale (prevelika usta, nos, kovrčava kosa koja je često izgledala kao spaljena, a nimalo slična pravoj crnačkoj kosi). Kada govorimo o showu *Tvoje lice zvuči poznato*, tada je potrebno znati kako je glavni kriterij prema kojem se i određuje pobjednik upravo koliko je prikazani lik vjerno dočaran publici. Ovdje govorimo o izvedbi, ali i o kostimu, prema tome se silikonski protetički nadomjesci (koji se također rade i kada se natjecatelj maskira u bijelca!) smatraju vrlo važnim dijelom imitacije koji pomaže da bi se vizualno zadovoljio i taj aspekt izvedbe. Zašto je više uvredljivo za crnca da osoba koja ga imitira oboji svoju kožu u tamniju nijansu nego primjerice da osobi koja imitira bijelog izvođača naprave silikonsku protezu velikog nosa jer je dotični izvođač stvarno imao takav nos? Nakon brojnih kritika na društvenim mrežama te čak uznemiravanja kandidata na njihovim privatnim profilima, o incidentu je putem svojeg Instagram profila odlučila progovoriti i sutkinja showa Martina Tomčić: "Iskreno me zanima kako pretalentirana Lu Jakelić ikoga vrijeđa fantastičnom transformacijom pjevačice crne boje kože, a megatalentirani Fabijan Pavao Medvešek nikoga ne vrijeđa transformacijom u ženu bijele boje kože?!?!? Da, pratim događanja u svijetu, poštujem apsolutno svako živo biće na Zemlji, ali bojanje kože u crno, tj. nadodavanje elemenata ženskog tijela muškarcu za mene imaju jedinstven nazivnik – transformacija!"¹⁰⁴ Osim sutkinje, o slučaju se službeno oglasila i televizija na kojoj se emitira spomenuti show, NovaTV: "Koncept showa Tvoje lice zvuči poznato baziran je na transformaciji natjecatelja u poznate osobe svjetske i domaće glazbene scene koje su u odabiru tretirane jednako – neovisno o spolu, dobi, boji kože i nacionalnosti. Kandidati najgledanijeg zabavnog showa, Tvoje lice zvuči poznato, imaju za cilj što vjernije se transformirati

¹⁰⁴ J.V., *TLZP opet pred kritikama gledatelja zbog 'blackfacea', sve su nam komentirali s Nove TV: Kandidati imaju za cilj što vjernije se transformirati* (Hanza Media d.o.o., 2020), pristup 30. listopada 2020., <https://slobodnadalmacija.hr/mozaik/showbiz/tlzp-opet-pred-kritikama-gledatelja-zbog-blackfacea-sve-su-nam-komentirali-s-nove-tv-kandidati-imaju-za-cilj-sto-vjernije-se-transformirati-1047243>

u izvođača kojeg imitiraju – prema izgledu, vokalu, pokretima i mimici"¹⁰⁵. Kao što vidimo, ova borba je daleko od završenog, a vidjet ćemo kako će se odvijati u budućnosti. Zanimljivo je pratiti kako socijalni problemi iz dalekog nam SAD-a gore jednakim intenzitetom i u Hrvatskoj gdje postoji znatno manja zastupljenost ugrožene društvene skupine crnaca o kojima je ovdje riječ. Postavlja se pitanje treba li ovo povezati s prethodno spomenutim jezičnim imperijalizmom gdje smo već utvrdili kako SAD imaju veliki utjecaj na to kako govorimo u privatnom životu, ali i javnom (a što se može vidjeti i u samom ovom radu). Osim jezičnog utjecaja, SAD imaju i toliki utjecaj na ono o čemu se priča, na biranju bitnih i nebitnih društvenih bitki. Nažalost smo još daleko od idealne države gdje više nema naših problema pa smo svoj fokus usmjerili na pomoć drugim državama da se izbore sa svojim. Možda ne bi bilo zgoreg da prvenstveno riješimo goruće društvene probleme u našoj državi, a ne da se fokusiramo na rješavanje tuđih. Kao što kaže stara poslovice – „prvo pometi ispred svojih vrata“. Dok smo na temi političke korektnosti u Hrvatskoj, ne možemo izostaviti nedavni medijski skandal koji je popratio popularnu *book-blogericu* „Čitaj knjigu“ zbog statusa u kojem javno govori kako je usred pandemije odbila nositi masku u taksiju (zatvorenom prostoru u kojem se nalazi i čovjek koji joj pruža uslugu te ga ona svojim činom ugrožava) te pritom i likuje nad svojim postupkom. Očekivano, reakcija javnosti bila je burna, od praćenja statistike koliko brzo joj pada broj pratitelja pa do poziva na bojkot influencerice. Očigledno je da je i hrvatska publika krenula stopama velikih zapadnih demokracija te svojim ustezanjem pažnje i konzumiranja materijala nastoji kazniti kršenje moralnog kodeksa. Kako je spisateljica Andrea Tintor objasnila u svojoj kolumni: „*Cancel* kultura je dokazala da od jednog pokreta može nastati prava revolucija u kojem gubitak brenda i imidža košta više od par sto kuna kazna radi kršenja zakona te je trajno narušen, bez obzira na pomno smišljene isprike koje često budu plastično medijsko priopćenje. Jednom kad osoba izgubi svoj profesionalni autoritet, treba uložiti puno više truda da se isti vrati, ako će se to ikad dogoditi.“¹⁰⁶

Političku korektnost u Hrvatskoj možemo pronaći na djelu i u umjetnosti. Djelu našeg poznatog umjetnika Ivana Meštrovića prijeti uklanjanje iz čikaškog Grant Parka. Kako su spomenici postali glavna točka razgovora, protesta i aktivizma u gradu Chicagu, grad je oformio

¹⁰⁵ *Loc.cit.*

¹⁰⁶ Andrea Tintor, *Bojkot suvremenog doba: Hoće li hrvatski influenceri početi osjećati utjecaj cancel kulture?* (Zagreb: ASTI, 2020), pristup 28. ožujka 2021., <https://jolie.hr/lifestyle/kolumne/bojkot-suvremenog-doba-hoce-li-hrvatski-influenceri-poceti-osjecati-utjecaj-cancel-kulture/>

posebno povjerenstvo koje će provjeriti gradsku kolekciju spomenika te predložiti rješenja za one koji se smatraju neprimjerenima. Među spornim djelima, nalaze se i Meštrovićevi kolokvijalno zvani „Indijanci“ (Strijelac i Kopljanik), skulpture za koje mještani smatraju da romantizirano i reducirano prikazuje Indijance. Meštrović je „Indijance“ napravio u Zagrebu, a u Grant Parku su postavljeni 1928. godine. Izjava hrvatskog ministra kulture u vezi cijelog slučaja bila je očekivana – spomenici ni na koji način nisu rasistički, a Meštrovićev prikaz nema negativne niti uvredljive konotacije te se ne može dovesti u vezu s rasizmom ili ropstvom. Ministar kulture Gordan Grlić Radman obavijestio je javnost da su ga članovi čikaškog Gradskog vijeća te zamjenik gradonačelnika uvjerali kako nema razloga za brigu jer je „malo vjerojatno“¹⁰⁷ da će se Strijelac i Kopljanik ukloniti sa svojih trenutnih pozicija. Hrvatski su kustosi i dalje zabrinuti zato što gipsani modeli po kojima su napravljeni spomenici ne postoje, a ako spomenik bude uništen, bit će i nepovratno izgubljen.

¹⁰⁷ *Officials say Meštrović monument 'Indians' in Chicago will not be removed* (Croatia Week, 2021), pristup 6. travnja 2022., <https://www.croatiaweek.com/officials-say-mestrovic-monument-indians-in-chicago-will-not-be-removed/>

10. POLITIČKA KOREKTNOST – GRANICA IZMEĐU EFEKTIVNE AKCIJE I APSURDA?

Kroz cijeli rad navedeni su primjeri istog pojma – političke korektnosti – te je jasno vidljivo kako su neki slučajevi utemeljeni na logičnom i efektivnom postupanju kako bi se smanjila netolerancija i razlike između različitih grupa ljudi dok drugi već prelaze granicu korisnog i svrstavaju se pod kategoriju apsurdna. Nažalost, u današnje se doba politička korektnost koristi za gotovo sve osim za svrhu u koju je stvorena i kojoj bi trebala služiti. Primjer možemo pronaći na Instagram stranici jednog popularnog londonskog salona za uljepšavanje koji u svojoj ponudi nudi postupak zatezanja očiju i podizanja obrva kako bi lice poprimilo mačkasti oblik (popularnije zvani „fox eye“ tretman).¹⁰⁸ U komentarima na prikazanoj slici popularnog tretmana možemo vidjeti brojne optužbe za kulturalnu apropijaciju jer klijenti ovim putem žele dobiti zategnutije i kose oči – ovo su brojni pratitelji prepoznali kao „pretvaranje bijelih karakteristika u azijske“. Isti tretman je u komentarima prozvan kao rasistički.

Ako ste ljubitelj emisija o unutarnjem dizajnu, zasigurno znate za izraz „master bedroom“, što znači glavna spavaća soba. Mnogi se zalažu za ukidanje ovog izraza jer svoj korijen vuče iz doba kada se *master bedroom* nazivala tako ne zbog činjenice da je to bila glavna spavaća soba, već zbog konotacija da u njoj spava gospodar (*master*) u doba ropstva.

Američka pjevačica Demi Lovato također je iznenadila i novinarku i publiku kada je izjavila da izvanzemaljce ne treba nazivati *aliens* jer je to za nju pogrdan naziv. Objasnila je da je naziv *alien* pogrdan kada se koristi za bilo što (u pravnom smislu se koristi za strance), a da bi se trebao zamijeniti sa izrazom *extraterrestrials* (doslovni prijevod izvanzemaljci).¹⁰⁹

¹⁰⁸ Instagram profil @mcr_aesthetics, pristup 28. ožujka 2021., https://www.instagram.com/mcr_aesthetics/?hl=en

¹⁰⁹ Nick Reilly, *Demi Lovato Says Calling Extraterrestrials 'Aliens' Is Offensive* (Rolling Stone LLC., 2021), pristup 8. svibnja 2022., <https://www.rollingstone.com/music/music-news/demi-lovato-aliens-1240678/>

Zaključak

Upravo to što su nas cijeli život učili da izbjegavamo razgovore o politici, religiji i drugim „teškim“ temama, dovelo je do toga da imamo manjak znanja i razumijevanja po pitanju navedenih područja. Ono što se trebalo učiniti jest da se društvo nauči kako voditi civiliziran razgovor o tim temama kako bi se možda došlo do nekih rješenja koja bi bila u svačiju korist. Iako bi politička korektnost trebala osigurati da se pripadnici svih grupa osjećaju prihvaćeno, često polučuje upravo suprotan efekt. Iz navedenih primjera jasno je vidljivo da iako se društvo trudi koristiti pravilne izraze (upitno je po čijem kriteriju su oni pravilni s obzirom na to da smo zaključili kako nema vrhovnog autoriteta koji bi to odredio), oni najčešće samo dodatno naglašavaju razlike između pripadnika društvenih grupa umjesto da rade na njihovom sjedinjavanju i boljem razumijevanju. Zahvaljujući pisanom tragu koji je pratio razvoj povijesnih događanja, možemo svjedočiti da velike promjene uvijek započinju kulturnim i jezičnim promjenama. U najnovije doba, kada su gotovo svima dostupne tehnologije poput interneta, televizije, radija i sl. koji omogućavaju nevjerojatno brz protok informacija, ovakve se promjene zbivaju brže i agresivnije nego ikad prije. Ekspresno dijeljenje informacija i nama dozvoljava da svoja ponašanja usporedimo s ponašanjem ostalih te se tako „odmjerimo“ i ravnamo te korigiramo svoja djela i riječi u skladu s onim što se u tom trenutku smatra normalnim i prihvatljivim. Politička korektnost u svojoj je suštini dobra i plemenita zamisao – izjednačiti sve ljude i kategorije njihove osobnosti te učiniti svijet ljepšim mjestom gdje nema verbalnog/fizičkog ugnjetavanja te stvaranje potpune tolerancije i jednakih šansi za sve. Ova zamisao nalaže da se toleriraju oni koji su drugačiji od nas, ponekad to podrazumijeva pojedince koji su sami netolerantni. Ovdje dolazimo do ironije – je li nužno (ili je možda bolje pitanje je li uopće moguće) tolerirati one koji su netolerantni prema drugima te koji tim istim drugima žele učiniti nažao? Misao koja bi optimalno zaključila temu političke korektnosti stane u jednu rečenicu: „Riječi nisu ni dobre ni loše, ljudi koji ih koriste jesu“.

Literatura

Knjige

1. Bauer, Jan. *Only Silence will Protect You*. Montreal: International Centre for Human Rights and Democratic Development, 1996.
2. Hume, Mick. *Trigger Warning: Is the Fear of Being Offensive Killing Free Speech?*. 2015. Pristup 4. studenog 2020. Dostupno na: <https://www.scribd.com/read/265143281/Trigger-Warning-Is-the-Fear-of-Being-Offensive-Killing-Free-Speech>
3. Kostić, Branislav i Radomir Životić. *Komunikacija i kultura*. Beograd: Građevinska knjiga, 1985.
4. Kulenović, Enes. *Govor mržnje u Hrvatskoj*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 2016.
5. Mesić, Milan. *Kontroverzije oko „političke korektnosti“*. Zagreb: Revija za sociologiju (vol. 36), 2005.
6. Mišević, Nenad i Julija Perhat. *A word which bears a sword*. Zagreb: Kruzak, 2016.
7. Orwell, George. *1984*. Frankfurt: Ein Ullstein Buch, 1976.
8. Pupovac, Milorad. *Politička komunikacija*. Zagreb: IP August Cesarec, 1990.
9. Sullivan, Donald H. *Marxism and Political Correctness*. 2013. Pristup 8. svibnja 2021. Dostupno na: <https://www.scribd.com/read/272745204/Marxism-and-Political-Correctness>
10. Supek, Rudi. *Društvene predrasude i nacionalizam*. 2. prošireno izdanje. Zagreb: Globus, 1992.
11. Vujčić, Vladimir. *Politička tolerancija*. Zagreb: Defimi, 1995.

Znanstveni i stručni članci

1. “Impact of media use on children and youth”. *Paediatrics and Child Health* 8, br. 5 (2003): str. 301-306. Pristup 5. srpnja 2020. Dostupno na: <https://doi.org/10.1093/pch/8.5.301>
2. Minnicino, Michael J. „The New Dark Age: The Frankfurt School and Political Correctness“. *Fidelio* 1, br. 1 (1992): 4-27. Pristup 28. ožujka 2021. Dostupno na: <https://www.scribd.com/document/386040871/The-New-Dark-Age-The-Frankfurt-School-and-Political-Correctness-pdf>
3. Opačić, Nives. „Jezični imperijalizam i politička korektnost“. *Slavia Meridionalis* 10 (2010): str. 235-250. Pristup 5. srpnja 2020. Dostupno na: <https://doi.org/10.11649/sm.2010.017>

Internetski izvori

1. "Za dom spremni" ponovo koštao Šimunića. United Media, 2016. Pristup 18. studenog 2021. Dostupno na: <https://hr.n1info.com/sport-klub/nogomet/a166697-josip-simunic-jos-zesce-kaznjen-zbog-povika-za-dom-spremni/>
2. Batchelor, Tom. *Sikh man has turban ripped off in racist attack while waiting to meet MP outside Parliament*. The Independent, 2018. Pristup 8. svibnja 2021. Dostupno na: <https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/sikh-man-turban-ripped-off-parliament-hate-crime-police-london-portcullis-house-a8222376.html>
3. *Benjamin Lee Whorf*. Pristup 5. kolovoza 2021. Dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Benjamin-Lee-Whorf>
4. *Bill Burr | Fat People And McDonalds | Stand Up Comedy*. Pristup 8. svibnja 2022. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=F03NgeTz7QY>
5. *BIZARNA PREPORUKA MILANOVIĆEVE SUPRUGE 'Crni kruh vam je skup? Režite ga na tanje šnite'*. Hanza Media d.o.o., 2014. Pristup 27. ožujka 2022. Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/bizarna-preporuka-milanoviceve-supruge-crni-kruh-vam-je-skup-rezite-ga-na-tanje-snite-572806>
6. Black Mirror (televizijska serija), ep.02, sez.04
7. Cetin, Marissa. *Nina Kraviz faces accusations of racism over appropriating cornrows and insensitive comments on Twitter*. Resident Advisor Ltd., 2019. Pristup 1. svibnja 2022. Dostupno na: <https://ra.co/news/44688>
8. *Chrissy Teigen Blasted Over Forearm Tattoo That Critics Claim Gives 'Really Strong Holocaust Vibes'*. Pristup 1. svibnja 2022. Dostupno na: <https://perezhilton.com/chrissy-teigen-tattoo-forearm-holocaust-controversy/>
9. *Equality Act*. The National Archives, 2010. Pristup 1. studenog 2020. Dostupno na: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/contents>
10. Facebook profil. Pristup 01. svibnja 2022. Dostupno na: <https://hr.hr.facebook.com/djyesh>
11. Fantini, Alvino E. *Theory Reflections: Linguistic Determinism/Relativism*. Pristup 8. svibnja 2022. Dostupno na: https://www.nafsa.org/sites/default/files/ektron/files/underscore/theory_connections_linguistic.pdf
12. *Fight Club* (film), 1999.
13. Fuller, Kristen. *Body Positivity vs. Body Neutrality*, Dotdash Media Inc., 2021. Pristup 6. svibnja 2022. Dostupno na: <https://www.verywellmind.com/body-positivity-vs-body-neutrality-5184565#:~:text=Many%20people%20believe%20that%20the,movement%20often%20criticize%20this%20research>
14. Gethard, Chris. *Political Correctness in Comedy: Is It Making Comedians Too Afraid to Be Funny?*. Freethink Media, Inc. Pristup 1. svibnja 2022. Dostupno na: <https://bigthink.com/videos/chris-gethard-comics-can-say-whatever-they-want-audiences-can-react-however-they-want/>
15. *Global Freedom of Expression*. Columbia University. Pristup 18. studenog 2021. Dostupno na: <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/handyside-v-uk/>

16. Hattenstone, Simon. *Self-destructive dance superstar Sergei Polunin: 'Ukraine put me on a list of terrorists'*. Guardian News and Media Limited, 2019. Pristup 4. svibnja 2022. Dostupno na: <https://www.theguardian.com/stage/2019/mar/07/sergei-polunin-sacked-putin-tattoo-interview>
17. Hesse, Monica. *The misguided chivalry of Will Smith*. The Washington Post, 2022. Pristup 6. travnja 2022. Dostupno na: <https://www.washingtonpost.com/lifestyle/2022/03/28/will-smith-jada-pinkett-slap-fallout/>
18. Hirwani, Peony. *Daniel Craig says James Bond should not be played by a woman*. The Independent, 2021. Pristup 6. svibnja 2022. Dostupno na: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/films/news/daniel-craig-james-bond-woman-b1923858.html>
19. Holmes, Kim R. *The Origins of „Hate Speech“*. The Heritage Foundation. Pristup 1. studenog 2020. Dostupno na: <https://www.heritage.org/civil-society/commentary/the-origins-hate-speech>
20. *imperijalizam*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristup 4. srpnja 2022. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27200>
21. Instagram profil @beskonceptualni_umetnik. Pristup 1. studenog 2020. Dostupno na: https://www.instagram.com/beskonceptualni_umetnik/?hl=en
22. Instagram profil @mcr_aesthetics. Pristup 28. ožujka 2021. Dostupno na: https://www.instagram.com/mcr_aesthetics/?hl=en
23. *Is THIS Racist of Madonna?*. Pristup 18. studenog 2021. Dostupno na: <https://perezhilton.com/is-this-racist-of-madonna/>
24. J.V. *TLZP opet pred kritikama gledatelja zbog 'blackfacea', sve su nam komentirali s Nove TV: Kandidati imaju za cilj što vjernije se transformirati*. Hanza Media d.o.o., 2020. Pristup 30. listopada 2020. Dostupno na: <https://slobodnadalmacija.hr/mozaik/showbiz/tlzp-opet-pred-kritikama-gledatelja-zbog-blackfacea-sve-su-nam-komentirali-s-nove-tv-kandidati-imaju-za-cilj-sto-vjernije-se-transformirati-1047243>
25. *JE LI BILO UMJESNO REĆI DA JE MEGHAN 'RAZVEDENA MULATKINJA'? Evo kakva se žestoka rasprava povela zbog najave HTV-ove novinarke*. Pristup 1. studenog 2020. Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/je-li-bilo-umjesno- reci-da-je-meghan-razvedena-mulatkinja-evo-kakva-se-zestoka-rasprava-povela-zbog-najave-htv-ove-novinarke-7369446>
26. *Jim Crow law*. Pristup 8. svibnja 2021. Dostupno na: <https://www.britannica.com/event/Jim-Crow-law>
27. Johns, Nikara. *Twitter Thinks These Puma Sneakers Look A lot Like Adolf Hitler*. Fairchild Publishing, LLC., 2020. Pristup 1. svibnja 2022. Dostupno na: <https://footwearnews.com/2020/focus/athletic-outdoor/puma-hilter-sneaker-viral-storm-adrenaline-1202975999/>
28. Jurak, Karlo. *Što je „kulturni marksizam“? U povodu članka o rušenju spomenika u SAD*. Zagreb: Nezavisni sindikat znanosti i visokog obrazovanja, 2020. Pristup 1. studenog

2020. Dostupno na: <http://ideje.hr/sto-je-kulturni-marksizam-u-povodu-clanka-o-rusenju-spomenika-u-sad/>
29. *Kada smijemo ograničiti slobodu govora?*. Hrvatsko debatno društvo. Pristup 4. studenog 2020. Dostupno na: <https://hdd.hr/2018/11/26/kada-smijemo-ograniciti-slobodu-govora/>
 30. *Katy Perry Pulling Her 'Blackface' Shoes From Market!*. Pristup 18. studenog 2021. Dostupno na: <https://perezhillton.com/katy-perry-blackface-shoes/>
 31. *Khloe Kardashian Accused of Cultural Appropriation YET AGAIN!*. Pristup 18. studenog 2021. Dostupno na: <https://perezhillton.com/khloe-kardashian-accused-cultural-appropriation-yet-again/>
 32. Krušelj, Dražen. *DESET UTAKMICA KAZNE! FIFA zbog ustaškog pozdrava izbacila Šimunića sa Svjetskog prvenstva*. Hanza Media d.o.o., 2013. Pristup 18. studenog 2021. Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/sport/nogomet/deset-utakmica-kazne-fifa-zbog-ustaskog-pozdrava-izbacila-simunica-sa-svjetskog-prvenstva-929672>
 33. Lavana, Samprati. *Milan Lawyer on Zlatan Ibrahimovic-Romelu Lukaku Conflict: Donkey or Monkey?*. Livematchupdates.com, 2021. Pristup 26. ožujka 2022. Dostupno na: <https://livematchupdates.com/football-news/milan-lawyer-on-zlatan-ibrahimovic-romelu-lukaku-conflict-donkey-or-monkey/>
 34. Lind, Bill. *The Origins of Political Correctness*. Accuracy in Academia, 2000. Pristup 1. studenog 2020. Dostupno na: <https://www.academia.org/the-origins-of-political-correctness/>
 35. McKinney, Kelsey. „*All About That Bass*“ *isn't actually body positive*. Vox Media, 2014. Pristup 6. svibnja 2022. Dostupno na: <https://www.vox.com/2014/9/12/6126429/ban-meghan-trainor>
 36. Mishan, Ligaya. *The Long and Tortured History of Cancel Culture*. The New York Times, 2020. Pristup 7. prosinca 2020. Dostupno na: <https://www.nytimes.com/2020/12/03/t-magazine/cancel-culture-history.html>
 37. Monclou, Carolina. *Is Ariana Grande's Excessive Tanning Proof Of Her Race-Fishing?*. The Things, 2022. Pristup 8. svibnja 2022. Dostupno na: <https://www.thethings.com/ariana-grande-tan-race-fishing/>
 38. *Officials say Meštrović monument 'Indians' in Chicago will not be removed*. Croatia Week, 2021. Pristup 6. travnja 2022. Dostupno na: <https://www.croatiaweek.com/officials-say-mestrovic-monument-indians-in-chicago-will-not-be-removed/>
 39. Ove, Torsten. *Free Speech vs. Hate Speech: How Societies Balance Competing Rights*. Pittsburgh Post-Gazette. Pristup 4. studenog 2020. Dostupno na: <https://www.post-gazette.com/news/crime-courts/2019/10/22/tree-of-life-synagogue-pittsburgh-online-hate-speech-first-amendment-rights-protections/stories/201910200007>
 40. Paić, Vinko. *Glumca optuženog za silovanje kolegice Hrvati su gledali u sapunici RTL-a. Jelena Veljača: 'Zgrožena sam, da sam znala bilo bi drugačije...'*. Hanza Media d.o.o., 2021. Pristup 6. svibnja 2022. Dostupno na: <https://slobodnadalmacija.hr/mozaik/showbiz/glumca-optuzenog-za-silovanje-kolegice-hrvati-su-gledali-u-sapunici-rtl-a-jelena-veljaca-zgrozena-sam-da-sam-znala-bilo-bi-drugacije-1086071>

41. Panja, Tariq. *In Italy, Racist Abuse of Romelu Lukaku Is Dismissed as Part of the Game*. The New York Times, 2019. Pristup 21. ožujka 2021. Dostupno na: <https://www.nytimes.com/2019/09/04/sports/romelu-lukaku-inter-milan-racist-chants.html>
42. Patten, Eileen. *Racial, gender wage gaps persist in U.S. despite some progress*. Pew Research Center, 2016. Pristup 8. svibnja 2022. Dostupno na: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/07/01/racial-gender-wage-gaps-persist-in-u-s-despite-some-progress/>
43. Petter, Olivia. *Gucci Criticised for Putting Turbans on White Models*. The Independent, 2018. Pristup 8. svibnja 2021. Dostupno na: <https://www.independent.co.uk/life-style/fashion/gucci-white-models-turbans-avan-jogia-fashion-canada-actor-a8224716.html>
44. *Political Correctness*. Pristup 6. svibnja 2021. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/political-correctness>
45. *Positive action or positive discrimination - what's the difference?*. Equality and Diversity Office, 2017. Pristup 1. studenog 2020. Dostupno na: <https://www.dundee.ac.uk/guides/positive-action-or-positive-discrimination-whats-difference>
46. Raehn, Raymond V. *The Historical Roots of "Political Correctness"*. Pristup 28. ožujka 2021. Dostupno na: <http://arcofcc.freesevers.com/Documents/pc.html>
47. Reilly, Nick. *Demi Lovato Says Calling Extraterrestrials 'Aliens' Is Offensive*. Rolling Stone LLC., 2021. Pristup 8. svibnja 2022. Dostupno na: <https://www.rollingstone.com/music/music-news/demi-lovato-aliens-1240678/>
48. Rimac Lesički, Ivana. *'U pravu je Sanja Musić Milanović, crni kruh bolje je rezati tanko'*. Večernji list d.o.o., 2014. Pristup 27. ožujka 2022. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/lifestyle/u-pravu-je-sanja-music-milanovic-crni-kruh-bolje-je-rezati-tanko-970356>
49. Romano, Aja. *The sexual assault allegations against Kevin Spacey span decades. Here's what we know*. Vox Media, LLC. Pristup 28. ožujka 2021. Dostupno na: <https://www.vox.com/culture/2017/11/3/16602628/kevin-spacey-sexual-assault-allegations-house-of-cards>
50. Rosman, Katherine, Ben Sisario, Mike Isaac i Adam Satariano. *Spotify Bet Big on Joe Rogan. It Got More Than It Counted On*. The New York Times, 2022. Pristup 27. ožujka 2022. Dostupno na: <https://www.nytimes.com/2022/02/17/arts/music/spotify-joe-rogan-misinformation.html>
51. Schwartz, Brad A. *The Infamous "War of the Worlds" Radio Broadcast Was a Magnificent Fluke*. Smithsonian Magazine, 2015. Pristup 9. siječnja 2022. Dostupno na: <https://www.smithsonianmag.com/history/infamous-war-worlds-radio-broadcast-was-magnificent-fluke-180955180/?no-ist>
52. Shabrina, Rina Nur. *Marxism*. Pristup 1. studenog 2020. Dostupno na: <https://www.scribd.com/document/372935198/Marxism>
53. Shaw, Rebecca. *Political correctness isn't killing comedy. Scared old stagnant comedians are*. Guardian News and Media Limited, 2018. Pristup 22. travnja 2021.

- Dostupno na: <https://www.theguardian.com/culture/2018/may/28/political-correctness-isnt-killing-comedy-scared-old-stagnant-comedians-are>
54. Smith, Serena. *Am I a special snowflake, or do I just have opinions?*. London Digitalbox Publishing Limited, 2017. Pristup 1. studenog 2020. Dostupno na: <https://thetab.com/uk/leeds/2016/12/09/i-special-snowflake-i-just-opinions-28112>
55. Špiljak, Lucija. *Priče o uspjehu osoba s invaliditetom ne smiju postati priče o njihovu invaliditetu*. Styria Media Group AG, 2022. Pristup 28. travnja 2022. Dostupno na: <https://www.poslovnih.hr/hrvatska/price-o-uspjehu-osoba-s-invaliditetom-ne-smiju-postati-price-o-njihovu-invaliditetu-4332971>
56. *The Constitution*. Pristup 1. studenog 2020. Dostupno na: <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/our-government/the-constitution/#:~:text=The%20First%20Amendment%20provides%20that,for%20a%20redress%20of%20grievances>
57. *The Frankfurt School and Critical Theory*. Pristup 28. ožujka 2021. Dostupno na: <https://www.iep.utm.edu/frankfur/>
58. *The History of Political Correctness-The Frankfurt School*. Pristup 7. prosinca 2020. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=1SRhr2STdeM>
59. Thomas, Zoe. *What is the cost of 'cancel culture'?*. BBC, 2020. Pristup 7. prosinca 2020. Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/business-54374824>
60. Tintor, Andrea. *Bojkot suvremenog doba: Hoće li hrvatski influenceri početi osjećati utjecaj cancel kulture?*. Zagreb: ASTI, 2020. Pristup 28. ožujka 2021. Dostupno na: <https://jolie.hr/lifestyle/kolumne/bojkot-suvremenog-doba-hoce-li-hrvatski-influenceri-poceti-osjecati-utjecaj-cancel-kulture/>
61. Tintor, Andrea. *Mit o ljepoti: Kako je javno "prihvatanje" sebe preraslo u vapaj za društvenom validacijom?*. Zagreb: ASTI, 2020. Pristup 6. svibnja 2022. Dostupno na: <https://jolie.hr/lifestyle/kolumne/mit-o-ljepoti-kako-je-javno-prihvatanje-sebe-preraslo-u-vapaj-za-drustvenom-validacijom/>
62. V.H. *Alves pokrenuo svjetski trend, rasistu doživotna zabrana na stadion!*. Pristup 18. studenog 2021. Dostupno na: https://dnevnik.hr/svjetski_nogomet/dani-alves-pokrenuo-svjetski-trend-rasistu-doivotna-zabrana-na-stadion---333785.html
63. *What Does Free Speech Mean?*. Pristup 4. studenog 2020. Dostupno na: <https://www.uscourts.gov/about-federal-courts/educational-resources/about-educational-outreach/activity-resources/what-does>
64. Zamenhof, Ludovic Lazarus. *Dr. Esperanto's International Language, Introduction & Complete Grammar*. Berwick: Gene Keyes, 2006. Pristup 13. studenog 2021. Dostupno na: https://www.genekeyes.com/Dr_Esperanto.html
65. Žižek, Slavoj. *Political Correctness Is a More Dangerous Form of Totalitarianism*. Pristup 4. studenog 2020. Dostupno na: <https://bigthink.com/videos/slavoj-zizek-political-correctness-is-fake/>

Popis slika

Slika 1.	22
Slika 2.	24
Slika 3.	46
Slika 4.	47
Slika 5.	48
Slika 6.	62

Dagmar Tomičić

Datum rođenja: 22/07/1992 | **Državljanstvo:** hrvatsko | (+385) 915681293 | dagmar.tomicic@gmail.com |

Barutanski jarak 67a, 10 000, Zagreb, Hrvatska

● RADNO ISKUSTVO

01/02/2019 – 01/06/2022 – Zagreb, Hrvatska

ADMINISTRATOR – PLANUS GROUP D.O.O.

Vođenje import/export procesa, priprema dokumenata i provedba procesa za registraciju medicinskih proizvoda, komunikacija sa stranim dobavljačima, sudjelovanje i organizacija tima na sajmovima i izložbama, vođenje društvenih mreža, korištenje marketinških alata u kreiranju kampanja, planiranje narudžbi, nadgledanje procesa nabavnog lanca, PA (personal assistant) usluge.

29/12/2021 – TRENUTAČNO – Zagreb, Hrvatska

DIREKTOR – NOVAE TEAM D.O.O.

● OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

01/09/2015 – 11/07/2022 – Trg J.F. Kennedy 6b, Zagreb, Hrvatska

MAGISTRA MEĐUNARODNIH ODNOSA I DIPLOMACIJE – Libertas međunarodno sveučilište

01/09/2012 – 01/07/2015 – Filipa Vukasovića 1, Zagreb, Hrvatska

BACCALAUREA MEĐUNARODNIH ODNOSA I DIPLOMACIJE – Visoka škola međunarodnih odnosa i diplomacije Dag Hammarskjöld

● JEZIČNE VJEŠTINE

Materinski jezik/jezici: **HRVATSKI**

Drugi jezici:

	RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna produkcija	Govorna interakcija	
ENGLESKI	C1	C1	C1	C1	C1
ŠPANJOLSKI	A2	A2	A2	A2	A2
NJEMAČKI	A2	A2	A2	A2	A2
TALIJANSKI	A2	A2	A2	A2	A2

Razine: A1 i A2: temeljni korisnik; B1 i B2: samostalni korisnik; C1 i C2: iskusni korisnik

● **DIGITALNE VJEŠTINE**

Moje digitalne vještine

Komunikacijski programi (Skype Zoom TeamViewer) | MS Office | Društvene mreže | Rad na računalu